LITURGIKA

ILI NAUKA O BOGOŠTOVNIM OBREDIMA KATOLIČKE CRKVE

SASTAVIO

Dr. DRAGUTIN PEČEK

PROFESOR DRŽAVNE KLASIČNE GIMNAZIJE
VITEŠKOG KRALJA ALEKSANDRA I UJEDINITELJA
U ZAGREBU

S 20 SLIKA I 1 GEOGRAFSKOM KARTOM

VII NEPROMIJENJENO IZDANJE

Odlukom Ministarstva Prosvjete br. 11638 od 21 augusta 1939 a na osnovu izvještaja Glavnog prosvjetnog savjeta S. br. 832 od 16 augusta 1939 godine može se ova knjiga upotrebljavati kao udžbenik privatnog izdanja.

ZAGREB 1939

LITURGIKA

ILI NAUKA O BOGOŠTOVNIM OBREDIMA KATOLIČKE CRKVE

SASTAVIO

DR. DRAGUTIN PEČEK

PROFESOR DRŽAVNE KLASIČNE GIMNAZIJE
VITEŠKOG KRALJA ALEKSANDRA I UJEDINITELJA
U ZAGREBU

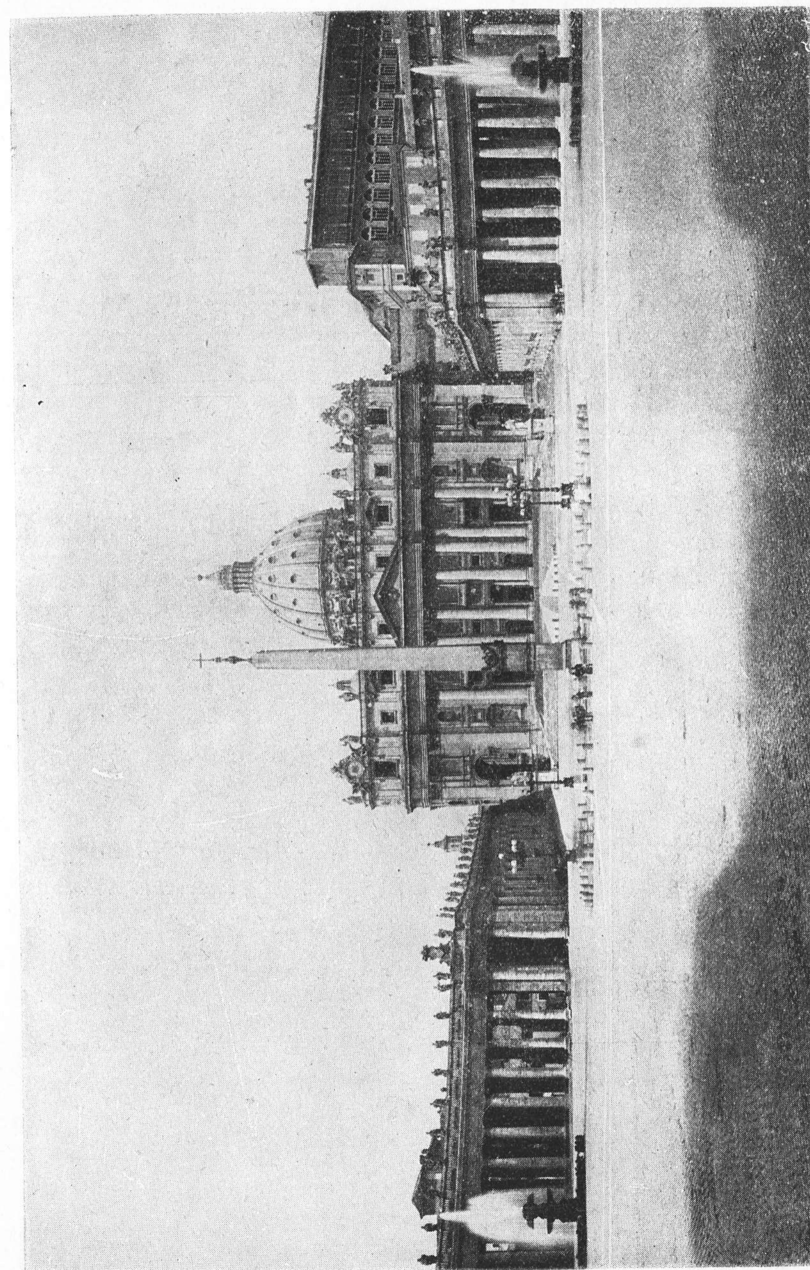
S 20 SLIKA I 1 GEOGRAFSKOM KARTOM

VII NEPROMIJENJENO IZDANJE

ZAGREB 1939

TISAK »TIPOGRAFIJE« D. D. ZAGREB

Slika 1. **Crkva sv. Petra u Rimu. Stil renesanse.**

Nr. 4746

Ordinariatus Archidioecesis Zagrebiensis

Nihil obstat!

Krešimirus Pećnjak, m. p.
censor

Imprimatur.

Datum Zagrabiae, die 5. Julii 1935.

Dr. Ant. Slamić, m. p.
Provicarius Generalis

SADRŽAJ

PRISTUP

PRVI DIO

Sveta mjesta

DRUGI DIO

Liturgijski predmeti i stvari

TREĆI DIO

Sveta vremena ili katolička crkvena godina

Strana

GLAVA PRVA

GLAVA DRUGA

Članak prvi

Božićno doba

Članak drugi

Uskršnje doba

Članak treći

Poduhovsko doba

Strana

GLAVA TREĆA

Ostali crkveni blagdani

ČETVRTI DIO

Liturgijski čini

GLAVA PRVA

Sv. misa

Članak prvi

Članak drugi

Članak treći

I. Prikazanje

PRISTUP

§ 1 Što je katolička liturgija i liturgika?

(Katekizam 1. zap. Božja.)

1. Čovjek je stvorenje Božje.

Kao stvorenje Božje dužan je Boga, svoga stvoritelja i gospodara, štovati i Njemu se klanjati.

Ovo klanjanje ima biti dvojako: nutarnje i izvanje tj. dušom i tijelom.

Izvanje je štovanje onda kada čovjek vidljivim činima i znakovima očituje svoje nutarnje štovanje izvana, na primjer kada se križa, kleči, prisustvuje sv. misi, prima sv. sakramente itd. To je štovanje tijelom.

2. Da je čovjek dužan štovati Boga ne samo dušom nego i tijelom, traže od njega:

a) sama priroda. Po prirodi svojoj čovjek je biće koje ima od Boga i dušu i tijelo, pa zato treba da Boga poštuje i dušom i tijelom; to će reći da mu prinosi ne samo nutarnje nego i izvanje štovanje.

b) dalje ista priroda čovjeka je takova, te sama od sebe nagoni čovjeka da ono čega mu je puna duša pokaže i izvana, na primjer radost, žalost, zabrinutost itd. Jednako je i s nutarnjim štovanjem Boga. Tko u svojoj duši štuje Boga, nastojaće da to nutarnje štovanje pokaže i nekim izvanjim načinom.

c) primjer Isusov. Isus je i kao dječak i kao odrastao štovao Gospodina Boga činima i znakovima. Kao 12-godišnji dječak ide u hram i ondje ostaje tri dana. Kad je odrastao, često ide u hram. On svetkuje židovske praznike, ide u Jerusalim na praznik Sjenica, blaguje s učenicima vazmeno jagnje. On se moli cijele noći, diže oči k nebu kad uskrišuje Lazara, kod posljednje večeri itd.

d) zapovijed Isusova. Isus Hrist je sam ustanovio bitne dijelove katoličkog bogoslužja. Spasitelj je naučio svoje učenike moliti

Očenaš. On je naredio sedam svetih sakramenata, a to su sveti znakovi po kojima nam se dijeli Božja milost. Apostolima je zapovjedio da krste. On nam zapovijeda da blagujemo njegovo sveto tijelo. Apostolima je dao vlast da poslije njegova užašašća učine što je potrebno za slavu Božju i ljudsko spasenje. Apostolima reče Isus: »Što god svežete na zemlji, biće svezano na nebesima, a što god razriješite na zemlji, biće razriješeno i na nebesima«. (Mat. 18, 18.) I opet: »Tko ne sluša Crkve, neka bude kao poganin i javni grešnik« (Mat. 28, 17).

3. Kojima ćemo činima štovati Boga izvanjim načinom, odredio je Spasitelj i Crkva kojoj je On predao svećeničku, pastirsku i učiteljsku službu.

Te svete čine vrši po Crkvi ovlašćeni svećenik. Svećenik ne vrši svete čine u svoje ime već u ime Crkve. Osim toga svećenik je i službenik Hristov. U njegovo ime prinosi svetu žrtvu, dijeli svete sakramente i vrši druge svete čine. Sve to što službenik Hristov i Crkve čini ima dvojaku svrhu: slavu Božju i spasenje ljudi.

4. Skup svetih čina od Hrista i Njegove Crkve ustanovljenih kojima svećenici kao službenici Hrista i Crkve slave Boga i vode ljude k spasenju zovemo kult katoličke Crkve ili liturgija; a liturgika je nauka o liturgiji. Zovemo tako i knjigu, koja nam svete čine redom razlaže.

Sveti se čini vrše vanjskim i vidljivim znakovima. Te znakove nazivamo obred ili latinski: ritus. Kako nas liturgika uči poznavati i svete obrede, zovemo je i naukom o bogoštovnim obredima katoličke Crkve.

Nebitne znakove i običaje zovemo ceremonije.

Napomena 1. Liturgija je grčka riječ, a značila je iznajprije svaku javnu službu, bilo crkvenu bilo državnu. S vremenom su počeli riječju liturgija označivati samo javnu crkvenu službu ili čin (na primjer skrb za siromahe). Danas se riječ liturgija upotrebljava samo za svete crkvene čine.

Napomena 2. Riječ kult dolazi od latinskoga glagola colere = štovati.

Napomena 3. Ceremonije neki izvode od stare latinske riječi cerus = svet, ili od Cere, grada u Etruriji kamo su Rimljani za galskog rata prenijeli svoje svetinje.

§ 2. Različite vrste liturgije u istočnoj i zapadnoj Crkvi.

Crkva katolička dopušta u bogoslužju različne načine tj. obrede ili liturgije. Ti su načini proizašli iz jednog izvora i to iz onoga kulta koji nam je sam Spasitelj predao. Središte je toga kulta sveta misa s pretvorbom, najvažnijim dijelom novozavjetne žrtve. U toj raznolikosti liturgija možemo točno razlikovati dvije grupe: istočnu i zapadnu. Istočni obredi ili liturgije se prislanjaju na stanovita biskupska sjedišta i na imena stanovitih ličnosti. Takva su biskupska sjedišta: Aleksandrija, Antiohija, Jerusalim i Bizant, a imena lica: Jakov, brat Gospodinov, Marko, Bazilije Vel., Grgur Nazijanski, Ivan Zlatousti i sv. Adej i Maris.

Takozvana Jakovljeva liturgija je najstarija liturgija patrijaršije antiohijske s jerusalimskom. Ne potječe od sv. Jakova. Prve joj tragove nalazimo u 4. stoljeću. Tom se liturgijom, poglavito u svetoj misi, i to u sirskom jeziku, služe sjedinjeni Sirci i Maroniti.[1]

Liturgija sv. Adeja i Marisa udomaćila se kod sjedinjenih Haldeja i Tominih kršćana.[2] Zametak ove liturgije nalazimo u 5. stoljeću.

Markova liturgija je nastala u Aleksandriji. Začetnik te liturgije nije sv. Marko. Najstariji joj dijelovi sežu u 5 stoljeće. Njom se služe sjedinjeni Kopti u koptskom jeziku.

Bizantsko carigradska liturgija je u uskoj vezi s antiohijskom, tim više, što su glavari carigradske Crkve u 4. stoljeću Grgur Nazijanski, Nektarij, Zlatousti, došli iz krajeva, gdje se udomaćila sirska liturgija. Vrši se prema obrascima koji se nazivaju po sv. Ivanu Zlat. i sv. Baziliju. Nije stalno u koliko je u vezi s tima svetim ocima. Potpuni svoj oblik, koji je još sada na snazi, zadobila je tek u 15. stoljeću. Ova liturgija najviše je raširena među sjedinjenima i nesjedinjenima kršćanima na istoku. Vrši se u grčkom, staroslovenskom i arapskom jeziku.

Sve istočnjačke liturgije su više poetičnije i djeluju više na osjećaj od zapadnjačkih. Ne poznaju raznolikosti zapadne liturgije i nemaju izgrađene crkvene godine. Također imaju više karakter zajedničkog kulta, jer narod mnogo sudjeluje u liturgiji.

Zapadna liturgija ima četiri izrazita tipa: galikansko-keltski, ambrozijevski ili milanski, mozarapski i rimski.

[1] Nazvani tako po prvom svomu patrijaru Maronu. [2] Nazvani tako po Sircu Maz. Tomi, iz IX. stoljeća.

Galikansko-keltska liturgija bijaše raširena u Galiji, sjevernoj Italiji, Španiji, po svoj prilici u sjevernoj Africi, kod Iraca i Brita. Za Karla Velikoga gotovo ju je posve istisnula rimska, ali je opet sa svoje strane mnogo utjecala na rimsku svojim običajima i molitvama. U svojem starijem obliku približava se antiohijskoj.

Mozarapska je starošpanska misna liturgija i u najužem je srodstvu sa starogalikanskom misnom liturgijom. Još se danas upotrebljava u Toledu i Salamanki.

Milansko-ambrozijevska čini se, da potječe iz starogalikanske. U romaniziranom obliku još danas postoji u milanskoj crkvenoj provinciji. U srednjem je vijeku prodrla sve do južne Njemačke.

Rimska liturgija obuhvata sada gotovo cio svijet gdjegod se vrši služba Božja u latinskom jeziku. Po svom raširenju može se doista nazvati katoličkom. Nekad bijaše raširena u srednjoj Italiji i južnoj Italiji latinskoga govora. Čini se da je u svojem najstarijem obliku u srodstvu sa starogalikanskom i istočnom liturgijom.

§ 3 Važnost i dioba liturgike

Liturgika nas upoznava sa svetima znakovima i činima katoličke Crkve. Ti su znakovi i čini sveti, a nama korisni, jer nam predočuju ljubav Božju i podaju milost koja nas pomaže i vodi k vječnom spasenju. Katoličkom srcu godi kad vidi koliko pomnje ulaže Crkva da dostojno proslavi Svevišnjega. Poznavanje crkvenih obreda ugrijaće nam dušu za Boga.

Sveti se znakovi i čini kojima se bavi liturgika vrše na određenom mjestu i u određenom vremenu. Pri tom se Crkva služi nekim stvarima i predmetima.

Zato katolička liturgika govori:

1 O svetim mjestima.
2 O svetim stvarima.
3 O svetim vremenima.
4 O svetim činima.

PRVI DIO

SVETA MJESTA

U sveta mjesta ubrajamo crkve i groblja.

§ 4 Crkva

Crkva je zgrada određena isključivo za javnu službu Božju.

Riječ crkva dolazi od grčkoga: *κυριακὴ οἰκία* = kuća Gospodnja.

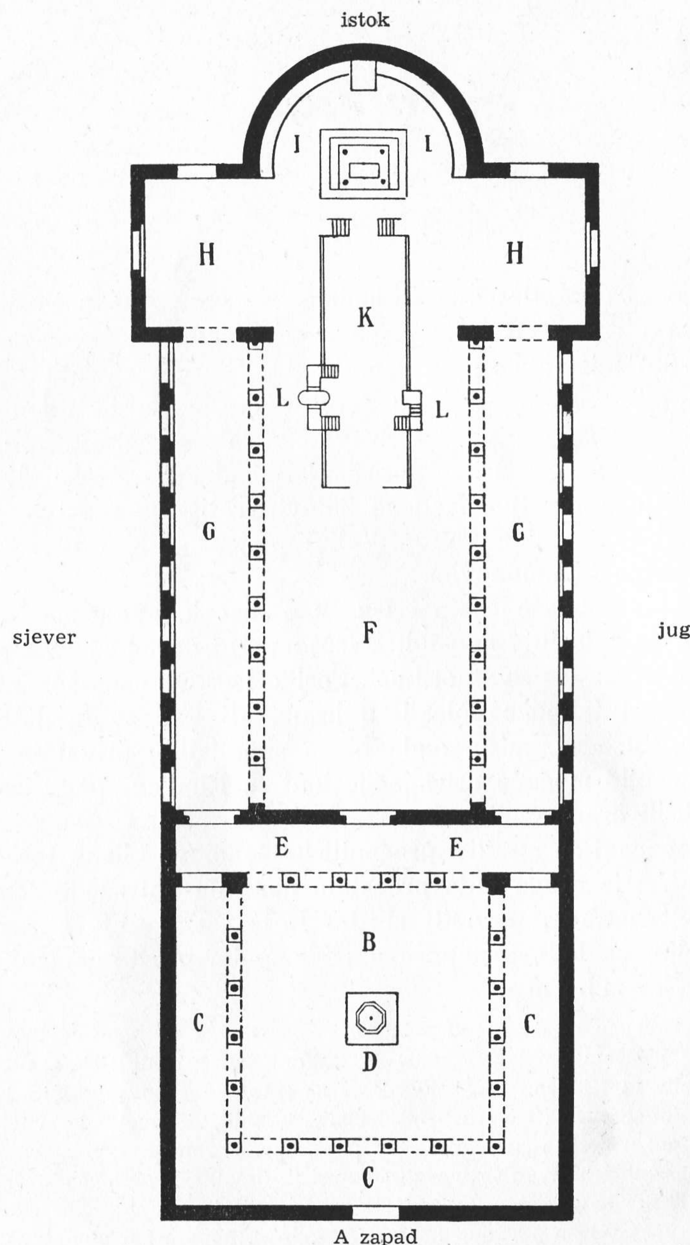
Prvo sveto mjesto koje je sam Bog u Starom zavjetu odredio za službu Božju bijaše sv. šator. Gospodin Bog dao je Mojsiju točno uputstvo kako da načini sveti šator. Po uzoru svetoga šatora sagradi kralj Salamon veličanstven hram. Taj hram poruši Nabuhodonosor, kralj babilonski, a narod odvede u ropstvo. Kad se Židovi vratiše iz ropstva, sagradiše nanovo hram koji poslije Herod Veliki poljepša, tako te se ljepotom takmio s hramom Salamonovim.

U tom hramu bijaše često i Isus kao dječak, a kasnije kao učitelj naroda. U nj su zalazili i apostoli s Isusom. No posljednju večeru slavio je Isus s apostolima u privatnoj kući. Poslije Isusova uzašašća su apostoli i učenici Isusovi također dolazili u hram, ali kad su htjeli da »lome hljeb« tj. da služe sv. misu, onda bi se skupljali u privatnim kućama. Pogotovu nije bilo moguće drugojačije kad su Rimljani 70 g. iza rođenja Isusova porušili hram.

Židovi i pogani su mrzili i progonili kršćane. To bijahu teški dani za vjernike. Što im je drugo tada preostalo nego da potraže takova mjesta gdje bi mogli nesmetano vršiti službu Božju. Tako bi se sastajali na otvorenu polju, na lađi, a napose u podzemnim prostorijama koje nazivamo katakombama.

Riječ katakombe dolazi od grčkoga *κατά* = pod, i *κύμβη* = udubina, šupljina. Katakombe su podzemne prostorije gdje bi kršćani sahranjivali tjelesa sv. mučenika. Ta su mjesta bila razdijeljena kao kakva kuća na spratove s mnogobrojnim hodnicima i sobama. U sobnim stijenama i u stijenama hodnika bijahu izdjelane vodoravne udubine — jedna nad drugom u kojima su sahranjivali pokojnike. U tim bi se prostorijama kršćani sastajali, slušali nauk Isusov, prisustvovali sv. misi i primali sv. sakramente. Najglasovitije i najveće su rimske katakombe. Za seobe i provale divljih naroda zaboraviše se katakombe, dok ih u 16 vijeku slučajno ne otkriše radnici, kopajući u vinogradu kraj ceste »via Salaria« 31 V 1578.

Historijski je zajamčeno, da je već u početku trećeg stoljeća bilo crkvi, a kad je kršćanstvo 313 g. dobilo slobodu, stadoše kršćani bez zapreke graditi crkve.

Slika 2 **Tloris bazilike:**

A. stubište. B. atrij. C. peristil. D. zdenac. E. pronaos, narthex (prostor za katekumene i javne pokornike). F. glavna lađa. G. pobočne lađe. H. poprečne lađe. I. apsida. K. Ko... L. L. amboni.

§ 5 Vrste crkva

Razlikujemo: glavne i područne crkve.

A. Glavne su:

a) metropolitanske. To su crkve prvoga biskupa u crkvenoj pokrajini (metropolis = glavni grad);
b) biskupske ili katedralne (kathedra = učiteljska stolica);
c) župne kojima upravlja samostalan svećenik (župnik);
d) samostanske koje pripadaju kojemu samostanu;
e) zborne u kojima vrši službu određeni broj ili zbor kanonika.

B. Područne su crkve koje nemaju stalno namještenog svećenika, nego su redovno podređene župnoj crkvi. Područne se crkve zovu i filijalne (filia = kći) ili kapele. Kapelom se iznajprije nazivalo mjesto gdje su franački kraljevi čuvali plašt (cappa, cappella) sv. Martina, a onda uopće mjesta gdje su se nalazile moći sv. mučenika ili svetaca.

Razlikujemo: javne i privatne kapele. Javne imadu obično prilaz s ulice, ceste; privatne se nalaze u kućama te su određene samo za neka lica ili porodice.

§ 6 Crkva izvana

Crkva, dom Božji, treba da se razlikuje od drugih zgrada izvana i iznutra. Zato crkva obično i nadvišuje svojom veličinom obične kuće.

Crkva se gradi gdje je ikako moguće tako da se glavni žrtvenik namjesti prema istoku. S istoka nam granu spasenje — Isus Hrist.

Ulaz je obično sa zapadne strane. Vrata su veća nego kod drugih kuća; kadikad su ukrašena različitim kipovima ili slikarijama (portal), a predočuju nam vrata nebeska koja nam je Spasitelj otvorio.

Toranj nadvišuje samu crkvu; diže se prema nebu, te nam kao prstom kazuje gdje je naša prava domovina. Na vršku je tornja križ koji označuje da se po križu ulazi u nebo.

Ura na tornju predočuje prolaznost zemaljskog života, pa nam zato valja svaki čas dobro upotrebiti.

U tornju (zvoniku) su zvona. Zvona pozivaju vjernike u crkvu, prate pokojnike na groblje, a za nevremena pozivaju vjernike da vape Svevišnjemu za pomoć.

Tri puta na dan nas opominju da pozdravimo presv. Bogorodicu i da joj se pomolimo. (Pozdrav anđeoski).

Prve vijesti o upotrebljavanju zvona nalazimo u 6 vijeku, i to, u Irskoj i Galiji. U 7 i 8 stoljeću bila su zvona posvuda uvedena.

Napomena: Zvona su u najstarije doba bila malena i različita oblika, te su ih kovali, i to iz željeznih ili bakrenih ploča. Kasnije stadoše zvona lijevati (9 stoljeće). U doba renesanse i baroka lijevahu veoma teška zvona, tako na primjer u stolnoj crkvi u Erfurtu (Maria Gloriosa) iz 1498 god (275 centi). Teška i velika zvona iziskivahu visoke i prostrane tornjeve. U Italiji se nazivahu takovi tornjevi kampanila (campana, zvono, nas upućuje na Kampanju, gdje su crkvena zvona sv. Paulina pozivala narod na bogoslužje). Znamenita su kampanila zvonik stolne crkve u Fiorenzi (1387), 84 metara visok; kosi toranj u Pisi, 55 metara visok, toranj crkve sv. Marka u Veneciji, 78 metara visok.

Zvona posvećuje na svečani način biskup ili ih jednostavno blagoslivlja svećenik.

§ 7 Crkva iznutra

Crkvu iznutra dijelimo na:

A. svetište,

B. lađu,

C. predvorje, kod većih crkava.

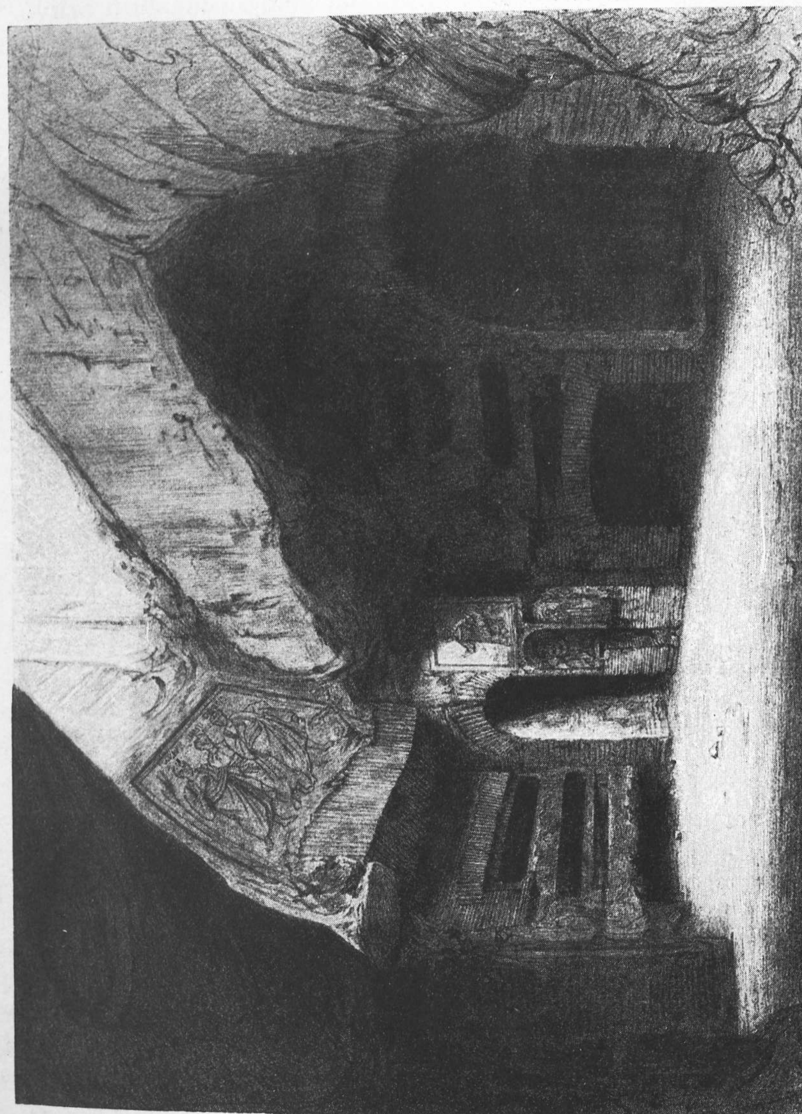
A. S v e t i š t e je onaj dio crkve gdje se nalazi glavni žrtvenik. Zove se i p r e z b i t e r i j (presbiter = starješina, svećenik), jer je to mjesto određeno za biskupa i svećenstvo. Svetište je obično nešto više od lađe i od nje je odijeljeno ogradom od kamena, željeza ili drva.

Uz svetište se nalazi s a k r i s t i j a u kojoj se čuvaju stvari potrebne za službu Božju i gdje se pripravlja i odijeva svećenik za službu Božju.

B. L a đ a je prostor između svetišta i predvorja, određen za vjernike. Ime lađa dolazi odatle što se od davnine ispoređuje Crkva s lađom Noevom i Petrovom. Kako su se naime za vrijeme potopa samo oni spasli koji su se nalazili u lađi Noevoj, tako se i sada spasavaju samo oni koji su u Crkvi Isusovoj; kako su učenici Isusovi bili sigurni u lađici Petrovoj kad je nastala oluja na moru, tako smo i mi sigurni da ćemo se spasti kad smo u Crkvi Isusovoj.

Kod većih je crkava lađa razdijeljena stupovima u dvije, tri ili više lađa. Srednja se lađa zove g l a v n o m l a đ o m, a ostale p o k r a j n i m lađama.

U lađi nalazimo u gdjekojim ckrvama tako zvane galerije i oratorij (bogomolja). Galerije su prislonjene na zidove povrh lađe te su određene za vjernike. Oratorij je obično nad sakristijom, s izgledom na glavni žrtvenik.

Slika 3 Katakombe u Rimu

C. Predvorje (atrij, paradiz) je prostor pred lađom. Taj je dio bio u stara vremena određen za javne pokornike i katekumene (katekumeni = pripravnici za sv. krst). U sredini predvorja nalazi se bunar (cantharus) gdje bi se vjernici škropili vodom kad su ulazili u crkvu.

§ 8 Unutrašnje uređenje crkve

A. Svetište

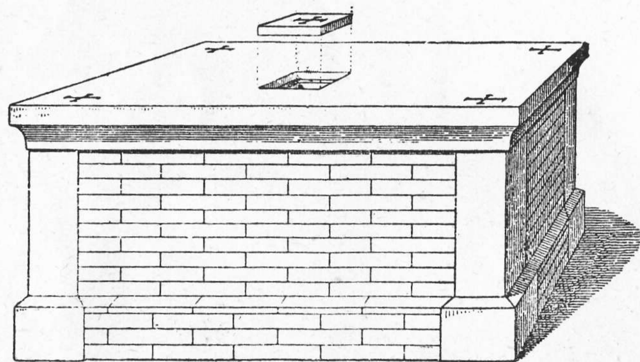
U svetištu se nalazi:

I. žrtvenik,

II. kredencija ili mali sto,

III. sjedala.

I. Žrtvenik (oltar, alta ara) je povišeno mjesto na kojemu se prikazuje žrtva Novoga zavjeta, sveta misa. Žrtvenik u svetištu obično je veći od ostalih žrtvenika u lađi, a zove se glavni ili veliki žrtvenik. Ostali se žrtvenici zovu pokrajni ili pobočni žrtvenici.

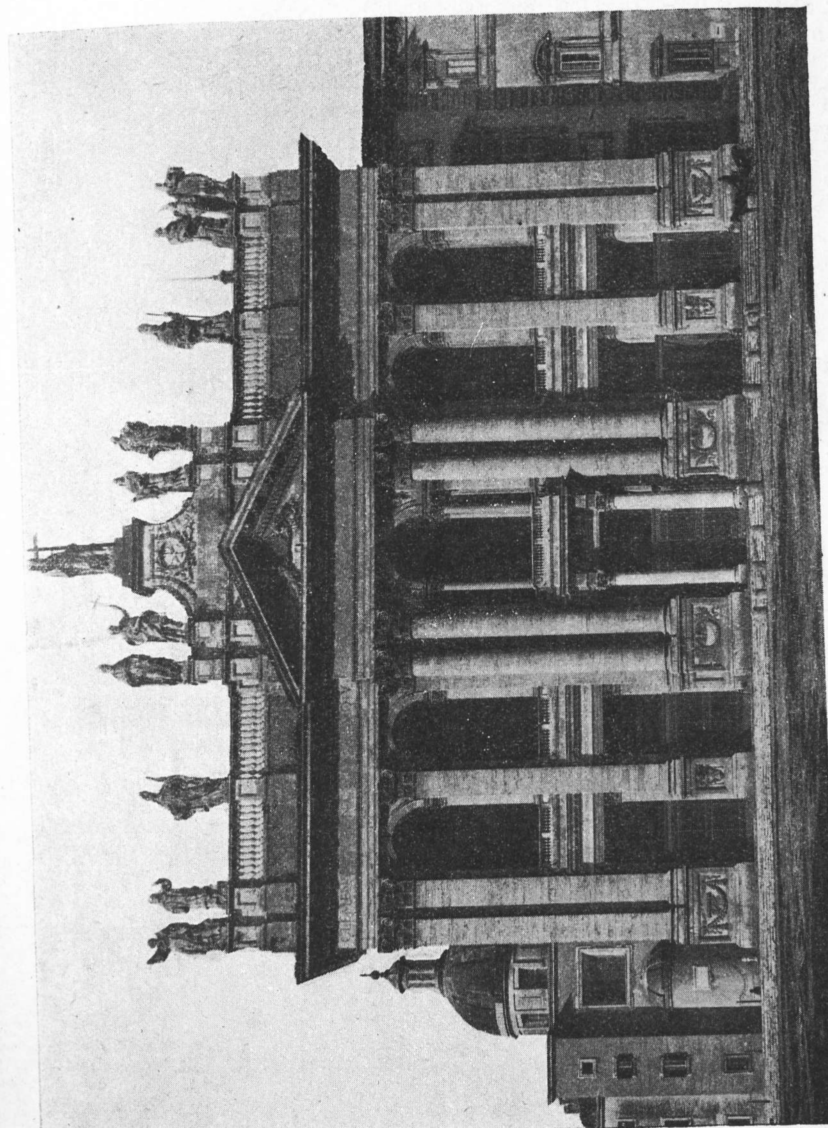
Slika 4 **Oltar**

podnožje i kamena ploča za moći

Nekada bijaše u crkvi samo jedan žrtvenik; danas ih ima redovno više. U istočnoj crkvi ima još i danas samo jedan žrtvenik. Nad glavnim se oltarom nalazi kip ili slika Gospoda Boga, bl. Dj. Marije ili sveca po kojemu ima i crkva ime.

Bitni su dijelovi žrtvenika:

1. Podnožje. Isprva su gradili podnožje od drva, te je naličilo na sto; kasnije od kamena u obliku lijesa (sarkofag). Prvi nas oblik

Slika 5 **Bazilika sv. Ivana lateranskog u Rimu**

opominje na sto na kojemu je Spasitelj naredio presveti oltarski sakrament, a drugi nas oblik opominje na grobove svetih mučenika u katakombama kod kojih se služila sveta misa.

2. Kamena ploča (mensa = sto). To je četverouglasta kamena ploča s udubinom uklesanom na sredini. Ta se udubina zove grob (sepulcrum). U nju se meću moći svetih mučenika. Svete moći stavlja u grob biskup te ih zapečaćuje.

3. Propelo nam kazuje da se na oltaru ponavlja žrtva Propetoga i da je to ista žrtva kao i ona na križu.

4. Tri lanena stonjaka, kojima se pokriva oltar, opominju nas na platno u koje je bilo obavito mrtvo tijelo Isusovo, a opominju nas i na stonjak kojim je bio pokriven sto kod posljednje večere.

5. Svijećnjaci s voštanicama. Voštanice (svijeće od čistog voska) nas opominju na Isusa koji se rodio od prečiste Djevice i koji je svjetlost svijeta. Opominju nas i na prve kršćane koji su kod službe Božje u katakombama morali upotrebljavati svjetlost.

Kod službe Božje treba da gore na oltaru barem dvije voštanice.

Za čuvanje presvetoga oltarskoga sakramenta nalazi se na sredini oltara svetohranište ili tabernakul (mali šator prema starozavjetnom šatoru). Svetohranište izgleda kao kućica.

U stolnim se crkvama svetohranište nalazi na pobočnom žrtveniku. U stolnim se crkvama obavljaju mnogi obredi, na primjer ređenje, te često moraju nazočni leđima biti okrenuti prema žrtveniku. To se pak ne slaže s poštovanjem koje dugujemo presvetomu sakramentu. Da se to spriječi, stavlja se u stolnim crkvama svetohranište na pobočni žrtvenik.

Napomena. Kad prolazimo mimo svetohranište, prignimo koljeno i poklonimo se Spasitelju!

Pred svetohraništem treba da gori dan i noć svjetlost (vječna svjetlost) koja označuje nazočnost Isusovu u svetohraništu.

Na oltaru se nalaze još:

1. Slike ili kipovi svetački.

2. Cvijeće. Cvijeće ukrašuje žrtvenik, ali nas pobuđuje i na kreposti koje dotično cvijeće označuje. Ljiljan je slika nevinosti, ruža ljubavi, ljubica poniznosti.

3. Tri kanonske pločice na koima su napisane molitve koje svećenik govori naizust kod sv. mise. Te se molitve ne mijenjaju, pa se zato i zovu te pločice kanonske (kanon = pravilo, ustanova).

4. Antependij je zavjesa koja visi s rubova oltara. Ta je zavjesa od platna, a može biti i od kovine.

5. Jastuci (dva ili jedan) ili stalak za misnu knjigu.

6. Relikvijar = moćnik — obično stakleni ormarić s moćima svetaca.

II. Kredencija ili mali sto na lijevoj strani žrtvenika. Na taj se stolić postavljaju vrčići za vino i vodu, a kod svečanih misa kalež i dva svijećnjaka.

III. Stolice na kojima za svečane službe Božje sjedi misnik i oni koji ga dvore (đakon i podđakon), nalaze se s lijeve strane žrtvenika.

U stolnim se crkvama nalazi s desne strane sjedalo (kathedra) za biskupa.

B Lađa

U lađi se nalaze redovno ove stvari:

1. Propovijedaonica, tj. mjesto odakle se propovijeda riječ Božja.

Propovijedaonica je obično na strani evanđelja, prislonjena na crkveni zid. Nad propovijedaonicom je krov da se glas jasnije širi crkvom. Ispod krova se nalazi lik goluba, prilika Duha Svetoga koji označuje da je i propovjedniku i vjernicima potrebna pomoć Duha Svetoga da mogu riječ Božju pravo naviještati i slušati. Na izvanjskoj strani propovijedaonice nalazimo često slike i kipove sv. evanđelista, apostola ili crkvenih učitelja. Propelo na rubu propovijedaonice označuje da se tu naviješta nauka Propetoga.

2. Pobočni žrtvenici.

3. Ispovijedaonica, tj. mjesto gdje se vjernici ispovijedaju.

Ispovjednika dijeli od pokornika rešetka. Kadikad nalazimo na ispovijedaonici sliku ili kip sv. Petra, Marije Magdalene kako oplakuju svoje grijehe.

4. Krstionica, tj. mjesto gdje se nalaze stvari potrebne za sveto krštenje. U staro kršćansko doba nije bilo krstionice u crkvi, već bi sagradili za krštenje uz crkvu posebne prostorije, baptisterij. Bile su obično okrugla oblika; unutra bijaše žrtvenik i jedan ili dva bazena za krštenje uronjivanjem. Takvih se baptisterija dosta sačuvalo, na primjer u Splitu uz stolnu crkvu sv. Dujma, u Rimu uz lateransku crkvu itd.

Na krstionici nalazimo više puta sliku ili kip sv. Ivana Krstitelja.

5. Škropionica sa blagoslovenom vodom — na ulazu u crkvu.

Ulazeći u crkvu treba da se poškropimo blagoslovenom vodom, da odbacimo svjetovne misli i da nam bude na pameti da Bogu valja služiti čistim srcem.

6. Pjevalište ili kor.

Kor se nalazi nad ulazom u crkvu. Na koru su orgulje. (Vidi § 79)

7. Osim tih stvari nalazimo u crkvi klupe, zastave, milostinjak, slike, 14 stajališta križnoga puta, svijećnjake itd.

Zastave označuju naš život na zemlji gdje se moramo boriti poput vojnika protiv neprijatelja našega spasenja. Pravi vojnik nikad ne ostavlja svoje zastave; tako i pravi vojnik Hristov nikad neće ostaviti zastave križa.

§ 9 Slike i kipovi

Katolička Crkva uči da je pravo i spasonosno štovati slike i kipove Isusa i svetih.

Kad se molimo pred slikama i kipovima svetačkim, ne mislimo da će nam slika ili kip pomoći, nego onaj koga slika ili kip prikazuje.

Crkva je već iz početka poticala vjernike na štovanje svetačkih likova. Crkveni su poglavari rado pomagali umjetnike koji su htjeli svoje umijeće posvetiti Bogu i Crkvi. Velik je broj umjetnika koji su se proslavili svojim djelima za službu Božju.

Evo nekih: Đoto di Bondone († 1337),[1] Đovani da Fijezole († 1455),[2] Mantenja († 1506),[3] Botičeli († 1510)[4], Leonardo da Vinči († 1519),[5] Rafael († 1520),[6] Direr († 1528),[7] Palma Vekijo († 1528),[8] Mihelanđelo († 1563),[9] Ticijan († 1576),[10] Rubens († 1640),[11] Murilo († 1682),[12] Rembrant († 1669),[13] Juraj Matijević iz 15 vijeka,[14] Andrija Medulić († 1682),[15] Juraj Klovijo Klović († 1571), glasoviti minijaturist i drugi.

Slike i kipove koji rese katoličke crkve možemo podijeliti u vjerske i historijske.

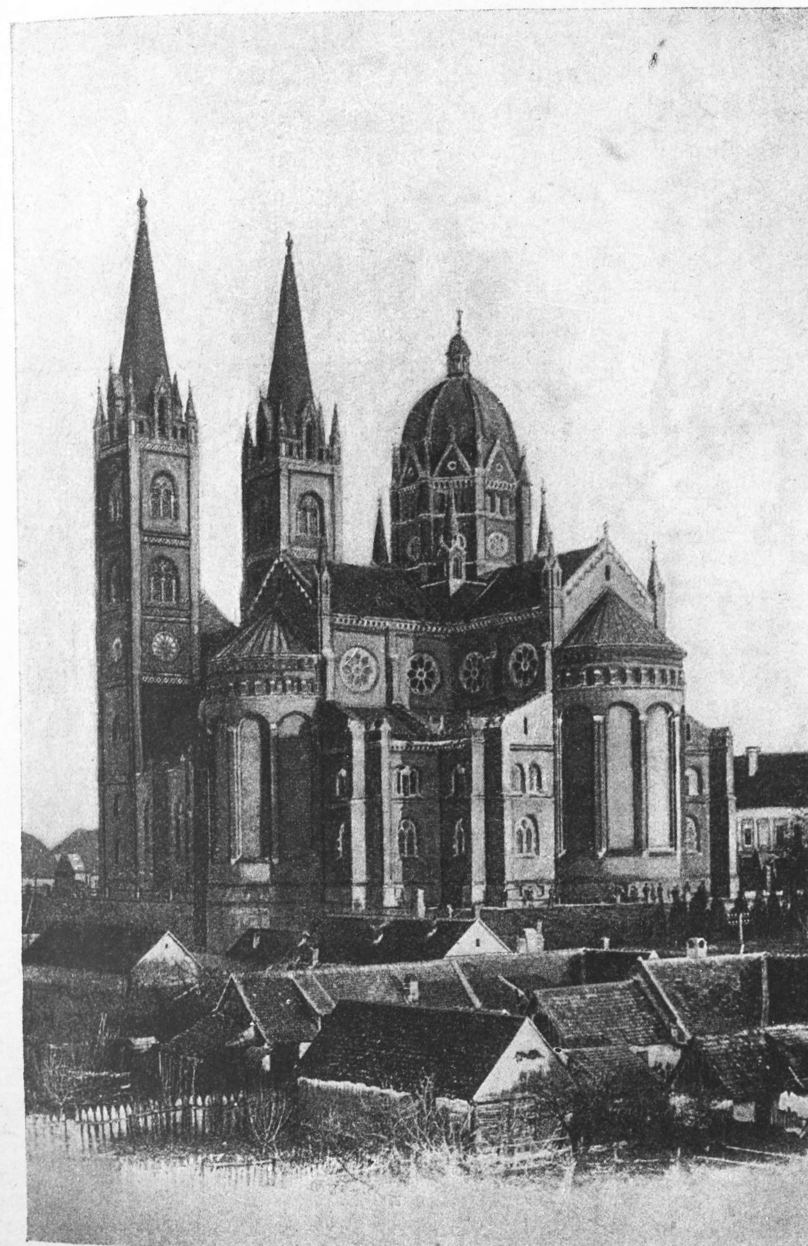
Vjerske su slike koje nam predočuju koju vjersku istinu, na primjer Presv. Trojstvo, Isus na križu, Uskrsnuće itd.

Historijske su slike koje nam prikazuju koji događaj iz sv. Pisma ili iz života svetih, na primjer Abraham žrtvuje Izaka, Mojsije izvađen iz Nila, Rođenje Isusovo, Bijeg u Misir, Sv. tri kralja, Oluja na moru itd.

Još razlikujemo slike 1. Gospodinove, 2. bl. Dj. Marije, 3. anđela i 4. svetih.

Osim ovih slika ima i takozvanih simboličkih slika kojima se vjerski pojmovi vjernicima predočuju (simbol = znak). Tako je na primjer jagnje slika dobroga Pastira, golub slika Duha svetoga, istokračan trokut s okom označuje Božje sveznanje itd.

[1] Smrt sv. Franje Asiskoga; [2] Noli me tangere; Blagovijest; [3] Uzašašće; [4] Magnificat; [5] Posljednja večera; [6] Sikstinska Madona, Disputa; [7] Consummatum est, Bogojavljenje; [8] Isus i 2 učenika u Emausu; [9] Posljednji sud, Mojsija; [10] Porezni novac, Uzašašće Marijino; [11] Isus naređuje presv. oltarski sakramenat, Silazak Duha Svetoga; [12] Imakulat, Sv. porodica, sv. Ana; [13] Uskrsnuće Lazarevo; Hrist i Toma; [14] Stolna crkva sv. Jakova u Šibeniku; [15] Tri kralja u stolnoj crkvi u Šibeniku.

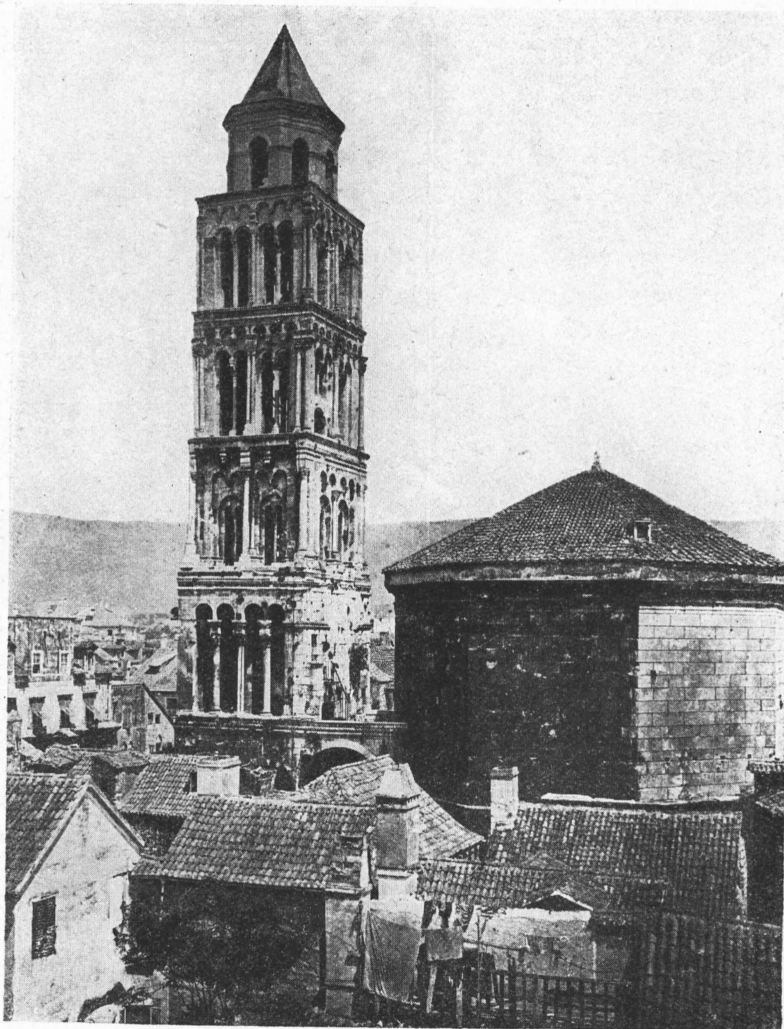

Slika 6 **Katedrala u Djakovu. Romanski stil**

§ 10 Groblje

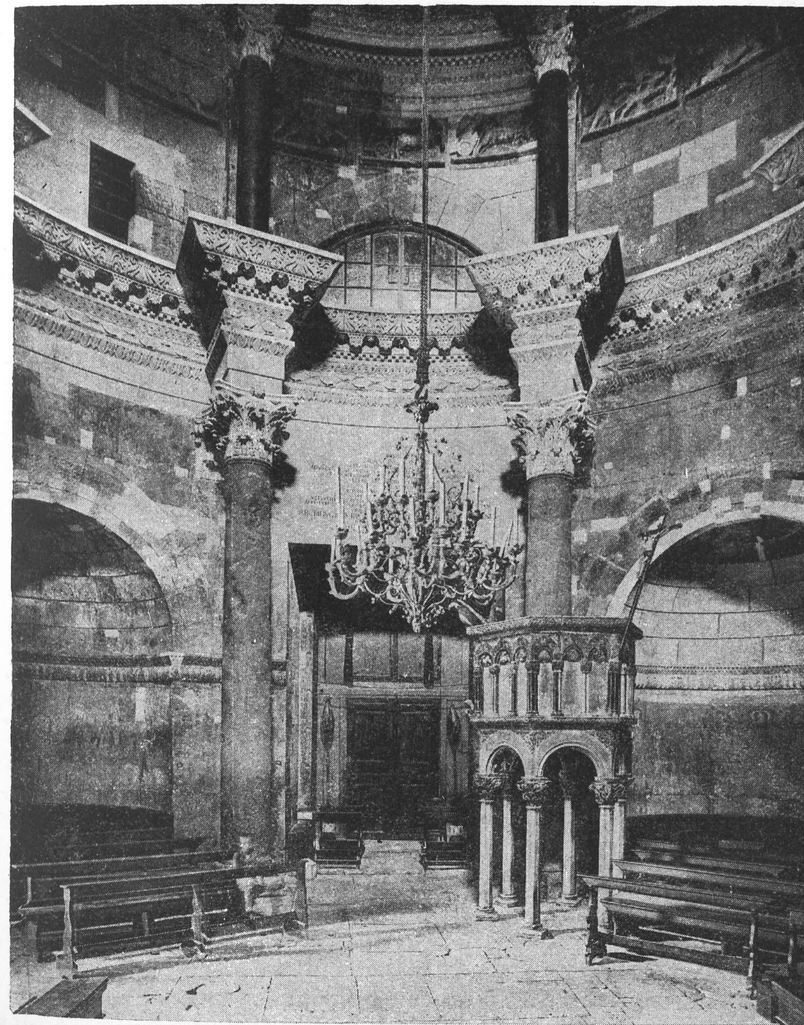
U početku kršćanstva pokopavali su vjernici pokojnike onako kako bijaše običaj u ono doba, tj. u vrtovima, polju, uz ceste i puteve.

Prvo zajedničko mjesto gdje bi vjernici sahranjivali svoje pokojnike bijahu katakombe.

Slika 7 **Katedrala sv. Dujma u Splitu. Baptisterij sv. Ivana**

Kad je crkva dobila slobodu, stali su kršćani graditi crkve na grobovima mučenika, ili bi njihove kosti prenijeli u crkve. Kako su kršćani željeli da njihova tjelesa budu u blizini svetih mučenika, to je nastao običaj da su vjernici sahranjivali pokojnike u crkvi ili oko crkve. Mjesta gdje su počivala tjelesa pokojnika zvali su vjernici cemeterija ili dormitorija (počivališta, spavališta).

Slika 8 **Crkva sv. Dujma u Splitu iznutra. Stil bizantinski (zovu ga i stari hrvatski)**

Danas se nalaze groblja obično izvan samoga mjesta. Groblje treba da je dobro ograđeno i lijepo uređeno. Usred groblja nalazi se veliko propelo, jer na groblju počivaju učenici Propetoga. Pa i na svakom grobu nalazi se manje propelo ili koji drugi spomen svete vjere.

Groblje blagoslivlja biskup ili svećenik koga biskup ovlasti, jer na njemu počivaju tjelesa umrlih koja su bila hram Duha Svetoga i koja će jednoć uskrsnuti na vječni život.

Napomena. Na katoličkom groblju smiju se sahranjivati samo katolici. Samoubojice, pa i djeca koja su umrla bez svetoga krsta sahranjuju se izvan posvećenog mjesta.

Napomena 2. Prolazeći kraj groblja skini šešir i reci: »Pokoj vječni daruj im Gospodine; i svjetlost vječna svijetlila im!«

DRUGI DIO

LITURGIJSKI PREDMETI I STVARI

Među liturgijske predmete i stvari ubrajamo: A. crkveno ruho; B. crkveno posuđe; C. crkvene knjige.

A. CRKVENO RUHO

§ 11 O crkvenom ruhu uopće

Crkva zahtijeva od svojih službenika da se i nošnjom razlikuju od drugih vjernika, a osobito onda kad obavljaju svete čine. Svećenik je zastupnik Hristov; njega je Gospod pozvao da širi Njegovo kraljevstvo na zemlji; zato propisuje Crkva svojim službenicima posebnu nošnju.

Liturgijsko ruho nastalo je iz staroga svjetovnoga načina odijevanja kako je bilo običajno u grčkom i rimskom svijetu. Seobom naroda i njezinim utjecajem promijenio se svjetovnom odijelu oblik, no Crkva nije dirala u nošnju, već ju je pridržala i polako usavršavala prema svrsi za koju ima služiti. Zato ima crkveno odijelo i duboko značenje.

Sveto odijelo opominje svećenika da pobožno vrši svete čine, opominje ga da obavlja službu mjesto Hrista, a opominje ga i na kreposti kojima treba da se odlikuje. Upozorava ga i na muku Isusovu koja se tajanstveno ponavlja u svetoj misi.

Pod crvenim ruhom razumijevamo ponajprije ono ruho kojim se svećenik služi kad vrši bogoštovne čine. U drugom redu razumijevamo i ono ruho koje svećenik nosi onda kad ne vrši bogoštovne čine i kojim se razlikuje od svjetovnjaka.

Takvo je ruho: a) talar; b) kolar; c) pas; d) kapa (biret).

a) talar je duga haljina koja seže do gležanja (talus). Talar je svjetovnih svećenika crne boje. Redovnici nose redovničko odijelo različite boje (crne, smeđe, bijele). Biskup nosi ljubičasti talar, kardinali crveni, a papa bijeli;

b) kolar (collum = vrat) je ovratnik obrubljen bijelim platnom. Iste je boje kao i talar;

c) pâs (cingulum) od vune ili svile. Pasom svećenik pripasuje sebi talar.

d) kapa (biret), četverouglasta oblika, kojom svećenik pokriva glavu. Biskup ima ljubičastu kapicu koja se zove Soli Deo (jedinome Bogu, jer je skida samo kod pretvorbe u sv. misi i kad je izloženo Sveto otajstvo.

Liturgijsko ruho zove se i paramenta (parare = pripraviti).

Strogo liturgijsko ruho je ovo: 1. ruho kojim se služi svećenik kod svete mise; 2. ruho kojim se služi izvan svete mise; 3. ruho levita i biskupa.

§ 12 Misno ruho

1. Humeral. To je platnen rubac, koji se stavlja oko vrata, ramena i pleća (humeri = pleća).

Nekada je humeral pokrivao glavu svećeniku kao kakva kaciga.

Humeral opominje svećenika da se brani od napasti nečistoga duha, a opominje ga i na rubac kojim su vojnici pokrivali lice Isusovo kad su mu se rugali i udarali ga.

2. Alba vestis (bijelo odijelo) je bijela platnena košulja koja seže do pete. Na rubovima je obično ukrašena čipkama.

Alba označuje posvetnu milost. Svećenika opominje na čistoću srca; označuje i bijelu haljinu kojom je Herod zaodjeo Isusa da mu se naruga.

3. Cingulum (pâs) je laneno uže bijele boje kojim misnik opasuje albu.

Pas opominje svećenika da ukroćava svoje strasti; označuje uže kojim su vezali presvete ruke Isusove kad su ga uhvatili na gori Maslinskoj.

4. Manipul (naručnik). Nekada bijaše to na lijevoj ruci privezani rubac za otiranje znoja. Danas je to malen privjesak na lijevoj ruci iste boje i tvari kao i kazula.

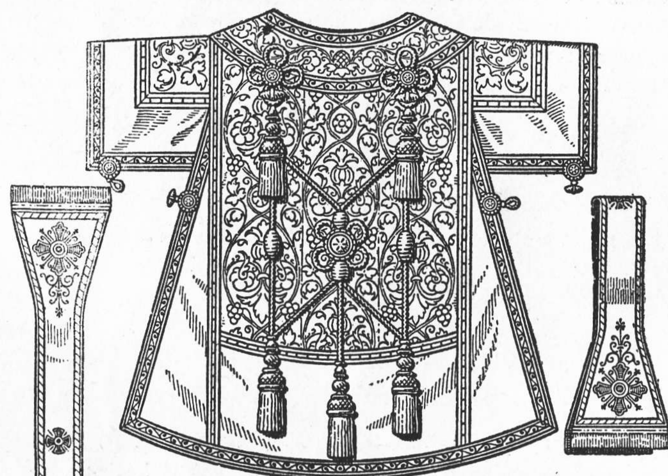
Manipul označuje rubac koji je sv. Veronika pružila Isusu na križnom putu. Misnika opominje na strpljivost kojom treba da snosi težinu svojega zvanja.

5. Stola je uski trak koji stavlja svećenik oko vrata. Ona se kod svete mise preko prsa spušta unakrst. Kod drugih bogoslužnih čina vise oba njezina traka na prsima. Biskup je ni kod svete mise ne meće unakrst, što

znači da mu nije vlast omeđena kao u svećenika. Iste je boje i tvari kao kazula. Na sredini i na oba kraja ima znak križa.

Negda je to bila svečana haljina bijele boje (stola = haljina).

Stola označuje milost koju nam je Isus pribavio, jer Spasitelj u priči o svadbi poređuje posvećujuću milost sa svadbenim ruhom, a opominje nas i na križ koji je Spasitelj iz poslušnosti uzeo na svoja leđa.

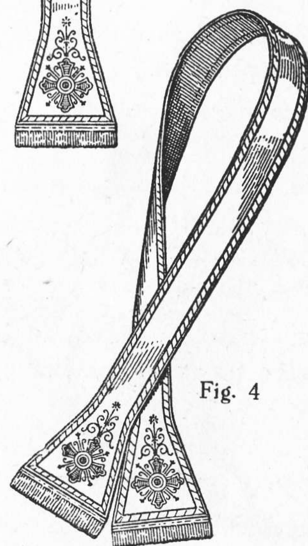

Fig. 2

Fig. 1

Fig. 3

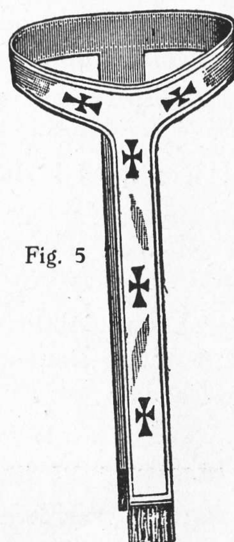

Fig. 5

Fig. 4

Slika 9 **Crkveno ruho**

Fig. 1 dalmatika; fig. 2 i 3. manipul; fig. 4 stola; fig. 5 palium.

Stola je znak svećeničke vlasti zato je svećenik uvijek nosi kad vrši kakav crkveni čin.

6. K a z u l a (casa = kuća) ili misnica je najgornje odijelo misnikovo koje mu pokriva prsa i leđa.

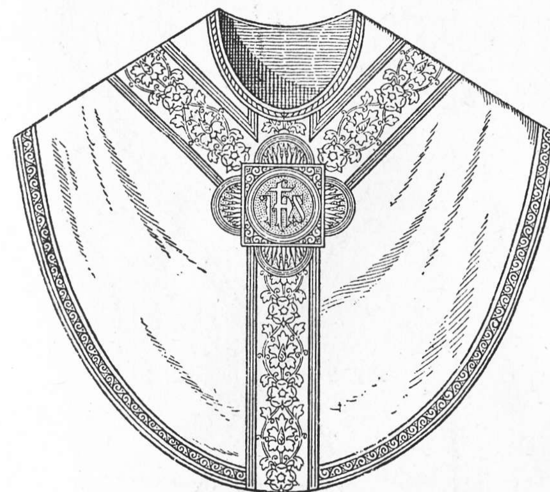

Fig. 1 Misnica (kazula)

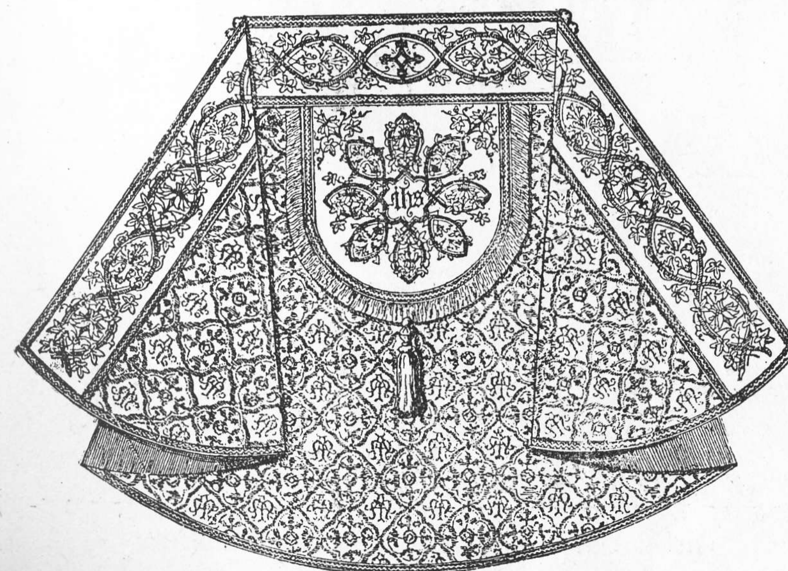
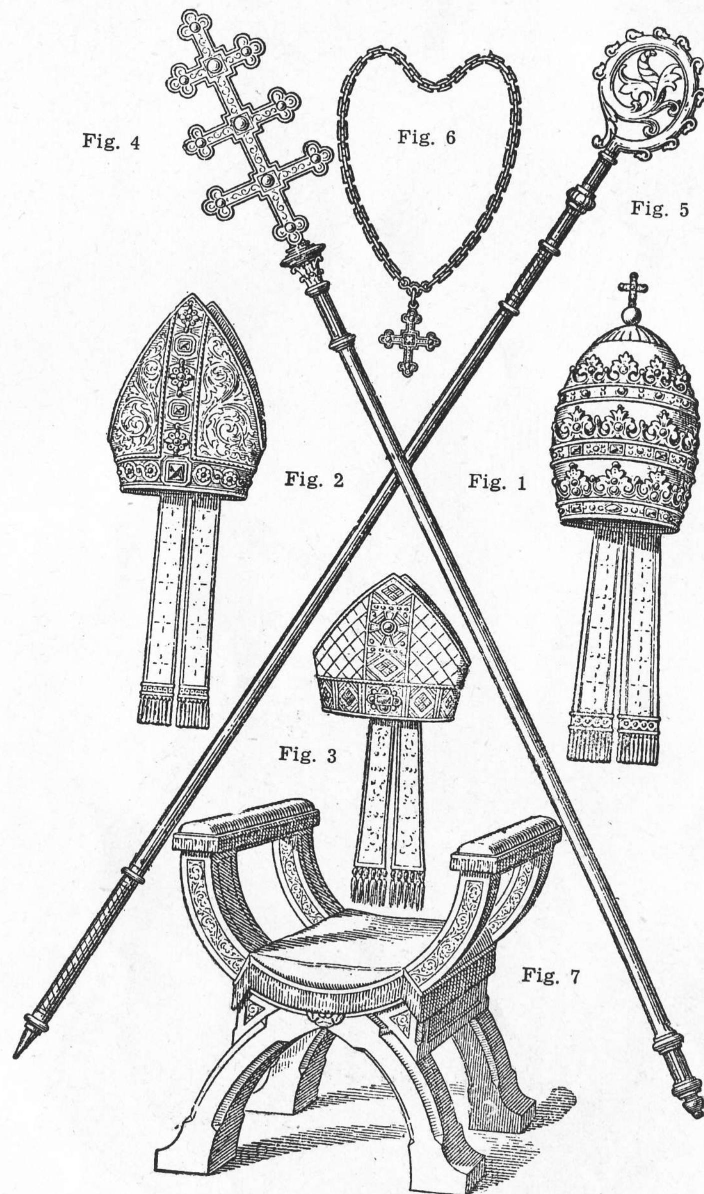

Fig. 2 Plašt (pluvijal)

Slika 10 **Crkveno ruho**

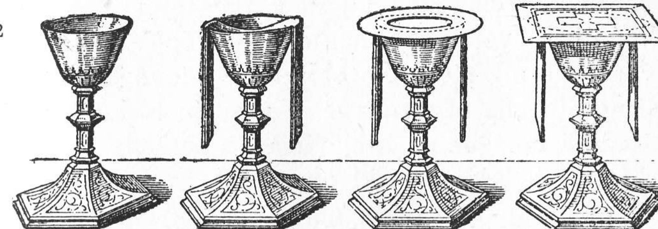
Nekoć je posve obuhvatila tijelo misnikovo, samo je imala otvor s gornje strane da provuče misnik glavu. Poradi toga mu ruke nijesu bile slobodne, te bi zato kod

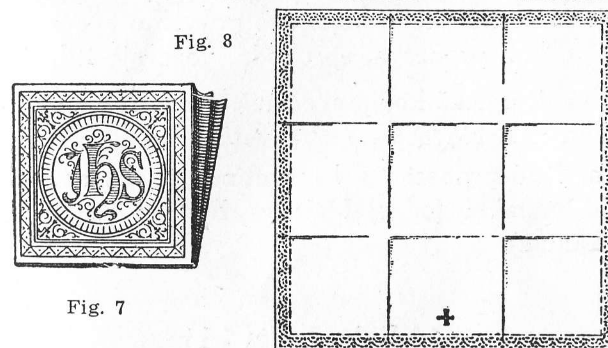

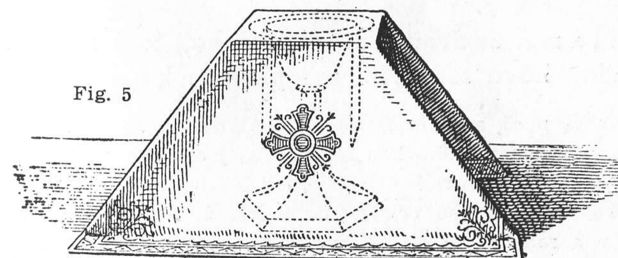
Slika 11 **Papinska i biskupska insignija (znakovi):**
Fig. 1 tijara; fig. 2 i 3 infula (mitra); fig. 4 papinski štap; fig. 5 biskupski štap (pastoral); fig 6 prsni križ; fig. 7 biskupska stolica (faldistorij ili katedra).

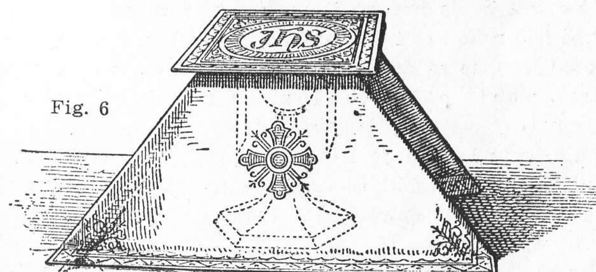
podizanja đakon ili podđakon pridizali misnicu. Na to nas opominje i sadašnji običaj kod svete mise da podvornici kod podizanja pridižu misnicu. Poslije su izrezali misnicu s jedne i druge strane, tako da misnik ima ruke slobodne.

Misnica označuje nešivenu haljinu Isusovu i križ Isusov. Svećenika opominje na slatko breme kršćanske ljubavi kojom će jedino moći dostojno prikazivati svetu žrtvu.

Slika 12 **Kalež i pripadni dijelovi.**
Fig. 6 kalež pripravljen za svetu misu; fig. 1 kalež; fig. 2 čistilo; fig. 3 patena; fig. 4 pala; fig. 5 veo; fig. 7 burza; fig. 8 korporal (tjelesnik).

§ 13 Ruho izvan sv. mise

1. Superpelicej i roketa. Superpelicej (super tunicas pel licias, preko kožnatih haljina) je skraćena alba kojom se služi svećeni kod svih bogoslužnih čina koji nijesu u tijesnoj vezi sa svetom miso na primjer kad dijeli svete sakramente, kad propovijeda itd. Preko super peliceja stavlja svećenik stolu. Po obliku je gotovo jednaka superpelice roketa; samo što ima uže rukave, a nose ju biskupi, prelati i koji s na to ovlašteni. U mnogim se krajevima ne pazi na ovu razliku. Super pelicej zovu i kota (vidi Rimski obrednik).

2. Pluvijal (pluvia = kiša). To je širok plašt sprijeda otvoren. Nekada je imao kukuljicu kojom se pokrivao svećenik za nevremena Upotrebljava se kod procesija, sprovoda, večernja itd.

3. Velum ili ogrtač kojim svećenik ogrće ramena a okrajcima ovij monstrancu kad daje blagoslov s Presvetim.

4. Nebo. Kod procesija s Presvetim nosi se nad svećenikom tako zvano nebo ili baldakin (od Baldak = Bagdad odakle su se dobival skupocjene tkanine).

§ 14 Ruho levita i biskupa

1. Levitama nazivamo duhovnike koji kod svečane službe Božje služe svećeniku. Zovu se đakon i poddakon.

Đakon je grčka riječ, a znači službenik. Poddakon je službenik niži od đakona. Đakon ima gotovo isto ruho kao i svećenik, samo što mjesto kazule nosi dalmatiku. Dalmatika je od iste tvari kao kazula, a i slična je kazuli, samo što ispod pazuha ima vrpce ili kopče kojima se pričvršćuje, tako da stoji uz tijelo. Đakon prebacuje stolu preko lijevog ramena, te oba okrajka pričvršćuje na desnom boku pojasom.

Dalmatika ima svoje ime po Dalmaciji gdje se slično odijelo nosilo.

Poddakon ima isto ruho kao i đakon. Gornje odijelo u poddakona zove se tunicela (tunica = donje odijelo), te se danas nikako ne razlikuje od dalmatike.

2. Biskup nosi osim običnog misnog ruha kod svečane službe božje:

a) mitru ili infulu. To je kapa sa dva šiljka i dvije vrpce koje padaju niz leđa; označuje učiteljsku vlast biskupovu. Papa nosi trostruku krunu (tijara).

b) Pod kazulom nosi dalmatiku i tunicelu, što znači da biskupska služba sa država sve druge crkvene službe.

c) prsni križ (pektoral; od pectus = prsi). To je zlatni križ koji visi o zlatnom lancu, a stavlja ga oko vrata; označuje biskupsku svećeničku službu.

d) prsten označuje da je združen s Crkvom kao njezin zaručnik. Papinski se prsten zove ribarski prsten (annulus piscatoris).

e) rukavice označuju da mu svetu žrtvu valja prikazati čistim srcem.

f) štap (pastorale, od pastor = pastir), obično od srebra, umjetnički izrađen, a na vršku zavinut; označuje pastirsku službu biskupovu. Papinski štap ima trokriž i nije gore zavinut.

g) sandali označuju da mu valja spremno evanđelje naviještati. Papa nosi grimizne sandale s utkanim zlatnim križem.

Nadbiskup nosi u stanovite dane palij. To je znak nadbiskupske časti. Sastavljen je od vunene vrpce bijele boje, sa šest utkanih crnih križeva.

§ 15 Liturgijske boje

U prvo doba kršćanstva nije bilo propisanih boja za liturgijsko odijelo. Najviše se upotrebljavala bijela boja. S vremenom stadoše se upotrebljavati različite boje dok nije konačno Crkva propisala ovih pet boja: bijelu, crvenu, zelenu, ljubičastu i crnu. Crkva upotrebljava različite boje zato da njima svećenike i vjernike pobudi na čuvstva koja odgovaraju dotičnim bojama.

1. Bijela boja — označuje veselje i nevinost; upotrebljava se na blagdane Gospodnje, Marijine, anđela i svetaca koji nijesu mučenici.

2. Crvena boja — označuje ljubav i trpljenje; upotrebljava se na Duhove kad su apostoli primili Duha svetoga u obliku ognjenih jezika i na dane svetih mučenika.

3. Zelena boja — označuje nadu; upotrebljava se u nedjelje iza Bogojavljenja i Duhova.

4. Ljubičasta boja — označuje poniznost i pokoru; upotrebljava se u adventu i korizmi i u drugim pokorničkim danima u godini.

5. Crna boja — označuje tugu i žalost; upotrebljava se na Veliki petak, na Dušni dan i u misama za odrasle pokojnike.

B. CRKVENO POSUĐE

§ 16 O crkvenom posuđu uopće

Gospodin je Bog već u Starom zavjetu odredio da se kod službe Božje upotrebljava posebno posuđe koje se ne smije upotrebljavati u druge svrhe.

Jednom je Baltazar, kralj babilonski, na gozbi upotrebio posuđe koje je iz hrama jerusalimskoga uzeo njegov djed Nabuhodonosor. Baltazara stiže zato kazan Božja; one iste noći izgubio je kraljevstvo i život.

Kako je Gospodin u Starom zavjetu propisao posebno posuđe z službu Božju, tako je i Crkva u Novom zavjetu propisala posebno posuđ kad se vrše sveti čini. To se posuđe ne smije upotrebljavati u druge svrhe

Crkveno se posuđe izrađuje obično od dragocjene kovine, jer ono št je za službu Gospodinovu mora biti vrednije.

§ 17 Posuđe i neke druge stvari kod svete mise

Među liturgijskim posuđem najčasnije je ono koje kod svete mise do- lazi u neposredni doticaj s tijelom i krvi Isusovom, a to su kalež i patena

1. Kalež. To je posuda u koju se kod svete mise ulijeva vino i voda

Kalež su nekada pravili od drva, kamena, kositera, mjedi, bakra, gline, naskor od zlata i srebra. Prema sadašnjem propisu ima biti kalež od zlata ili srebra ili barem da je čaška od srebra a iznutra pozlaćena; samo radi siromaštva crkve može biti kale od kositera.

Nekada su razlikovali dvije vrste kaleža: calices minores = manji kaleži i calices ministeriales, iz kojih su vjernici primali presvetu krv Gospodnju

Misni nas kalež opominje kaleža Isusova kod posljednje večere, a opominje na i kaleža muke koju je Gospodin za nas podnio. U duhovnom smislu označuje srce Isusovo, a zlato nas opominje Njegove neizmjerne ljubavi prema nama.

2. Patena. Na kalež se meće patena (plitica). To je okrugao po- zlaćen tanjurić na koji se stavlja hostija i prikazuje Bogu. Patena ozna- čuje drvo križa na kojemu je Gospodin prikazao samog sebe za naše spasenje.

Kalež i patenu posvećuje biskup.

3. Kaležu pripadaju još ove stvari:

a) Purifikatorij (čistilo), platnen rupčić za otiranje kaleža;

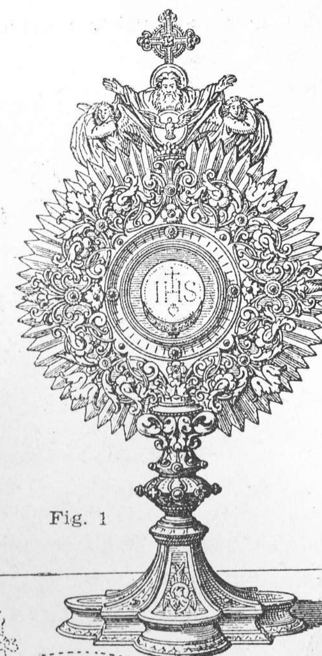
b) pala (pokrovac) četverouglasti ulašteni laneni rubac koji se meće na kalež;

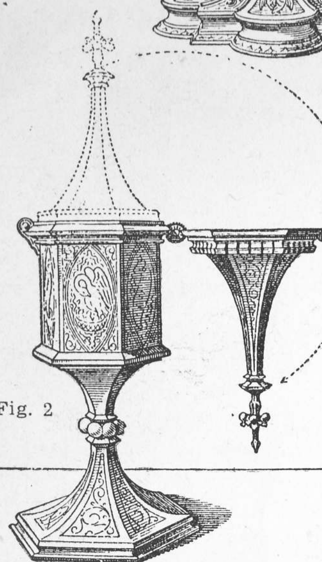
c) velum (veo, kaležnjak), četverouglasta tkanina kojom se po- kriva kalež;

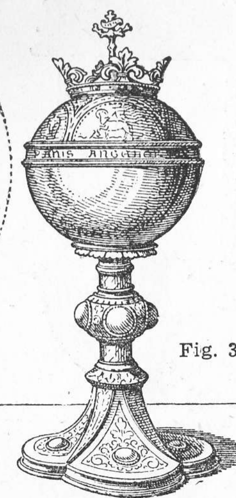
d) burza (tok), četverouglasta uklopnica u koju se stavlja kor- poral (tjelesnik);

e) korporal (od corpus = tijelo), četverouglast platnen (obično i ulašten) rubac na koji se polaže kalež i hostija. Korporal nas opominje na pelene u koje je bl. Dj. Marija povila dijete Isusa i na platno u koje je bilo tijelo Isusovo povito u grobu.

4. Posudice za vino i vodu. Mogu biti od stakla ili kovine

Slika 13 **Crkveno posuđe:**

Fig. 1 Monstranca; 2 i 3 Ciborij

§ 18 Ostalo crkveno posuđe

1. C i b o r i j = čestičnjak (od cibus = hrana).

To je kalež s ovećom čaškom u kojemu se nalaze posvećene hostije za svetu pričest. Čestičnjak ima poklopac i bijeli velum.

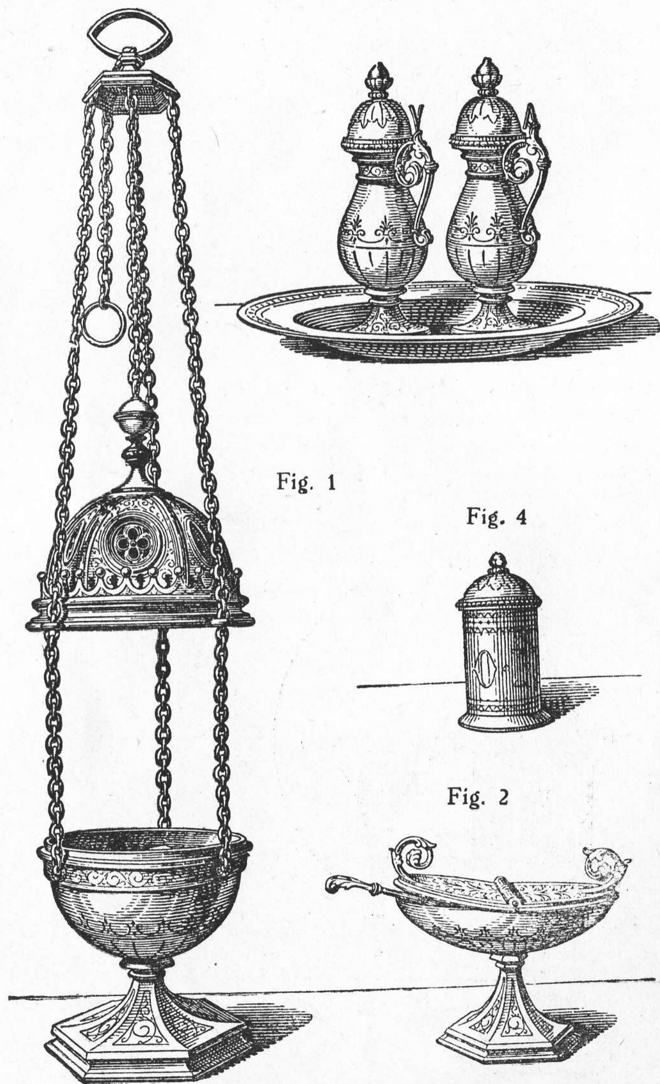

Fig 1 Monstranca; 2 i 3 Ciborij

Sl. 14 Fig 1 kadionica; fig. 2 lađica; fig. 3 vrčići; fig. 4 posudica za sveto ulje

2. M o n s t r a n c a = p o k a z n i c a.

To je posuda u kojoj se čuva i izlaže sveto tijelo Isusovo na klanjanje ili nosi u procesiji. Glavni je dio kod pokaznice tako zvana lunula (luna = mjesec) u koju se stavlja sveta hostija. Lunula je od zlata ili od srebra, pa pozlaćena.

3. P o s u d i c e z a s v e t o u l j e.

Kod svake je župne crkve potrebno trovrsno ulje: katekumensko (za sveti krst), krizma (također za sveti krst) i bolesničko ulje (za posljednju pomast), zato su potrebne i tri posudice.

4. K a d i o n i c a u kojoj se na žeravici pali tamjan kod svečane službe Božje, večernje itd. Tamjan se nalazi u posudi koja je nalik na lađicu (navikula, navis = lađa). U lađici je žličica kojom se uzima tamjan.

5. Na žrtveniku kraj svetohraništa nalazi se p o s u d i c a s vodom kojom pere svećenik prste poslije pričešćivanja vjernika izvan svete mise.

6. Z v o n c a kojima se vjernici upozoravaju na glavne dijelove svete mise.

7. P o s u da s blagoslovljenom vodom i aspergil (aspergo = škropiti) kojim svećenik škropi sebe i vjernike.

8. P a c i f i k a l (pax = mir) je propelo s podnožjem. Obično je od srebra i pruža se vjernicima u određene dane na cjelivanje.

§ 19 Liturgijske knjige i jezik

Molitve koje se mole kod svetih čina nalaze se u liturgijskim knjigama. To su m i s a l, p o n t i f i k a l, č a s o s l o v i r i t u a l.

a) M i s a l (missale) ili misna knjiga sadržava mise za cijelu crkvenu godinu. Za mise zadušnice služi posebni manji misal.

b) P o n t i f i k a l je knjiga, koja sadržava svete čine, svete obrede i molitve koje obavlja biskup.

c) Č a s o s l o v je knjiga u kojoj se nalaze molitve i čitanja koja mora svećenik svaki dan obavljati.

d) R i t u a l (obrednik) je knjiga koja sadržava molitve i obrede kod pojedinih svetih čina.

Većina knjiga kojima se Crkva služi u liturgiji pisane su jezikom latinskim. Iz mnogih razloga služi se Crkva latinskm jezikom. Da navedemo samo neke:

1) Latinskim jezikom lijepo se označuje jedinstvo koje vlada u Crkvi ne samo u vjeri već i u liturgiji.

2) Latinski je jezik jezik Rima odakle se najviše raširila Hristova nauka.

3) Latinski je jezik mrtav i nije kao takav podvržen promjenama, dok se narodni jezik neprestano mijenja.

Ne smeta, što puk ne razumije latinski, jer i onako veći dio molitava (barem u svetoj misi) moli svećenik tiho.

Osim toga imamo prijevoda liturgijskih knjiga kojima se narod može služiti (rimski misal), a svećenici su dužni tumačiti narodu liturgiju.

Osim latinskog jezika upotrebljavaju se u katoličkoj liturgiji i drugi jezici na primjer grčki, sirski, haldejski, arapski i drugi.

Sv. braća Ćiril i Metod, slavenski apostoli, dobili su od pape Hadrijana II 868 g. dopuštenje za slavensko bogoslužje. To je dopuštenje kasnije potvrdio papa Ivan VIII 880 g. Hrvati su jedini, (ako i ne svi) od svih katoličkih Slavena zadržali staroslavenski jezik u liturgiji.

Papa Inocent IV dopustio je 1248 g. staroslavensku službu Božju (glagoljicu) senjskom biskupu Filipu, a 1252 g. dao je jednako dopuštenje i krčkom biskupu. Tako se zadržala staroslavenština u senjskoj i krčkoj biskupiji i u nekim mjestima istarskih i dalmatinskih biskupija.

Godne 1927 štampan je u papinskoj štampariji u Rimu staroslavenski glagoljski misal latinicom, a 1928 otisnut je i obrednik (ritual) u hrvatskom jeziku, jer je Sveta Stolica dopustila, da se svi obredi, osim svete mise, u našoj državi smiju obavljati narodnim jezikom. Kod pjevane svete mise smije se poslanica i evanđelje pjevati u narodnom jeziku, ali prije toga ima se pročitati latinski.

TREĆI DIO

SVETA VREMENA ILI KATOLIČKA CRKVENA GODINA

(Kat. Određenje čovjeka; I, III, IV, VIII čl. vjere.)

§ 20 Crkvena godina uopće

Isus Hrist boraveći na ovoj zemlji žrtvovao se za nas, učio nas kako treba da živimo i dao nam sredstva za kreposno življenje. Sav njegov život bijaše za nas neprestana žrtva ljubavi. Njegovo rođenje, muka i smrt pa uskrsnuće živi su dokazi Njegove prevelike ljubavi.

Apostoli i prvi kršćani nijesu mogli zaboraviti ono što je Gospodin za ljudski rod učinio dok je na zemlji boravio; zato bi se u stanovite dane u godini sastajali i proslavili one događaje u kojima se osobito zrcalila ljubav Isusova.

Tako su blagdani nastali sami po sebi, tj. iz one uske veze koja je i nakon uzašašća Isusova vezala apostole i vjernike s njima. Apostoli i prvi kršćani smatrali su svetom dužnosti da im bude uvijek pred očima življenje Isusovo i da svoj život udese prema Njegovu životu.

O v o o b n a v l j a n j e ž i v o t a I s u s o v a u l i t u r g i j i k o j a s e s v a k e g o d i n e v r š i p o s t a l n o m r e d u z o v e m o c r k v e n o m g o d i n o m.

§ 21 Kako se dijeli crkvena godina

(Kat. III zap. Božja i II zap. crkvena.)

1. C r k v e n a s e g o d i n a p o č i n j e s p r v o m n e d j e l j o m a d v e n t a, a s v r š a v a s e s p o s l j e d n j o m n e d j e l j o m i z a D u h o v a.

Prva je adventska nedjelja koja je najbliža svetkovini svetog Andrije (30 studenoga).

Dva najveća i najvažnija događaja u životu Isusovu jesu njegovo rođenje i slavno uskrsnuće. Ta dva događaja sa svoja dva praznika dijele crkvenu godinu u dva glavna doba, b o ž i ć n o i u s k r š n j e doba. U treće doba ubrajamo vrijeme iza D u h o v a; no budući da u tom vremenu nema nijednoga praznika, koji bi po značenju mogao biti središte ovomu vremenu (Duhovi spadaju još u uskršnje doba), zato se može samo u širem smislu govoriti o p o d u h o v s k o m d o b a u crkvenoj godini.

Božićno se doba počinje s prvom nedjeljom adventa, a svršava se subotom prije nedjelje Sedamdesetnice.

Uskršnje se doba počinje s nedjeljom Sedamdesetnicom, a svršava se s Duhovskom sedmicom.

Poduhovsko se doba počinje s nedjeljom presv. Trojstva, a svršava se subotom prije adventske nedjelje.

Između glavnih svetkovina nalazimo u crkvenoj godini i svetkovina u čast bl. Dj. Marije, anđela i svetaca.

Nedjelja koja se u godini ponavlja pedeset i dva puta veže sve svetkovine u lijepu cjelinu.

2. Svetkovine ili praznike dijelimo potom u: a) svetkovine Gospodnje; b) Majke Božje; c) Anđela; d) Svetih.

Crkva zapovijeda da neke blagdane slavimo, tako da idemo k službi Božjoj i da ne radimo težačkih posala. To su zborovi (festa fori) ili zapovijedani blagdani.

Blagdani na koje ne moraju vjernici slušati svetu misu i smiju raditi težačke poslove zovu se nezapovijedani blagdani (festa chori).

Blagdani koji se ponavljaju svake godine na isti datum zovu se nepomični (na primjer Božić 25 XII i drugi); ostali su pomični (na primjer Uskrs, Duhovi i drugi).

Neki se blagdani spominju u liturgiji punih osam dana. Za takve blagdane velimo da imaju osminu (oktava).

Neke su blagdane kršćani u staro doba dočekivali bdeći (u postu i molitvi). Za takve blagdane velimo da imaju vigiliju (vigilia = bdijenje).

GLAVA PRVA

§ 22 Nedjelja

(Kat. III zap. Božja i II zap. crkvena.)

1. Nedjelja je proslava presvetoga Trojstva. Nedjelja kao prvi dan u sedmici opominje nas na prvu božansku osobu, Boga Oca koji je u šest dana stvorio svijet, a sedmi dan od svojih djela počinuo i tako ga za počinak posvetio; na drugu božansku osobu, Boga Sina, jer je u nedjelju Spasitelj uskrsnuo; na treću božansku osobu, Boga Duha Svetoga koji je u nedjelju sišao nad apostole.

Židovi su svetkovali subotu kao dan Gospodnji. Kršćani svetkujući nedjelju, pokazivali su izvanjskim načinom da se razlikuju od Židova. Kršćani su već za apostolskih vremena svetkovali nedjelju. Tako čitamo u Djelima apostol. (20, 7) da su se kršćani sabrali u prvi dan sedmice, da lome hljeb, tj. prisustvuju svetoj misi.

Stroga je dužnost kršćana da nedjelju posvete Bogu i spasenju svoje duše, da idu k svetoj misi i da ne rade težačkih poslova. Pobožni će kršćani nastojati da u nedjelju primaju svete sakramente, da slušaju riječ Božju i da izvršuju djela kršćanske ljubavi prema bližnjemu.

2. Crkva svaki dan u sedmici posvećuje uspomeni kojega ugodnika Božjega. Dani u sedmici zovu se u liturgijskom jeziku ferije (praznici). Svaki dan treba da slavimo (praznujemo) Gospodina.

Kršćani se po primjeru Crkve spominju u ponedjeljak sv. anđela čuvara, u utorak sv. apostola, u srijedu sv. Josipa, u četvrtak presvetog oltarskog sakramenta, u petak muke Isusove, u subotu bl. Dj. Marije.

GLAVA DRUGA

Članak prvi

BOŽIĆNO DOBA

(Kat. III čl. vjere.)

Božićno doba predočuje nam ljubav prve božanske osobe, Boga Oca koji je iz nedokučive ljubavi prema ljudskom rodu poslao na svijet svoga jedinorođenoga Sina da nas otkupi i spase.

Božićno doba dijelimo u:

a) pripravu za Božić ili advent (došašće);
b) glavnu svetkovinu: Božić;
c) vrijeme iza Božića do nedjelje Sedamdesetnice.

§ 23 Priprava za Božić ili advent

Poslije grijeha Adama i Eve nije Gospodin Bog ljudima odmah poslao Spasitelja. Ljudski je rod morao dugo čekati Spasitelja. To iščekivanje ljudskoga roda predočuju četiri nedjelje prije Božića koje nazivamo adventske nedjelje; a čitavo ovo vrijeme do Božića nazivamo advent ili dolazak Gospodinov.

Razlikujemo dvojaki dolazak Spasiteljev:

1. Kad se rodio kao siromašno djetešce u spilji (stajici) kraj Betlehema.

2. Kad dođe na koncu svijeta da nam sudi.

Zato i moli Crkva u adventu da bi nam Gospod udijelio milost kako bi onoga, koga sad čekamo kao Spasitelja jednom sigurni ugledali za suca.

Prema tomu je advent vrijeme:

a) čeznuća za Spasiteljem.

Crkva dalje oduška svome čeznuću u sv. misi koja se služi rano u zoru (zornica). Sv. misa se počinje kod zornica riječima proroka Isaije (45, 8). »Rosite (rorate) nebesa, odozgo i oblaci neka dažde pravednika, neka se otvori zemlja i proizvede Spasitelja«. To su riječi živoga čeznuća za Spasiteljem.

Zornice se služe u zoru, jer označuju tamu i noć neznaboštva u kojem se nalazio rod ljudski prije Isusa; po Isusu nam je tek zasjala svjetlost prave vjere.

b) pokore.

Pokorom se imamo pripraviti na dolazak Spasiteljev.

U znak pokore služi svećenik u adventu sv. misu u ljubičastom ruhu. U svetoj se misi ispušta veseli »Gloria«. Mjesto »Ite missa est« na koncu sv. mise veli svećenik: »Benedicamus Domino«.

U adventu zabranjuje Crkva bučne zabave, plesove i svečane svatove, a preporučuje pokornička djela.

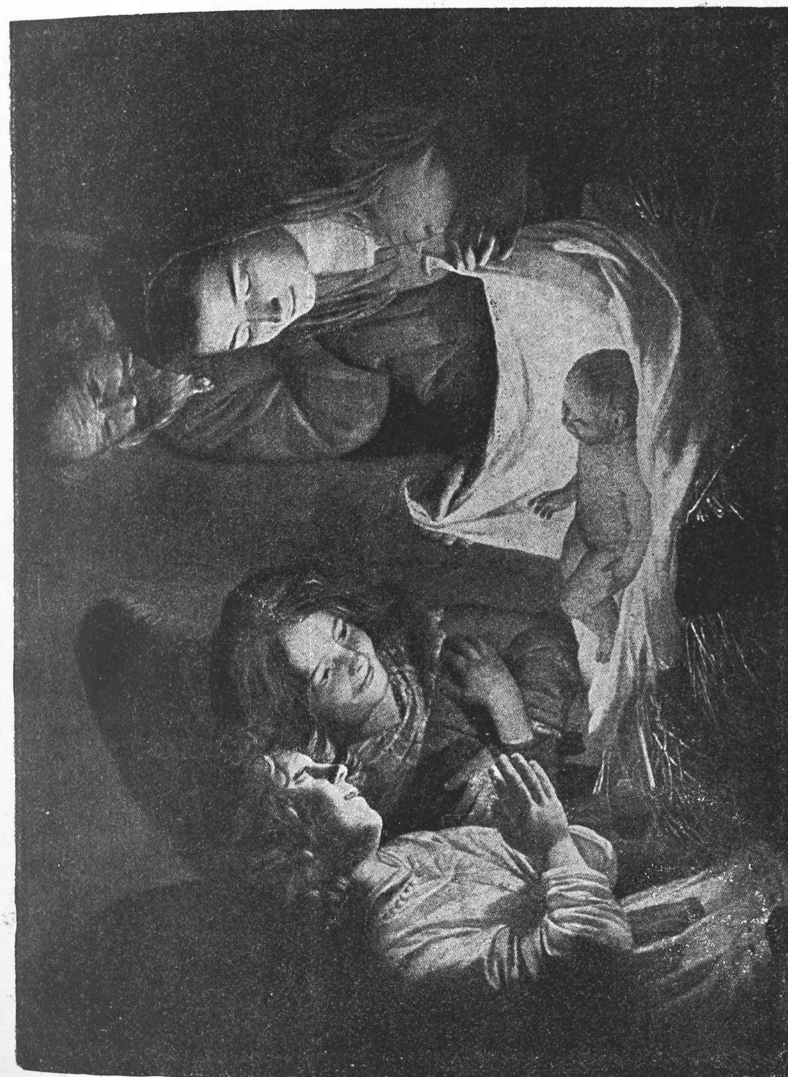
§ 24 Badnjak ili Božićna vigilija (Sacratissima nox)

(Kat. I i II čl. vjere.)

Dan prije Božića zove se Badnjak. Zove se i Sveta noć, jer se u Badnjoj noći rodilo nama najsvetije — naš dragi Spasitelj.

1. Badnjak je spomendan naših praroditelja Adama i Eve. Prvim je ljudima Gospod obećao Spasitelja, danas to obećanje ispunjava. Ujedno nam Crkva hoće danas dozvati u pamet veličinu milosti Božjih koje smo po prvim ljudima izgubili, a koje nam Spasitelj danas opet donosi. Zato nas Crkva u svojim molitvama danas poziva da se posvećujemo, jer je Isus blizu: »Posvećujte se i budite pripravni: Sutra će biti izbrisana opačina na zemlji i vladaće nam Spasitelj svijeta«.

2. Na Badnjak običavaju kršćani kititi božićno drvce i postavljati jaslice.

Slika 15 Gerardo Dele Noti: Porođenje Isusovo.

Božićno drvce nas opominje drva s kojega su prvi ljudi jeli zabranjeno voće, opominje nas i križnog drva na kojemu je Spasitelj satro grijeh prvih ljudi i grijeh ljudskoga roda.

Na božićno se drvce meću svjećice i raznovrsni nakiti (slatkiši, pozlaćeni orasi, jabuke itd.).

Svjećice označuju Isusa koji je donio s neba svjetlost u tamu neznaboštva.

Nakiti označuju darove i milosti koje nam je Spasitelj zaslužio.

Još je lijep običaj graditi jaslice.

Kako nam pripovijeda sv. Bonaventura uveo je taj običaj sv. Franjo Asiški (1226 g.). Tri godine prije svoje smrti načinio je sv. Franjo u šumi kod Greča jaslice. Onamo je pošlo s njim mnogo naroda sa bakljama da rasvijetle sv. noć, a sv. Franjo je kod sv. mise dvorio kao đakon i propovijedao o otajstvu utjelovljenja Sina Božjega. Jaslice nam predočuju kako se Sin Božji duboko ponizio.

Na Badnjak je zapovijedani post.

§ 25 Božić

(Kat. III čl. vjere.)

Božić je svetkovina naređena na spomen Isusova rođenja. Slavi se 25 decembra.

1. Sveta majka Crkva daje oduška svome veselju veličajući veliku ljubav Božju koja je upravo Isusovim rođenjem tako divno iskazana ljudskomu rodu.

Veselo i sveto raspoloženje obuzima kršćanska srca kao da se nalaze u blizini božanskoga djetešca.

Narodne se crkvene pjesme ore u crkvama i u katoličkim kućama.

2. Na Božić se služi sveta misa u svečanom bijelom ruhu.

3. Svaki svećenik smije na Božić služiti tri svete mise na spomen trostrukog rođenja Isusova:

a) vremenoga — od bl. Dj. Marije,
b) duhovnoga — u našim srcima po presvetoj pričesti,
c) vječnoga — od Boga Oca.

U stolnim, zbornim, župskim i samostanskim crkvama služe se tri glavne svete mise.

Prva se služi o ponoći. Kod te se sv. mise pjeva evanđelje koje nam govori kako su anđeli navijestili rođenje Isusovo (missa angelorum).

Druga se služi rano u zoru. Evanđelje te svete mise govori kako su došli pobožni pastiri da se poklone Isusu (missa pastorum).

Treća sveta misa služi se obično u onaj sat kad se služi u nedjelju tako zvana velika misa ili poldanjica. Evanđelje te svete mise govori o vječnom rođenju Riječi, druge božanske osobe od Boga Oca.

Napomena: Zašto se Božić slavi baš na 25 prosinca, nije utvrđeno. Rimljani su slavili taj dan kao dies natalis solis invicti = rođeni dan nepobijeđenog sunca. Kako pak proroci nazivlju Spasitelja suncem pravde, to je možda Crkva taj dan, kad su pogani slavili rođeni dan sunca, odredila za božićnu svetkovinu.

§ 26 Božićna osmina

(Kat. I. zap. Božja dalje.)

U božićnoj osmini slavi Crkva ove svetkovine:

a) 26 decembra — sv. Stjepana, prvoga mučenika.

Sv. Stjepan đakon prvi je prolio krv za vjeru Isusovu.

b) 27 decembra — sv. Ivana, apostola i evanđelista.

Sv. Ivan, najmiliji učenik Isusov, bijaše bačen za cara Domicijana u vrelo ulje, a kad mu nije ništa naudilo, progna ga car na otok Patmo.

Na dan se sv. Ivana blagosilja vino. Stara legenda pripovijeda da je ispio čašu otrovna vina, pa mu nije naudilo.

c) 28 decembra — Nevine dječice.

Nevina su dječica bila žrtva Herodova. On je dao poubijati u Betlehemu i okolici svu mušku djecu kojima je bilo dvije godine i manje. Mislio je da će među ovom djecom naći i Isusa, ali se prevario. Crkva tuguje za tom djecom. Zato se na dan nevine dječice služi sveta misa u ljubičastom ruhu i ispušta se »Gloria« u svetoj misi.

Navedeni praznici nijesu zapovijedani.

§ 27 Obrezovanje Gospodinovo

(Kat. kršćanska krepost.)

1. Osmi dan po Božiću (1 januara) slavi Crkva obrezanje Gospodinovo. Na taj se dan podvrgao Spasitelj zakonu obrezanja. Tom mu prilikom nadjenuše ime »Isus« kako je anđeo kazao bl. Dj. Mariji i sv. Josipu.

2. Ovom se svetkovinom počinje građanska godina. Želimo li da nam bude sretna, treba da je započnemo s preslavnim imenom Isusovim.

Negda su kršćani provodili Novu godinu u pokori jer su pogani taj dan svetkovali raspušteno praznik boga Jana; kad je nestalo poganstva, prestao je i razlog pokori, te otada slave kršćani taj dan praznik.

3. Dan prije Nove godine, na Silvestrovo, drži se u mnogi crkvama propovijed i večernja. Na koncu se pjeva: »Tebe Bog hvalimo«.

Na posljednji dan u godini neka se kršćani sjete svih dobročinsta Božjih koja su primili u prošloj godini i neka Bogu za njih zahvale.

§ 28 Presveto ime Isusovo

(Kat. II čl. vjere.)

Premda se već na Novu godinu spominjemo imena Isusova, ipak j Crkva naredila još poseban praznik na slavu presvetoga imena Isusova. Praznik presvetoga imena Isusova slavi se u nedjelju između Nov godine i Bogojavljenja.

Crkva slavi ime Isusovo, jer je ime Isusovo:

a) moćno. U ime Isusovo su apostoli i učenici činili mnoga čudesa. Sv. Petar veli da nema drugoga imena pod nebom po kojem bi se ljud mogli spasti. (Dj. ap. 8, 12).

b) sveto. Ovo ime nijesu dali našemu Spasitelju ljudi već sa Gospodin Bog.

Lijepim kršćanskim pozdravom »Hvaljen Isus i Marija« treba da se rado služim (50 dana oprosta).

Slova IHS predočuju Isusov monogram. To su početna slova od: Iesus hominum Salvator = Isus Spasitelj ljudi.

Ima i grčki monogram ☧ od *Χριστός*. Takav je znak stavio Konstantin Veliki na zastavu kad je pošao u boj protiv svoga suparnika Maksencija.

Vjernici koji se na ime Isusovo ispovijede i pričeste, prisustvuju svetoj misi i mole na nakanu svete Crkve, dobivaju potpuni oprost.

§ 29 Bogojavljenje

(Kat. III čl. vjere.)

Bogojavljenje je jedna od najstarijih kršćanskih svetkovina. Slavi se šestoga januara. Taj se blagdan zbog svoga velikoga značenja slavi u crkvi osam dana. Zove se Bogojavljenje, jer se Isus kao Bog javio:

1. kad mu se pokloniše mudraci s istoka,
2. kad se krstio u Jordanu,
3. kad je u Kani pretvorio vodu u vino.

1. Djetetu se Isusu dođoše pokloniti mudraci s istoka. Oni su ugledali zvijezdu na istoku i idući za njom došli u Jerusalim. U Jerusalimu su pitali gdje se rodio novi kralj židovski. Kad saznadoše da se rodio u Betlehemu, pođoše onamo i pokloniše se novorođenom kralju — Isusu. Na dar mu donijeshe: zlato, tamjan i smirnu (Mat. 2, 11).

Po staroj predaji bila su tri mudraca: Gašpar, Melhijor i Baltazar. Oni bijahu pretstavnici ljudskoga roda. Dalje kaže predaja da ih je pokrstio sv. Toma, a njihove moći dobila je sv. Helena, majka cara Konstantina, i odnijela ih u Carigrad. Međutim ih već u 4 vijeku prenesoše u Milan, a kad je Fridrih Barbarosa osvojio Milan, odnosoše ih u Keln gdje se i danas nalaze u prekrasnoj stolnoj crkvi.

Zlatom priznavahu mudraci Isusovu kraljevsku čast, tamjanom, božansku, a smirnom čovječansku.

2. U tridesetoj se godini života Isus krstio u Jordanu. Krstio ga je sv. Ivan Krstitelj. Kad je bio kršten, otvorilo se nebo, a iz neba se čuo glas: »Ovo je Sin moj ljubazni koji mi je po volji!« (Mat. 3, 17).

Na spomen Isusova krštenja sveti se uoči Bogojavljena voda, što se u istočnoj Crkvi osobito svečano obavlja.

Običaj je u nekim krajevima da u božićne dane pa sve do Bogojavljenja obilazi svećenik kuće, te ih blagosilja. Nad vratima napiše početna slova svetih triju kralja (tri mudraca nazivamo obično kraljevima) G + M + B +. To znači: neka Gospodin po zagovoru sv. triju kralja blagoslovi kuću i odvrati od nje svaku nesreću.

3. Isus je u Kani Galilejskoj učinio prvo čudo. Tim je čudom pokazao da je svemoguć i prema tome pravi Bog.

Na Bogojavljenje neka se vjernici u duhu poklone poput mudraca Božanskom djetetu, neka mu zahvale na daru svete vjere, mole za obraćanje neznabožaca i daruju za misije.

*

U nedjelju osmine Bogojavljenja svetkuje se praznik Svete obitelji, Isusa, Marije i sv. Josipa. To je glavna svetkovina društva kršćanskih obitelji na čast svete obitelji nazaretske.

Nedjelje, koje slijede iza Bogojavljenja zovu se nedjelje po Bogojavljenju. Tih nedjelja ima više ili manje, prema tome kada je Uskrs, najviše ih može biti šest. U njihovim evanđeljima iznosi crkva neke događaje iz Isusova djetinjstva i neka djela i nauke iz njegova početnog djelovanja. (Svadba u Kani, iscjeljenje gubavoga i sluge stotnikova, utišanje oluje, priča o sjemenju i kukolju, o zrnu gorušičnom i o kvascu).

§ 30 Svijećnica

(Kat. III čl. vjere i I zap. Božja dalje.)

Četrdeseti dan iza Božića (2 februara) slavi Crkva prikazanje Isusovo u hramu i očišćenje Marijino.

Taj se dan blagosilju u crkvi svijeće, te se i zato zove Svijećnica. Istočna crkva zove taj blagdan ὑπαπάντη τοῦ Κυρίου (Sretenje), jer su se na taj dan sastali u hramu Isus, bl. Djevica Marija i sv. Josip sa Simeonom i proročicom Anom.

1. Prikazanje Isusovo u hramu. Od izlaska Židova iz Egipta bijaše određeno da se svaki muškarac prvenac posveti Bogu, pa da bude svećenik. Kad je poslije Gospodin Bog odredio pleme Levijevo za svećeničku službu, morali su prvenci ostalih plemena platiti otkup za svećeničku službu. Bl. je Djevica Marija donijela Isusa u hram da ga podvrgne tomu zakonu.

Tom se prilikom našao u hramu starac Simeon i proročica Ana. Oboje su molili Gospodina da im udijeli milost da ne umru dotle dok ne ugledaju Spasitelja.

Kad je Simeon ugledao Spasitelja, zastakliše mu se oči od veselja i on ispjeva ovu veličajnu pjesmu:

Sad otpuštaš, Gospodine, s mirom slugu
svojega po riječi svojoj,
jer vidješe oči moje spasenje Tvoje
koje si pripravio pred licem sviju naroda:
svjetlost na objavljenje narodima i na slavu
naroda Tvoga Izraela. (Luk. 2, 29—32).

2. Očišćenje Marijino. Po zakonu Mojsijevu nije smjela žena, pošto bi rodila muško dijete u hram 40 dana. Četrdeseti je dan trebala da dođe u hram i donese na dar jednogodišnje jagnje za žrtvu paljenicu i golupče ili grlicu za žrtvu radi grijeha. Ako bijaše siromašnija, donijela bi dvije grlice ili dva golubića. Marija je darovala dva golubića ili dvije grlice, jer je bila siromašna. Bl. Dj. Marija nije se morala podvrći tomu zakonu, jer je rodila Sina Božjega po Duhu Svetom, no ona se ponizila i izvršila zakon.

Na Svijećnicu se blagosiljaju svijeće, jer je starac Simeon u pjesmi nazvao Spasitelja »Svjetlošću«.

Crkva blagosiljajući svijeće moli da bi onima, koji se budu njima služili, bile za duševno i tjelesno zdravlje i da bi ih opominjale na milosti Duha Svetoga i na vječnu svjetlost na nebesima.

Kad se svrši blagoslov, polazi procesija oko crkve. Vjernici nose u rukama blagoslovljene svijeće.

Procesija nas opominje da u životu idemo za Isusom, jer je On put, istina i život. Blagoslovljene svijeće čuvaju vjernici kod kuće te ih upotrebljavaju u različitim prilikama. Stavljaju ih u ruke onomu kome se valja dijeliti s ovoga svijeta, zapaljuju ih za nevremena itd.

Svijećnica se ubraja među nezapovijedane blagdane.

Članak drugi

USKRŠNJE DOBA

Uskršnje doba predočuje ljubav Boga Sina prema ljudskomu rodu. Iz prevelike ljubavi prema nama trpio je Spasitelj za nas mnogo dok nije konačno umro propet na križu. S križa ga položiše u grob iz koga treći dan uskrsne i tako izvrši djelo otkupljenja.

Uskršnje se doba dijeli u:

a) pripravu, a to su tri nedjelje prije korizme i korizma;

b) glavnu svetkovinu: Uskrs;

c) vrijeme iza Uskrsa do nedjelje presvetoga Trojstva.

§ 31 Tri nedjelje prije korizme

Pripravu za korizmu čine tri nedjelje koje se već od davnine zovu: sedamdesetnica, šezdesetnica i pedesetnica (septuagesima, sexagesima i quinquagesima).

1. Ovo vrijeme nije još određeno za pokoru, ali nas Crkva upozoruje da je blizu vrijeme pokore. U svetoj se misi ispušta radostan »Gloria« i »Alleluja« (Slavite Gospodina), a na koncu se mise veli: »Benedicamus Domino« (Hvalimo Gospodina) mjesto »Ite, missa est«, tj. vjernici, ne ostavljajte crkve, već još neko vrijeme hvalite Gospodina. Sveta se misa služi u ljubičastoj boji.

2. Imena tih nedjelja potječu od davnine, a nastala su na ovaj način:

Kršćani su već od apostolskih vremena obič[a]vali postiti 40 dana na spomen četrdesetodnevno[g] posta Isusova u pustinji. Postiti bi počeli u šestu nedjelju prij[e] Uskrsa, te bi post na taj način trajao 42 dana (6 puta 7 dana); no u nedjelj[u] nijesu postili, ostalo je dakle 36 dana. Da se upotpuni broj 40, počeli b[i] postiti u srijedu prije prve nedjelje posta (Čista srijeda). Tu su nedjelj[u] nazvali prema broju 40 — četrdesetnica ili quadragesima, a tri nedjelj[e] pred ovom: pedesetnica, šezdesetnica i sedamdesetnica.

Ta brojčana imena ne znače kao da se od ovih nedjelja broji do Uskrsa točno 70, 6[0] ili 50 dana. Liturgija i sv. Pismo često se služe okruglim brojem.

Ponedjeljak i utorak prije Čiste srijede posljednji su dani tako zvanih Poklada. U te dane misle mnogi kršćani da im je sve dopušteno. Toj je razuzdanosti početak u poganskim svečanostima »Lupercalia« (u čast boga Pana). U mnogim se crkvama u tri posljednja dana prije Čiste srijede izlaže presveti oltarski sakramenat, propovijeda riječ Božja, vrše različite molitve da tako pobožni vjernici imaju prilike zadovoljiti Bogu za uvrede koje mu ljudi tih dana nanose.

§ 32 Korizma

(Kat. Grijeh uopće i III i IV zap. crkv.)

Vrijeme od Čiste srijede do Uskrsa zovemo korizma.

Sveta je Crkva naredila korizmu da činimo pokoru za grijehe, pa da pomireni s Bogom dočekamo uskrsnuće Isusovo.

Sve što je Crkva naredila u korizmi smjera na to da nas gane na pokajanje. Evo, što Crkva naređuje u korizmi:

1. Četrdesetodnevni post koji se zbog svoje važnosti naziva i časni post. Post traje 40 dana, jer je i naš Spasitelj postio 40 dana i 40 noći u pustinji. Postom krotimo tijelo od neurednih želja, nasljedujemo primjer Isusa i svetih i činimo pokoru za grijehe.[1])

2. Molitve, pjesme, čitanja koja je Crkva odabrala za korizmu za tim smjeraju da vjernike potaknu na pokoru.

3. Sveta se misa služi u korizmenim nedjeljama i drugim danima, ako ne padne na isti dan koji svetac, u ruhu ljubičaste boje. U svetoj se misi ispušta »Gloria« i »Ite missa est«, mjesto čega se govori

[1] Prema odredbi svete Crkve obvezuje u korizmi zakon posta i nemrsa na Čistu srijedu, u kvaternu srijedu koja dolazi u korizmi, petke i subote, a zakon posta bez nemrsa u sve druge dane. Na veliku subotu prestaje u podne post i nemrs.

»Benedicamus Domino«. Jednako se ispušta i veseli »Alleluja«.

Napomena: U narodnom se govoru zove: I korizmena nedjelja, čista, II pačista, III bezimena, IV sredoposna, V gluha, VI cvjetna.

4. Bučne zabave, plesovi i svečana svadbovanja nemaju mjesta u korizmi, danima pokore. Crkva odvraća vjernike od svega što bi ih moglo smesti u pobožnosti.

5. Pobožnost križnoga puta, žalosna krunica, korizmene propovijedi bude srce vjernika na pokoru i pomirenje s Bogom.

*

Crkva zapovijeda da se svake godine najmanje jedanput u godini ispovjedimo i o Uskrsu pričestimo.

§ 33 Kvatre

(Kat. III zap. crkvena.)

Kvatre (quattuor tempora) su posni dani u početku četiri doba godine: u srijedu, petak i subotu.

Negda se nijesu kvatre obdržavale u isto vrijeme crkvene godine. Vrijeme je kvatrenog posta utvrdio papa sv. Gregorije VII 1073 g. Prema odrebi pape sv. Gregorija VII obdržavaju se kvatre, i to:

a) proljetne u prvoj korizmenoj nedjelji;

b) ljetne u duhovskoj nedjelji;

c) jesenske poslije 14 septembra (Uzvišenje sv. križa);

d) zimske u trećoj adventskoj nedjelji.

Katolička je Crkva naredila kvatre da izmolimo od Boga oproštenje grijeha, plodnost zemlje, a navlastito da izmolimo dobrih duhovnih pastira.

§ 34 Pepelnica ili Čista srijeda

(Kat. Sakramenat pokore uopće.)

Pepelnica ili Čista srijeda je prvi dan korizme.

Na taj dan svećenik poslije svete mise posipa glave vjernika blagoslovljenim pepelom govoreći: »Sjeti se čovječe da si prah i da ćeš se u prah pretvoriti«. (I Mojs. 3, 19).

Pepeo je znak pokore i smrti. Sad, kad se nalazimo u korizmenom vremenu treba da činimo pokoru. Istočni narodi običavahu pepeliti glavu za znak pokore. U staro kršćansko doba bi javnim pokornicima na pepelnicu posuli glavu pepelom i onda bi ih đakon otpustio (expulsus poenitentium). Kasnije su se pokornicima pridružili iz poniznosti i drugi vjernici, i tako je to postalo općeniti običaj. Za svu je Crkvu pepeljenje odredio papa Urban II 1091 g.

Taj se pepeo dobiva od grančica blagoslovljenih na Cvjetnu nedjelju. Grančice su na Cvjetnu nedjelju znak slavlja, a sad je od njih nastao pepeo; prava slika prolaznosti ovoga svijeta, ništavila i smrti.

U svetoj misi poziva Crkva vjernike da poste. U poslanici govori prorok Joel o kreposti posta, a u evanđelju nas uči Isus kako treba da postimo.

Pepelnica se zove i »Čista srijeda«. Možda zato, što treba da se pogotovo od toga dana čistimo od grijeha ili što treba da bude u kući sve čisto od mrsnih jela.

§ 35 Glušnica (Dominica passionis)

(Kat. Sakramenat pokore. Pokajanje. Odluka.)

Peta se korizmena nedjelja zove glušnica (gluha nedjelja) ili nedjelja muke.

Sveta Crkva sve to življe predočuje vjernicima gorku muku Isusovu, što se više približava dan smrti Isusove.

1. Zove se ova nedjelja »gluha«, jer vjernici treba da svoja srca priprave za razmišljanje muke Isusove i da kao gluhi ne čuju buke svjetovnog veselja.

2. Crkva naređuje da se već dan prije zastru u crkvi propela. To čini Crkva zato da nas pouči kako se u muci Isusovoj njegova božanska narav sakrila. Opominje nas taj običaj i na to, kako se Spasitelj skrio pred Židovima kad su ga htjeli kamenovati. Jednako se zastiru slike Isusove i slike svetaca na žrtvenicima i u sakristiji. Propela ostaju zastrta do Velikoga petka, a slike do Velike subote.

3. U svetoj se misi ispušta psalam 42 »Judica«. Tim psalmom vapije svećenik i puk za pomoć Božju, no sada kad Spasitelj trpi treba da vjernici zaborave svoje nevolje, jer ono što oni trpe nije ništa prema trpljenju Spasiteljevu. Prekrasna je pjesma kojom Crkva ovih dana pozdravlja sv. križ. (Vexilla regis prodeunt = Zastave kraljeve izlaze).

§ 36 Cvjetna nedjelja

Šesta se korizmena nedjelja zove Cvjetna nedjelja (Dominica palmarum = nedjelja palama).

1. Spasitelj je pet dana prije negoli je započeo muku, unišao s velikim slavljem u Jerusalim. »A mnogi ljudi prostriješe haljine svoje po putu, a drugi rezahu granje od drveta i prostirahu po putu. A silni svijet koji je išao pred njim klicaše govoreći: Hosana sinu Davidovu! Blagosloven koji ide u ime Gospodnje! Hosana na visini!« (Mat. 21, 8, 9).

Spomen na taj svečan ulaz Isusov u Jerusalim slavi Crkva na Cvjetnu nedjelju.

2. Na Cvjetnu se nedjelju blagosiljaju u crkvi grančice od palama i maslina (kod nas obično drijenak i macice). Palme označuju pobjedu Hristovu koju je izvojevao nad smrću i paklom, a masline označuju milosrđe Božje i mir s Bogom.

3. Iza blagoslova kreće ophod oko crkve. U ophodu nose vjernici blagoslovljene grančice. Na povratku u crkvu vrata se crkvena zatvore, svećenik ostane s nekoliko pjevača pred vratima, a ostali pjevači stanu u crkvi pred vratima. Jedni i drugi izmjenično pjevaju himan »Gloria laus et honor tibi sit, rex Christe«. (Slava, hvala i čast tebi, kralju Hriste). Kad svrše pjevanje, udari svećenik propelom tri puta o vrata koja se onda otvore.

4. Pjeva se sveta misa, a pod misom se čita (pjeva) muka Isusova po evanđelistu sv. Mateju.

Napomena: Ophod označuje svečani ulaz Isusov u Jerusalim. Vrata se crkvena zatvaraju i otvaraju da se označi kako je prije Isusa bilo nebo zatvoreno, a Isus ga otvorio.

Slavenski, romanski i germanski narodi zovu ovu nedjelju Cvjetnom, jer je od davnine običaj da se na taj dan, osim palama i maslina blagosiljalo i cvijeće.

U liturgijskom se jeziku zove ova nedjelja: nedjelja palama, jer je narod židovski izašao Isusu ususret s palminim granama.

§ 37 Velika sedmica. Lamentacije

(Kat. IV čl. vjere.)

1. S Cvjetnom se nedjeljom počinje velika sedmica (hebdomada magna): sveta sedmica (hebdomada sancta).

Zove se v e l i k a s e d m i c a, jer su se u te dane zbili u Jerusalimu veliki i znameniti događaji po cijelo čovječanstvo. Zove se i s v e t a s e d m i c a, jer što može biti kršćaninu svetije od onoga što se te sedmice dogodilo? U utorak, srijedu i petak čita se ili pjeva u crkvama muka Isusova po sv. Marku, sv. Luci i sv. Ivanu.

2. L a m e n t a c i j e i l i t u ž a l j k e p r o r o k a J e r e m i j e. To su tužne pjesme prorokove u kojima se tuži na zloću i nevjeru židovskoga naroda i žali za razvaljenim Jerusalimom. Lamentacije se pjevaju u srijedu četvrtak i petak po podne.

Obred je ovakav:

a) Kraj velikoga žrtvenika se postavi trouglasti svijećnjak. Sa svake se strane svijećnjaka metne sedam svijeća od žutoga voska, a na vrh jedna od bijeloga voska. Žute svijeće označuju učenike Isusove, a bijela Isusa.

b) Svećenici i klerici koji prisustvuju lamentacijama pjevaju iz časoslova psalme propisane za jutrenju (matutinum) posljednjih triju dana Velike sedmice. Poslije svakog se psalma utrne po jedna žuta svijeća.

c) Kad se ispjevaju prva tri psalma, pjevaju se lamentacije. Svaki dan ima tri lamentacije. Svršavaju riječima: »J e r u s a l i m e, J e r u s a l i m e, o b r a t i s e G o s p o d i n u B o g u s v o j e m u«.

Taj vapaj sv. Crkve treba da svaki kršćanin utisne u svoje srce i da se obrati Gospodinu Bogu.

d) Tokom obreda utrnu se sve svijeće osim bijele na trokutnom svijećnjaku pa i šest svijeća koje gore na žrtveniku. Dok se gase svijeće na žrtveniku, pjeva se »B e n e d i c t u s«. (Vidi strana 136).

Gašenje svijeća označuje kako su sv. apostoli i učenici redom ostavljali Isusa.

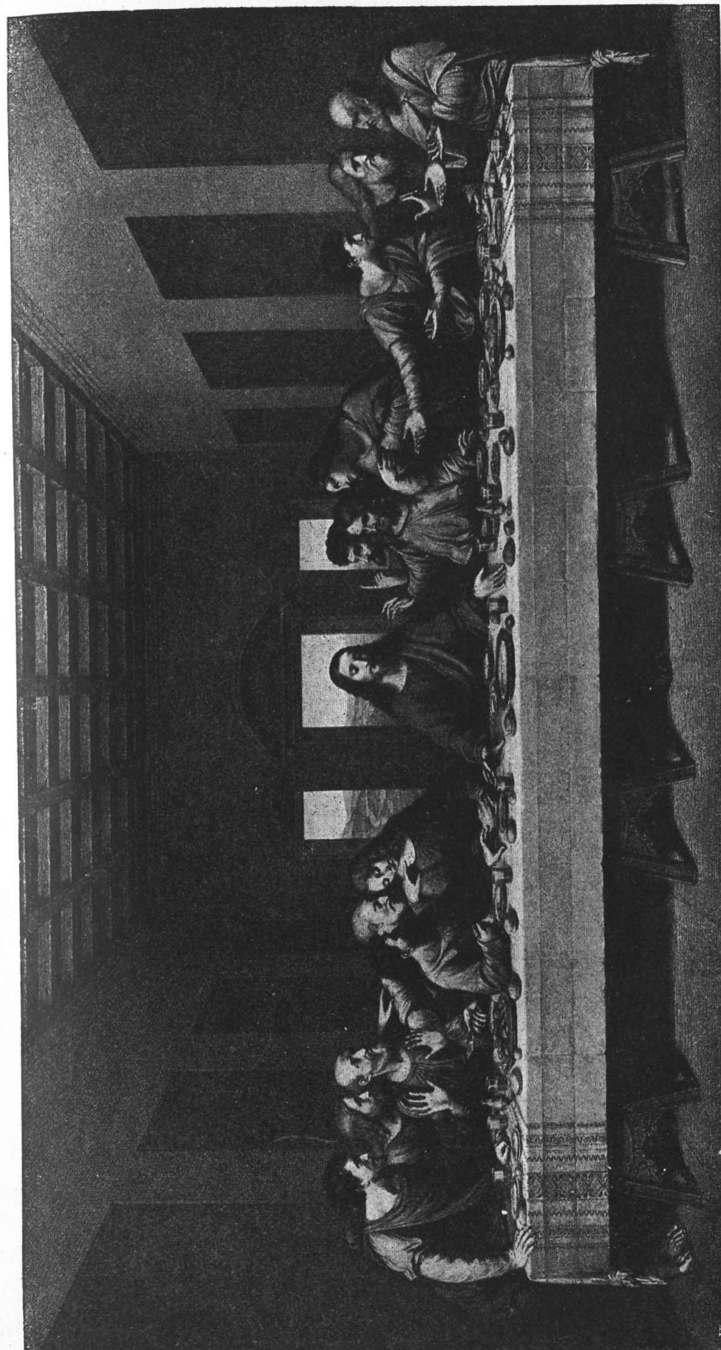
e) Bijela se svijeća odnese za oltar, što znači da je Isus umr'o.

f) Pjeva se pokornički psalam »M i s e r e r e« i izmoli jedna molitva.

g) Upotrebljavanjem čegrtaljke ili na koji drugi način nastaje u crkvi štropot i buka. Tim su u srednjem vijeku htjeli simboličkim načinom izraziti strah koji je obuzeo sve koji su bili nazočni kod smrti Isusove.

h) Bijela se svijeća donese natrag na svijećnjak, jer je Isus nadvladao smrt i uskrsnuo iz groba.

Napomena: Dirljivi obredi ovih dana smjeraju na to da u nama bude ljubav prema Spasitelju i da nas odvrate od grijeha.

Slika 16 Leonardo da Vinči: Posljednja večera

§ 38 Veliki četvrtak (Coena Domini)

(Kat. Presv. olt. sakramenat.)

Veliki četvrtak nas opominje 1. na posljednju večeru, 2. na pranje nogu apostola, 3. na naređenje presvetoga oltarskog sakramenta i 4. na početak muke Isusove.

Veliki četvrtak bi imao biti radi naređenja presvetoga oltarskoga sakramenta jedna od najvećih svetkovina; no Crkva je već toga dana zabavljena mukom Isusovom, pa zato ga ne može proslaviti kako bi trebalo, već to čini na Tijelovo. Obredi koje Crkva obavlja na Veliki četvrtak odgovaraju dvojakom značenju ovoga dana: to je dan radosti radi naređenja presvetoga sakramenta, ali i tuge radi početka muke Isusove.

Crkva slavi Veliki četvrtak ovim svetim obredima:

1. Služi se samo jedna sv. misa, i to u bijelom ruhu. Prisutni svećenici primaju iza pričesti misnikove svetu pričest na spomen kako su i apostoli primili na posljednjoj večeri od samoga Gospodina njegovo presveto tijelo i njegovu presvetu krv. Na »Gloria« zazvone sva zvona, orgulje sviraju, a onda ne zvone zvona, ni orgulje ne sviraju sve do »Gloria« na Veliku subotu zbog žalosti radi muke Isusove. Mjesto zvona upotrebljava se do Velike subote drvena čegrtaljka.

2. Pod svetom misom posvećuju se tri hostije, jedna za samu misu, druga za Veliki petak kad nema prave svete mise, a treća za Božji grob. Poslije svete mise odnese misnik u procesiji dvije hostije na pobočni žrtvenik ili u kapelu, a zatim se prenese na isto mjesto i čestičnjak. Na svetohraništu ostaju vratašca otvorena, vječna se svjetlost ugasi, jer nema u svetohraništu svetog otajstva.

Procesija sa posvećenim hostijama nam predočuje put Isusov na Maslinsko brdo.

3. Zatim skida misnik s oltara ures. Za skidanja moli 21 psalam koji govori o muci Isusovoj i kako su mu svukli odijelo.

U stolnim se crkvama obavljaju još dva lijepa i sveta obreda: posveta ulja i pranje nogu:

a) Biskup posvećuje trovrsno ulje: katekumensko, krizmu i bolesničko. Biskupa poslužuje 12 svećenika, 7 đakona i 7 podđakona.

Katekumensko se ulje upotrebljava za sv. krst prije krštenja, krunjenje kraljevo i sveti red, krizma za sveti krst poslije krštenja, za svetu potvrdu itd.; bolesničko za posljednju pomast.

b) Biskup pere noge dvanaestorici staraca na spomen kako je i Isus na posljednjoj večeri prao noge svojim apostolima.

I neki katolički vladari čine tako. Sv. otac papa pere noge trinaestorici svećenika. Čitamo naime u životopisu pape Gregorija Velikoga da je običavao svaki dan pogostiti 12 siromaha. Za nagradu pošlje mu Gospodin jedanput još jednog gosta, a to je bio anđeo u obličju prosjaka. Otada je sv. Gregorije svaki dan nahranio 13 siromaha, a na veliki četvrtak bi im prao noge.

Napomena 1. Pranje nogu opominje nas na uzvišeni primjer ljubavi i poniznosti koji je Isus na posljednjoj večeri dao apostolima, a nama zapovijedio da ga nasljeđujemo.

Napomena 2. Na današnji je dan primao negda biskup javne pokornike natrag u crkvenu zajednicu.

§ 39 Veliki petak

(Kat. IV čl. vjere.)

Na Veliki se petak spominje Crkva smrti Spasitelj eve. Veliki je petak za kršćane najžalosniji dan u godini, jer je toga dana nevini jaganjac, Isus Hrist, prikazao samoga sebe na križu nebeskomu Ocu za naše grijehe. Na današnji su dan Židovi klali vazmeno janje i pripravljali što je bilo potrebno za Vazam. Zato se zove Veliki petak u crkvenom jeziku Paraskeve (παρασκευή = priprava).

Obredi koji se toga dana vrše odgovaraju posvema raspoloženju, u kojemu se nalazi Crkva.

1. Sa žrtvenika je skinut svaki ures. Zvona ne zvone, svijeće ne gore, podnožje oltara je pokriveno crnim sagom, svetohranište je prazno, vječna svjetlost ugašena, propelo zastrto ljubičastim velom.

2. Čitanje odlomaka iz sv. Pisma i Muke Isusove.

Misnik dolazi sa podvornicima u crnom ruhu, baca se ničice pred podnožje oltara, kao da se ne usuđuje uspeti k oltaru. Kad ustane, ide na lijevu stranu oltara i čita dva odlomka iz sv. Pisma Staroga zavjeta, koji govore o muci Isusovoj, a onda čita (ili pjeva) muku Isusovu po sv. Ivanu.

3. Molitve.

Misnik moli za sve ljude, jer je i Isus molio i umr'o na križu za sv ljude.

Misnik moli za raširenje Crkve, za papu, biskupa, svećenike i narod, za kralj katekumene, krivovjerce, raskolnike, Židove i pogane. Prije svake molitve poziva misni narod da se s njime združi u molitvi (Oremus = pomolimo se). Iza »Oremus« zapjev đakon »Flectamus genua« (prignimo koljena), a podđakon odgovara: »Levate« (ustanite). Kad moli za Židove, ne poziva đakon: »Prignimo koljena«, jer su se Židovi toga dan poklecanjem rugali Isusu.

4. Otkrivanje propela.

Misnik uzme u ruke propelo, pokriveno ljubičastim velom i otkriva ga u tri maha. Prije svakog otkrivanja pjeva misnik: »Evo drvo križa na kojem je visio spas svijeta!« Pjevači odgovaraju: »Dođite, poklonimo se!« Otkriveno propelo položi misnik pred podnožje oltara.

5. Klanjanje propelu.

Misnik tri puta poklekne i pokloni se Spasitelju. Poklonivši se treći put, cjeliva propelo. To isto čine drugi svećenici i narod.

Za klanjanja pjevaju se tako zvana »Improperia« ili »Prekoravanja« u kojima se Spasitelj tuži na nevjeru židovskoga naroda. Počinju riječima: »Puče moj! Što učinih tebi? Ili u čem ožalostih tebe? Odgovori mi!«

6. Misa s unaprijed posvećenim tijelom Isusovim.

Kad se svrši klanjanje, polazi procesija do mjesta gdje su od jučer spremljene dvije svete hostije. Misnik uzme te dvije svete hostije i odnese ih na veliki žrtvenik. Jednom će se pričestiti, a drugu će metnuti u pokaznicu za sveti grob.

Na Veliki petak nema svete mise, jer je toga dana prikazana krvna žrtva na križu. Ono što se danas čini na oltaru samo su prošireni obredi svete pričesti.

Misnik ulije u kalež vino i vodu, izmoli »Očenaš« i pričesne molitve; zatim uzme u ruke svetu hostiju, podigne je desnom rukom u vis da joj se vjernici poklone i pričesti se. Pričestivši se, izmoli zahvalnu molitvu.

7. Polaganje hostije u Božji grob.

Preostala hostija metne se u pokaznicu, pokrivenu bijelim velom, odnese na Božji grob i izloži da joj se vjernici klanjaju. Ondje ostaje izložena do Uskrsnuća na Veliku subotu.

U Dalmaciji i nekima mjestima Italije se uveče drži svečana procesija. Taj je običaj poprimila Dalmacija od venecijanske republike.

Napomena: Običaj da se izlaže sv. hostija potječe iz 16 vijeka. Prvi put bijaše izloženo sveto Tijelo u Minhenu 1577 g. u Isusovačkoj crkvi. Taj se običaj posvuda brzo raširio. Katolički ga narod zavolio pa rado dolazi na Veliki petak i Veliku subotu da mu se pokloni i pomoli za spas duše. Božji se grob što ljepše iskiti i rasvijetli da se u vjernicima probudi što veća ljubav i zahvalnost prema Isusu.

§ 40 Velika subota

(Kat. V čl. vjere; sv. krst.)

Velika je subota spomendan počivanja božanskoga Spasitelja u grobu.

Nekada su se vršili današnji obredi Velike subote u noći od Velike subote na Uskrs, pa zato ima danas u obredima Velike subote spomena na uskršnje slavlje.

Obredi su ovi:

1. Blagoslov vatre.

Misnik polazi sa podvornicima pred crkvu gdje je naložena vatra, zapaljena kresanjem kremena. Kremen označuje Isusa, ugaoni kamen koji su Židovi odbacili. Od njega nam dođe svjetlost spasa.

Na blagoslovljenoj vatri zapali svećenik jednu svijeću.

Nakon svršenog blagoslova vraća se povorka u crkvu. Jedan od podvornika nosi štap koji ima na vršku tri zupca.*) Na svakom je zupcu po jedna svijeća. Te se svijeće redom zapale onom svijećom koja je zapaljena na blagoslovljenoj vatri. Prva se svijeća zapali na ulazu u crkvu, druga u sredini crkve, a treća pred velikim žrtvenikom. Kad se zapali svijeća, pjeva svećenik: »Lumen Christi«, a pjevači odgovaraju: »Deo gratias« (Svjetlost Kristova, Bogu hvala).

Tri svijeće na vršku štapa označuju presveto Trojstvo koje nam je Isus objavio.

2. Blagoslov uskršnje svijeće.

Svećenik pjeva pred velikim žrtvenikom u čast Spasitelja, koga predočuje uskršnja svijeća, veličajnu uskrsnu pjesmu: »Exultet iam angelica turba coelorum« (Neka kliče anđeoska četa nebesa). Uskršnja svijeća ima na sredini pet

1

rupica u obliku križa 4 2 5 koje označuju pet rana Isusovih. U te rupice metne pet zrna

3

tamnjana, što znači mirodije kojima je tijelo Isusovo bilo pomazano.

Na koncu se blagoslova zapali uskršnja svijeća, zatim vječna svjetlost i ostale svijeće na oltaru.

Uskršnja se svijeća stavlja kraj velikog žrtvenika na stranu evanđelja gdje ostaje do Uzašašća. Za svečane se službe Božje zapaljuje ova svijeća. Uskršnja svijeća označuje Isusa. Po Isusu je zasjala svijetu svjetlost istine.

*) Ako nema podvornika (đakon ili podđakon), nosi sam svećenik štap.

3. Posveta krsne vode.

Kao što je Isus uskrsnuo iz groba, tako treba da i mi uskrsnemo iz groba grijeha na novi vrhunaravni život. Na novi ćemo život uskrsnuti po svetom krstu. Zato je već od davnine običaj da se na Veliku subotu posvećuje krsna voda i da se krste katekumeni.

Prije posvete čita se 12 proroštava koja su u staro doba imala katekumenima u pamet dozvati premudrost Božju kojom je vodio ljudski rod k spasenju. Iza čitanja posvećuje se voda i mole Litanije svih svetih da bi nam Gospodin, po zagovoru svih svetih, podijelio milost svetog krsta.

4. Sveta misa.

Misnik služi svetu misu u bijelom ruhu. Na »Gloria« u znak uskršnjega veselja zazvone zvona koja se nijesu oglasila od Velikoga četvrtka. Iza poslanice pjeva svećenik tri puta, svaki put višim glasom, »Alleluja«, a na koncu mise »Ite missa est. Alleluja, alleluja«.

5. Svečanost uskrsnuća.

Svečanost se uskrsnuća vrši podveče**). Svećenik došavši sv. grobu, duboko se pokloni Spasitelju i pokadi sveto otajstvo, zatim uzme u ruke sveto otajstvo, okrene se prema narodu i pjeva izmjenično s pjevačima tri puta »Alleluja«.

Sada polazi procesija. Na čelu se procesije nosi kao obično križ i »aleluja«, to jest lik uskrsnuloga Spasitelja sa zastavicom u desnoj ruci. Putem se pjevaju uskršnje pjesme. Kad se vrati procesija u crkvu, zapjeva svećenik: »Te Deum« i blagoslovi narod sa Presvetim. »Aleluja« se metne povrh glavnog žrtvenika gdje ostaje kroz čitavo uskršnje vrijeme.

U Dalmaciji nema ove procesije.

§ 41 Uskrs

(Kat. V čl. vjere; IV zap. crkv.)

Uskrs je blagdan naređen na spomen Isusova uskrsnuća.

Isus je treći dan uskrsnuo iz groba kako je unaprijed rekao. Time je dokazao da je pravi Bog; zato je uskrsnuće Isusovo temelj našoj svetoj vjeri, jer, kako veli sv. Pavao: »Ako Hrist nije uskrsnuo, uzaludno je propovijedanje naše i uzaludna je vjera Vaša«. (1 Kor. 15, 14).

**) U mnogim se krajevima obavlja svečanost uskrsnuća na sam Uskrs rano u zoru.

Uskrs je glavna pomična svetkovina, a slavi se po odredbi sabora nicejskog prve nedjelje iza proljetnog ekvinokcija (kad su dan i noć jednaki) i punog mjeseca, tj. između 22 ožujka i 25 travnja.

Veselo i sveto raspoloženje vlada vjernicima na taj dan. Crkva i žrtvenik se iskite što se može ljepše. Nad žrtvenikom je postavljen kip Spasiteljev sa zastavom u ruci, a na strani evanđelja se nalazi uskršnja svijeća koja nam predstavlja uskrslog Spasitelja sa znakovima svetih rana. Svečani pripjev »Alleluja« odzvanja u crkvi toga dana i diljem cijelog uskršnjeg vremena.

Sveta misa se služi u bijelom, svečanom ruhu. Misne molitve, poslanica, himan iza poslanice (sekvencija), evanđelje, prefacija veličaju uskrsnuće Isusovo.

Na Uskrs se blagosilju jaja, meso, kruh. Taj običaj potječe od starih vremena kad su kršćani strogo postili. Na Uskrs prestaje post. Kršćani hoće da stvari, koje nijesu u korizmi uživali, započnu sad uživati s Božjim blagoslovom. Osim toga predočuje meso vazmeno jagnje, sliku Hrista, a jaja uskrsnuće Isusovo.

Napomena: Drugi dan Uskrsa nije zapovijedani blagdan, prema tomu ne bi sagriješio tko bi na taj dan izostavio svetu misu, premda sveta Crkva to veoma preporuča.

§ 42 Bijela nedjelja (Dominica in albis)

(Kat. Sv. Krst.)

Isus je poslije uskrsnuća ostao na zemlji 40 dana; zato i Crkva u nedjelje iza Uskrsa (5) opominje vjernike na pojave Isusove iza uskrsnuća.

Prva se nedjelja po Uskrsu zove Bijela nedjelja (Dominica in albis). Zove se zato, što su taj dan katekumeni odlagali bijelu haljinu, koju su obukli na Veliku subotu.

Običaj je u nekim mjestima da na Bijelu nedjelju primaju djeca prvu svetu pričest.

§ 43 Procesija na Markovo i na Molitvene dane

(Kat. Molitva.)

Spasitelj nije još uzašao na nebo. On još boravi među nama; zato treba da ovo vrijeme, kad je još Spasitelj među nama, tj. između Uskrsa i Uzašašća, dobro upotrebimo. U tom nam prednjači sveta Crkva. Ona neprestano šalje u to vrijeme vruće molitve Spasitelju. Što više — Crkva naređuje procesije i javne molitve da izmoli vjernicima blagoslov Božji.

Takove su procesije na Markovo 25 aprila i na tri dana prije Spasova (molitveni dani).

Procesiju na Markovo uveo je u 6 stoljeću papa Grgur Veliki. U to su vrijeme harale u Rimu različite zarazne bolesti. Papa je Grgur naredio javne molitve i procesije da odvrati od naroda te teške nevolje. Procesija polazi od crkve u polje gdje se blagoslivljaju usjevi. U procesiji se mole Litanije svih svetih. Na polju se čitaju četiri evanđelja, i to tako da se svećenik kod svakog evanđelja okrene prema drugoj strani svijeta. To znači: Kako god valja evanđelje naviještati u svim stranama svijeta, tako Gospodin neka dade rod usjevima po svem svijetu.

Procesija na molitvene dane.

Tri dana prije Spasova obdržavaju se molitvene procesije; zato se i zovu ti dani Molitveni dani.

Te je procesije najprije uveo sv. Mamerto u Vijeni, u Francuskoj 470 g., da odvrati od grada i okolice teške nesreće (zaraze, potrese, požare) koje su onda harale.

Papa Lav III († 815) propisao je ove procesije za svu Crkvu.

Danas se procesije na Markovo i u Molitvene dane vrše poglavito zato:

a) da Bogu zahvalimo za primljena dobročinstva,

b) da izmolimo rod zemlji i

c) da nas Gospodin sačuva od teških nevolja kao što su različite zaraze, bolesti itd.

§ 44 Uzašašće Gospodinovo (Spasovo)

(Kat. VI čl. vjere.)

Spasitelj je ostao poslije svoga uskrsnuća još 40 dana na zemlji, a onda je uzašao na nebo. U to se vrijeme često javljao svojim učenicima i poučavao ih kako će nastaviti djelo spasenja.

Spomen na Isusovo uzašašće slavi Crkva četrdeseti dan poslije Uskrsa posebnom svetkovinom koja se zove Uzašašće Gospodinovo ili Spasovo. Zove se Spasovo, jer je na taj dan dovršeno naše spasenje.

Za službe Božje ukloni se poslije evanđelja kip uskrsnuloga spasitelja (aleluja) s oltara i utrne se uskršnja svijeća; što znači da je Isus završio svoj zemaljski život.

Na mjestu odakle je Spasitelj uzašao ne nebo bijaše u četvrtom stoljeću sagrađena crkva u obliku rotunde, ali su je Perzijanci 614 god. razrušili, a kada je kasnije križari iznova podigoše, razorili su je opet muslimani; današnji oblik potječe od Grka, kada su je po treći put sagradili, samo su joj muslimani nadogradili kupolu i arkade i na taj način načinili od nje bogomolju (mešita). U sredini mešite je kamen, na kojem se jasno vidi otisak lijeve noge; predaja veli da je to otisak Hristove noge.

§ 45 Devetnica prije Duhova. Vigilija

(Kat. Milost i sakramenti uopće.)

Kad je Spasitelj uzašao na nebo, vratiše se apostoli i učenici u Jerusalim gdje su se devet dana pripravljali na dolazak Duha Svetoga. Kao što su se apostoli pripravljali na dolazak Duha Svetoga, tako treba da se i vjernici pripravljaju za ovaj uzvišeni blagdan, najbolje postom i molitvom.

Vrijeme između Spasova i Duhova sjeća nas čekanja Duha Svetoga i vrijedi kao priprava Duhovima.

U nedjelju prije Duhova pripovijeda nam sveto evanđelje kako je Spasitelj obećao apostolima da će im poslati Duha Svetoga i kako im je prorekao da će trpjeti progonstva njega radi.

U subotu pred Duhovima (vigilija) naređuje Crkva post.

Na taj se dan kao i na Veliku subotu posvećuje prije svete mise krsna voda, jer su nekada taj dan krstili katekumene, a na »Gloria« zazvone sva zvona radi veselja zbog dolaska Duha Svetoga.

Napomena. Crkva želi da se vjernici poput apostola devetnicom pripravljaju za Duhovski blagdan. Koji je vrše, dobivaju svaki dan oprost od 7 godina i 7 četrdesetnica, a jedanput potpuni oprost, ako se ispovjede i pričeste.

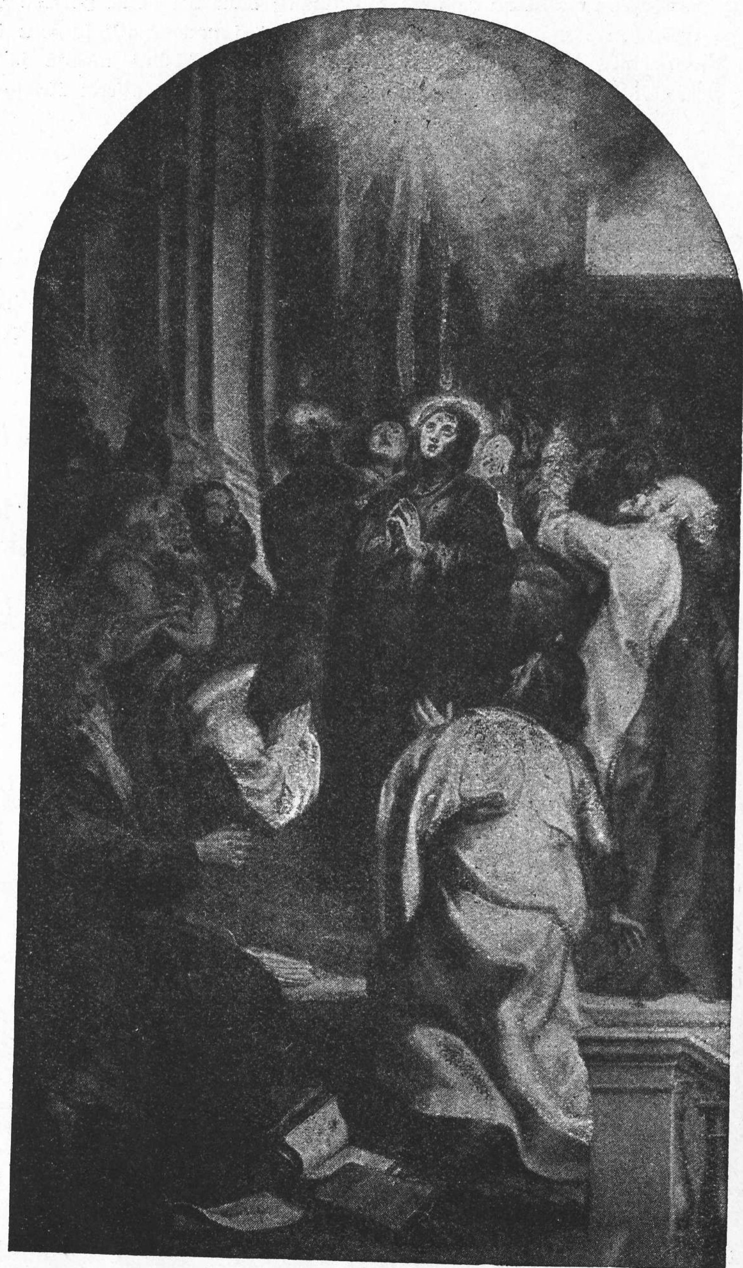
§ 46 Duhovi

(Kat. Milost i sakramenti uopće.)

1. Duhovi su blagdan naređen na spomen silaska Duha Svetoga nad apostole.

Sv. pismo nam pripovijeda silazak Duha Svetoga nad apostole s ovim riječima:

»I kad se navrši pedeset dana, bijahu zajedno svi apostoli jednodušno. I ujedanput postade huka s neba kao duhanje silnoga vjetra i napuni svu kuću gdje sjeđahu. I pokazaše im se razdijeljeni jezici kao oganj i sjede na svakoga od njih. I napuniše se svi

Slika 17 **Rubens: Silazak Duha Svetoga**

Duha Svetoga i stadoše govoriti različnim jezicima kao što im Duh Sveti davaše da govore«. (Dj. ap. 2, 1—6).

Apostoli ohrabreni i prosvijetljeni Duhom Svetim stadoše propovijedati vjeru Isusovu narodu koji se bješe iz svih krajeva u Jerusalim sakupio. Taj dan pokrstiše apostoli oko 3000 ljudi; zato su Duhovi također rođendan crkve Isusove.

2. Na Duhove se služi sv. misa u crvenom ruhu, jer je Duh Sveti sišao nad apostole u obliku plamenih jezika, i jer crvena boja označuje ljubav koju nam je Gospodin na Duhove očitovao. Iza poslanice se moli sekvencija »Veni, Sancte Spiritus«. Ta se molitva ponavlja u cijeloj Duhovskoj osmini. U toj molitvi moli Crkva da bi Duh Sveti izlio na nas obilje svojih darova, osobito da nam udijeli ovih sedam darova: dar mudrosti, razuma, savjeta, jakosti, znanja, pobožnosti i straha Božjega.

U stolnim se crkvama na Duhove dijeli sv. potvrda.

Napomena. 1. Drugi dan Duhova nije zapovijedani blagdan; prema tomu nijesu vjernici dužni slušati sv. misu, ali im to sv. Crkva živo preporuča.

Napomena 2. Vjernici koji su već otprije potvrđeni neka zahvale Duhu Svetomu za primljene darove i milosti i obećaju Bogu da će živjeti i umrijeti kao pravi katolici.

Članak treći

PODUHOVSKO DOBA

§ 47 Nedjelje iza Duhova

O poduhovskom doba govorimo samo u širem značenju, jer u to doba nemamo nijednoga blagdana, koji bi bio središte, oko koga bi se nizali drugi dani kao priprava ili zahvala. Doduše govorimo o nedjeljama iza Duhova, ali one nemaju veze s Duhovima. No ipak i vrijeme iza Duhova ima svoje značenje. U božićno doba spominjemo se skromnog života Isusova, u uskršnjem se sjećamo Njegove gorke muke, smrti, uskrsnuća, uzašašća i poslanja Duha Svetoga. U danima, koji ne pripadaju u ova dva doba, dakle iza Duhova do adventa (kao i između božićnog i uskršnjeg doba) spominjemo se javnoga življenja Isusova. Budući da se pak u govorima i čudesima, uopće u javnom življenju Isusovu ističu načela po kojima Duh Sveti upravlja Crkvom, možemo kazati da je predmet poduhovskog doba djelovanje Duha Svetoga u Crkvi Isusovoj.

Broj nedjelja iza Duhova nije svake godine jednak; njihov se broj mijenja između 24—28; ako je Uskrs ranije, ima ih više, a manje, ako je Uskrs kasnije.

Nedjelja koja je u misnoj knjizi zabilježena kao 24 nedjelja po Duhovima uzima se uvijek posljednja.

§ 48 Nedjelja presvetoga Trojstva

(Kat. I čl. vjere, Bog u tri osobe.)

Presveto je Trojstvo najuzvišenija tajna naše svete vjere. Uz tu se tajnu prislanjaju svi crkveni čini i obredi. U ime presvetoga Trojstva dijeli nam Crkva sredstva milosti: svete sakramente. Sa zazivom presvetog Trojstva počinje je i svršava Crkva molitve.

Premda Crkva diljem čitave godine slavi presveto Trojstvo, a osobito svake nedjelje, ipak je odredila da se presveto Trojstvo proslavi posebnim blagdanom, i to zato, jer je Ono najuzvišenija tajna naše svete vjere. Crkva to čini u prvu nedjelju po Duhovima, jer su apostoli odmah kako su primili Duha Svetoga propovijedali otajstvo presvetoga Trojstva.

»O dubino bogastva, mudrosti i znanja Božjega, kako su nedokučljivi njegovi sudovi i neistražni njegovi putovi!... Jer je od njega i kroz njega i u njemu sve; njemu slava u vijeke Amen«. Tako pjeva Crkva u poslanici na blagdan presvetoga Trojstva (Rim. 11, 33, 36).

Lijep je običaj da se vjernici u nedjelju presvetoga Trojstva sjećaju krsnog zavjeta te ga obnove. Vjernici koji svečano obnove krsni zavjet te se ispovjede, pričeste i mole na nakanu sv. oca pape, dobivaju potpuni oprost.

§ 49 Tijelovo (Brašančevo)

(Kat. Presv. olt. sakramenat.)

T i j e l o v o j e b l a g d a n n a r e đ e n n a s p o m e n u s t a n o v e p r e s v e t o g o l t a r s k o g a s a k r a m e n t a. Slavi se u četvrtak iza nedjelje presvetoga Trojstva.

Crkva želi da toga dana 1. javno i svečano zahvalimo Spasitelju za veliku ljubav koju nam iskazuje svojom prisutnošću u presvetom oltarskom sakramentu; 2. da javno pokažemo vjeru u Njegovu prisutnost; 3. da Mu damo zadovoljštinu za uvrede koje mu nanose mnogi nezahvalni kršćani, osobito nedostojnim pričešćivanjem.

1. P o v i j e s t s v e t k o v i n e

Od davnine su se spominjali kršćani ustanove presvetog oltarskog sakramenta na sam dan ustanove, tj. na Veliki četvrtak, ali Crkva je na Veliki četvrtak zaokupljena drugim obredima, tako te se nije mogla ustanova toga sakramenta onako proslaviti kako to dolikuje veličini i znamenitosti toga sakramenta.

Da se izvede ova misao, poslužila se providnost Božja pobožnom redovnicom Julijanom, pretstojnicom samostana u M o n K o r n i l o n k r a j L i j e ž a. Julijani († 1258) se često, dok bi molila, prikazao okrnjen mjesec. Gospodin joj objavi da mjesec označuje Crkvu, a što je okrnjen, označuje da u crkvi još nema svetkovine u čast presvetom oltarskom sakramentu. Julijana saopći objavu među ostalima i Jakovu Pantaleonu, arhiđakonu stolne crkve koji je poslije postao papa pod imenom Urban IV. Biskup iz Liježa g. 1247 sazove crkveni sabor koji zaključi da se svetkovina presvetoga Tijela ima slaviti u četvrtak iza nedjelje presvetoga Trojstva, no ta odredba vrijedila je samo za biskupiju Lijež.

Papa Urban IV na neprestane molbe biskupa iz Liježa naredi 1264 g. da se svetkovina na čast presvetomu oltarskomu sakramentu ima slaviti u cijeloj Crkvi.

Sabor vijenski 1311 g. za pape Klementa V potvrdi odredbu Urbana IV i odredi da se Tijelovo slavi u četvrtak iza nedjelje presvetoga Trojstva, a Ivan XXII 1317 g. uvede za taj dan procesiju.

2. O b r e d s v e t k o v i n e

C r k v a s l a v i p r a z n i k T i j e l o v a: a) s v. m i s o m; b) s v e č a n o m p r o c e s i j o m.

S v e t a s e m i s a služi u bijelom svečanom ruhu, jer je to dan radosti i veselja. Iza poslanice slijedi uzvišena pjesma (sekvencija): »L a u d a S i o n, S a l v a t o r e m« = »H v a l i, S i o n e, S p a s i t e l j a«.

Poslije svete mise kreće p r o c e s i j a. Misnik nosi u pokaznici presveto tijelo Isusovo. Zvona zvone, muzika svira, topovi ili mužari gruvaju, prozori su kuda prolazi procesija iskićeni i rasvijetljeni, a putem se pjevaju pjesme u slavu presvetom oltarskom sakramentu.

Procesija polazi redom do četiri žrtvenika koji se postave na četiri strane svijeta. Kod svakoga se žrtvenika zaustavlja procesija, pjevaju se počeci četiriju evanđelja i daje blagoslov sa Presvetim.

Žrtvenici se načine na sve četiri strane svijeta zato, jer su svi narodi pozvani da vjeruju u Hrista, a počeci se evanđelja pjevaju da se pokaže kako sva četiri evanđelista svjedoče da je Isus Hrist nazočan u presvetom oltarskom sakramentu.

U procesiji stupa školska mladež, crkvena društva sa zastavama, pjevači, svećenstvo, svećenik koji nosi presveti sakramenat pod »nebom«. Iza svećenika idu vlasti i ostali vjernici.

Poslije blagoslova kod četvrtoga oltara vraća se procesija u crkvu; u crkvi se završava svečanost sa »T e D e u m«.

§ 50 Praznik presvetoga Srca Isusova — Praznik Krista kralja

(Kat. III čl. vjere.)

Praznik presvetoga Srca Isusova slavi Crkva o
1856 g. u petak iza tijelovske osmine.

Isus Krist je pravi Bog i pravi čovjek. Njegova je čovječanska nara
nerazdruživo sjedinjena s njegovom božanskom naravi u jednoj i to drug
božanskoj osobi i zato je presveto Srce Isusovo srce druge božansk
osobe i kao takvomu pripada i Njemu božansko klanjanje.

Sveta nas Crkva potiče da poštujemo presveto Srce, jer je ono zna
žarke ljubavi Spasiteljeve prema nama. To je presveto Srce bilo, po svje-
dočanstvu sv. Ivana probodeno na križu kopljem.

Crkva hoće da nas svetkovinom Presvetoga Srca potakne na za-
hvalnost prema Spasitelju, a ujedno želi da na taj blagdan dajemo Spa-
sitelju zadovoljštinu za uvrede, koje mu se nanose u presvetom sakra-
mentu.

Prvi apostol prsvetoga Srca bio je sv. Ed (Eudes). Na njegovu ponuku biskup
renski de la Vijevil uveo je 20 aprila 1670 svetkovinu Srca Isusova u svoju biskupiju.

Da se pobožnost prema presvetomu Srcu toliko i tako brzo raširila, zahvaljujemo sv.
Margareti Alakok, redovnici u samostanu Parej le Monijal († 1690).

Pio IX propisao je 1856 g. svetkovinu Srca Isusova za cijelu Crkvu katoličku.

Papa Lav XIII posvetio je presvetomu Srcu cijeli rod ljudski, a Pio X. je odredio,
da se ova posveta ima svake godine obnoviti.

Ima i bratovština presvetoga Srca. Članovi se obvezuju da će štovati presveto
Srce i nastojati oko toga da ga i drugi štuju. Prvu je bratovštinu uveo Frano, biskup
u Kutansu, 1868 g.

Svetkovina se Srca Isusova ubraja među neza-
povijedane blagdane.

* * *

Sv. otac papa Pio XI enciklikom »Quas primas« od 11 XII 1925
ustanovio je blagdan Gospodina Našega Isusa Hrista Kralja. Taj
se praznik svetkuje posljednje nedjelje oktobra. Uzvišena je svrha tomu
blagdanu: da se svijet digne duhom k nebeskom kralju i otcijepi svoje srce
od zemaljskih stvari uz koje je odviše prionulo. Ujedno se toga dana
obnavlja posveta ljudskoga roda presvetomu Srcu Isusovu.

*

Još neki praznici Gospodnji:

Našašće svetoga Križa 3 maja, uvedeno je u Galiji kad se saznalo da je car Heraklije opet osvojio od Perzijanaca sveti križ. Iz Galije raširila se svetkovina po cijelom Zapadu.

Uzvišenje svetoga Križa 14 septembra, bijaše u početku praznik posvećenja crkve u Jerusalimu, koju je sagradio car Konstantin. Tek kasnije spojiše s ovim praznikom i pripovijedanje, kako je carica Helena našla sveti Križ. Na Zapadu, počevši od 8 stoljeća, bijaše ovaj praznik pomalo posvuda uveden. Naskoro izmijeniše sadržaj jedne i druge svetkovine. 3 maj se smatrao kao dan našašća svetoga Križa, a 14 septembar kao dan svečanoga uzvišenja svetoga Križa kad je car Heraklije pobijedio Perzijance.

Praznik presvete krvi 1 jula. Pio IX je 10 augusta 1849 uveo ovu svetkovinu u cijelu Crkvu.

Preobraženje Isusovo 6 augusta, svetkuje se već u 7 stoljeću. Kalikst III protegnuo je praznik na cijelu Crkvu 1457 g., i to kao zahvalnicu za pobjedu kršćanske vojske pod vodstvom Ivana Hunjadija i Ivana Kapistrana. Datum je uzet iz grčkog kalendara.

GLAVA TREĆA

Ostali crkveni blagdani

(Kat. I zap. Božja dalje.)

§ 51 Svetački praznici

Osim svetkovina Gospodnjih ima u crkvenoj godini i drugih praznika u čast svetih Božjih.

Svetima nazivamo ljude, za koje je Crkva na temelju svoga nezabludivoga suda izjavila, da su živjeli prema načelima Hristova evanđelja, i na glasu svetosti, koju je Bog potvrdio čudesima, umrli.

Crkva točno ispituje život i kreposti onih koje preporučuje vjernicima da ih poštuju. Crkva im daje najprije naslov »časni sluga Božji«, a onda ih proglašuje blaženima (beatificatio), i konačno svetima (canonisatio).

Crkva želi da slavimo uspomenu svetih zato, jer:

a) štujući svete, štujemo samoga Boga;

b) u svetima gledamo živi izgled kršćanskih kreposti;

c) jer su oni prijatelji Božji pa nam mogu svojim zagovorom mnogo pomoći kod Boga.

Velik je broj svetih. Nema gotovo dana u godini kad ne bi Crkva u molitvama spominjala kojega ugodnika Božjega.

Crkva slavi uspomenu svetih redovno na njihov smrtni dan, jer im je tek smrt donijela pravi život. Izuzetak čini Crkva s bl. Dj. Marijom i sv. Ivanom Krstiteljem. Crkva slavi njihov rođeni dan i smrtni dan. Sv. Ivan se rodio bez istočnoga grijeha, a bl. Dj. Marija je začeta i rođena bez istočnoga grijeha.

Razlikujemo svetkovine: bl. Dj. Marije, apostola, mučenika, crkvenih učitelja, priznavalaca, djevica, sv. žena i udovica.

Mučenicima smatra Crkva one koji su za vjeru Isusovu život žrtvovali.

Crkvenim učiteljima naziva Crkva one koji su se odlikovali pravom vjerom i svojim velikim umom mnogo pridonijeli za procvat Crkve.

Priznavaocima je smatrala Crkva iznajprije one koji su za vjeru Isusovu bili zatvoreni, a kasnije i one koji su se odlikovali osobitim krepostima i savršenim kršćanskim životom.

Kraj toga se Crkva sjeća i sv. anđela posebnom svetkovinom.

§ 52 Blagdani u čast bl. Dj. Marije

Uz blagdane Gospodnje slavi Crkva najviše blagdane Marijine i to zato: a) jer je Marija majka Božja; b) jer nadvišuje milošću i slavom sve anđele i svete; c) jer je naša moćna zagovornica kod Boga.

Evo znatnijih blagdana Marijinih:

1. Bezgrešno začeće bl. Dj. Marije (8 decembra).

Papa Pio IX proglasio je 8 decembra 1854 kao članak vjere, da je blažena Djevica Marija osobitom povlasticom Božjom i zaslugama Isusa Hrista bila izuzeta od istočnoga grijeha i od svake ljage grijeha. Ona je jedina od ljudi koja je tu milost primila, pa se zato Crkva sjeća ove velike milosti Marijine posebnom svetkovinom.

U istočnoj Crkvi nalazimo tu svetkovinu već u 6 stoljeću, a u zapadnoj u 9 stoljeću, i to najprije u donjoj Italiji. Papa Siksto IV ju je 1477 g. unio u rimski kalendar, a Pio V propisao ju je za cijelu Crkvu.

U nekim je biskupijama dan prije post, tako na primjer u zagrebačkoj nadbiskupiji.

2. Svijećnica ili Očišćenje bl. Dj. Marije (2 februara) (vidi § 29).

3. Blagovijest (25 marta). Na taj se blagdan sjećamo, kako je arkanđeo Gabrijel navijestio Mariji da će postati majkom Božjom.

4. Velika Gospoja ili Uznesenje bl. Dj. Marije (15 augusta).

Na taj se blagdan spominjemo smrti Marijine i kako je ne samo dušom nego i tijelom uznesena na nebo.

Dan prije je zapovijedani post.

5. Rođenje bl. Dj. Marije ili Mala Gospa (8 septembra).

Marija je začeta i rođena bez istočnoga grijeha, pa se zato Crkva raduje njezinu rođenju i slavi ga posebnim blagdanom, u Rimu već od vremena pape Sergija I. u 7 stoljeću.

6. Ime Marijino (12 septembra).

Iza imena Isusova najmilije je kršćaninu ime Marijino. Sveti roditelji Joakim i Ana dadoše to ime svojoj jedinici. Crkva slavi taj blagdan i kao zahvalu za veliku pobjedu koju su održali kršćani nad Turcima kod Beča 12 septembra 1683 pod vodstvom poljskoga kralja Jana Sobjeskoga.

7. Sveta krunica (7 oktobra).

Praznik se Svete krunice slavi na spomen pobjede kršćanske vojske kod Lepanta 7 oktobra 1851. Istoga su naime dana bratovštine Svete krunice u Rimu molile za pobjedu kršćanske vojske nad Turcima. Obično se svetkovala Sveta krunica prve nedjelje mjeseca oktobra, ali samo svetkovanje nije bilo još u cijeloj Crkvi uvedeno. Istom onda kad je kršćanska vojska opet pobijedila Turke kod Petrovaradina 5 augusta 1716, odredi papa Klement XI da se praznik Sv. krunice svetkuje u cijeloj Crkvi. Papa Pio X utvrdio je kao dan Sv. krunice 7 oktobra. Vanjska se svečanost obično obavlja u prvu nedjelju oktobra.

Bratovštinu sv. krunice uveo je sv. Dominik, utemeljitelj propovjedničkoga reda.

* * *

8. Osim navedenih blagdana ima i drugih spomen-dana slave Marijine; tako, na primjer Snježna Gospa (5 augusta), Prikazanje Marijino u hramu (21 novembra), Karmelska Majka Božja (16 jula), Sedam Žalosti bl. Dj. Marije (petak pred Cvjetnicom i 15 septembra) i dr.

Od svih navedenih blagdana zapovijedani su: Bezgrešno začeće bl. Dj. Marije i Velika Gospa.

Napomena. Svaki dan nas poziva zvono tri puta da se utječemo nebeskoj Majci anđeoskim pozdravom.

§ 53 Svetkovine anđela

(Kat. I čl. vjere. Anđeli.)

Anđeli su se mnogo puta javljali ljudima, objavljivali im volju Božju i pomagali im. Anđeo je Gabrijel navijestio Mariji da će postati majkom Božjom. Anđeo je rekao sv. Josipu neka bježi s Isusom u Egipat, izbavio je sv. Petra iz tamnice itd.

Radi velikih dobročinstava, koja anđeli iskazuju Crkvi i ljudima, naredila je Crkva posebnu svetkovinu u čast anđela čuvara, i to 2 oktobra.

U sv. Pismu spominju se imenično tri anđela:

Gabrijel (24 marta), Mihael (29 septembra) i Rafael (24 oktobra). Napose se slavi 8 maja pojava sv. Mihaela (Apparitio s. Michaelis, Miholjice) na spomen godišnjice posvećenja glasovitoga svetišta sv. Mihaela na gori Gargano u Apuliji (525 g.)

§ 54 Svetkovine svetih apostola i svetih evanđelista

(Kat. III čl. vjere i I zap. crkvena.)

1. Apostolima nazivamo one učenike Isusove koje je izabrao da budu svjedoci njegovih riječi i djela.

Ima ih 12: Simon Petar, Andrija, Jakov stariji, Ivan, Filip, Bartolomej, Toma, Matej, Jakov mlađi, Simon revnitelj, Juda Tadej i Juda Iskariot.

Mjesto Jude koji je Spasitelja izdao izabrali su apostoli sv. Matiju. Poslije svoga uzašašća pozvao je Gospodin na apostolsku službu vanrednim načinom sv. Pavla.

Od svih praznika sv. apostola samo je spomendan sv. Petra i Pavla zapovijedani praznik. Slavi se 29 juna, jer se drži da su tog dana 67 g. za cara Nerona položili život za Isusa. Sv. Petra, koga je Isus postavio za poglavara svojoj Crkvi raspeše na križ naglavce, a sv. Pavlu koji je stekao velikih zasluga za raširenje Crkve riječju i pismom, odrubiše glavu.

3. Evanđelistima nazivamo one svete ljude, koji su opisali život i djela Isusova. Ima h četiri: Matej (21 septembra), Marko (25 aprila), Luka (18 oktobra) i Ivan (27 decembra). Spomen-dani svetih evanđelista nijesu zapovijedani blagdani.

§ 55 Blagdan Svih Svetih

(Kat. IX čl. vjere: Općinstvo svetih.)

Prvoga novembra slavi Crkva praznik Svih svetih. Velika je povorka onih koji su proveli zemaljski život u svetosti i zaslužili nebesku krunu. Ne mogu da se svi izredaju u crkvenoj godini, no Crkva ih ne može mimoići, zato je odredila jedan dan u godini da proslavi uspomenu svih Božjih ugodnika. Toga dana treba da vjernici živo mole da bi i oni jednoć postigli vječnu slavu u nebu.

Praznik Svih svetih nastao je sam od sebe, jer se svake godine uvećavao broj svetih. Neposredni povod toj svetkovini bijaše štō je papa Bonifacije IV (608—615) posvetio poganski hram Panteon (hram svih bogova) 13 maja 609 ili 610 g. u čast bl. Dj. Marije i svih svetih mučenika i relikvije mučenika prenio iz katakomba u Panteon. Papa Gregorije IV odredio je (843 g.) da se svetkovina Svih svetih slavi 1 novembra.

Dan prije je zapovijedani post.

§ 56 Dušni dan

(Kat. IX čl. vjere: Općinstvo svetih.)

1. Veliki je broj onih duša koje su ostavile ovaj svijet u milosti Božjoj, ali još ne mogu gledati lice Božje, jer treba da prije zadovolje pravdi Božjoj u čistilištu. Ove duše vapiju k nama za pomoć: »Smilujte se na me, smilujte se na me, barem vi, prijatelji moji«. (Job. 19, 21).

2. Sveta nam je dužnost da tim dušama pomognemo. Ta mi činimo s njima, kao i s blaženim na nebu, jednu duhovnu zadrugu, općinstvo svetih.

3. Crkva se svaki dan u svetoj misi sjeća pokojnika, ali ona hoće da se svi vjernici jedan dan u godini sjedine u žarkim molitvama i da zazivaju milosrđe Božje za duše u čistilištu. Taj je dan 2 novembra ili, ako pada na taj dan nedjelja, 3. novembra, a zove se Dušni dan.

Po predaji je prvi uveo Dušni dan opat u Klinju sv. Odilo u samostanima svoje družbe u 10 stoljeću; iz toga se samostana brzo taj običaj raširio po cijeloj Crkvi.

4. Već uoči Dušnoga dana služi se žalobna večernja s molitvama za pokojnike. Vjernici uređuju, kite i rasvjetljuju grobove svojih milih pokojnika. Zvona zvone do kasno u noć da se živi sjećaju mrtvih.

5. Na sam Dušni dan služe se zadušnice. Usred crkve se postavi mrtvački lijes pokriven plaštem. Poslije zadušnica ide k lijesu svećenik i svrši propisane molitve kao kod drugih misa za pokojnike. Poslije zadušnica polazi procesija na groblje gdje se blagoslove grobovi i izmole molitve za pokojnike.

Papa je Benedikt XV 1915 g. dopustio da na Dušni dan smije svaki svećenik služiti tri sv. mise: prvu po volji, drugu za duše u čistilištu, a treću na namjenu sv. oca pape. Taj je običaj započeo u Valenciji, u dominikanskom samostanu i raširio se doskora po cijelom pirenejskom poluotoku i Poljskoj, a za Benedikta XIV zahvatio je sve španske i portugalske kolonije.

Vjernici treba da se češće sjećaju riječi sv. Pisma: »Sveta je i spasonosna misao moliti za pokojnike da se oslobode grijeha«. (2 Mak. 12, 46).

§ 57 Svetkovine svetih zaštitnika

1. Zaštitnik je Crkve sv. Josip. On je bio čuvar Isusov i Marijin. Jamačno nema boljega čuvara, komu bi se Crkva mogla povjeriti negoli je sv. Josip. Crkva slavi zaštitništvo sv. Josipa u srijedu iza druge nedjelje po Uskrsu, a sam blagdan sv. Josipa 19 marta.

Kao što cijela Crkva, tako i svaka zemlja, svaki narod, svaka biskupija, pa i svaka župa ima svoga posebnoga zaštitnika.

Dani zaštitnika nijesu zapovijedani blagdani.

Kršćanski narodi osobito rado štuju one svete koji su bili njihove narodnosti ili koje poštuju već od davnine.

Tako se u nas štuju osobito:

a) Sv. Juraj — 23 aprila;
b) Sv. Kvirin, biskup sisački — 4 juna;
c) Sv. Antun Padovanski — 13 juna;
d) Sv. Vid — 15 juna;
e) Sv. Ilija — 20 jula;
f) Bl. Augustin Kažotić, biskup zagrebački — 3 augusta;
g) Sv. Rok — 16 augusta;
h) Bl. Marko Križevčanin — 7 septembra;
i) Sv. Jeronim — 30 septembra;
k) Sv. Franjo Asiški — 4 oktobra;
l) Sv. Dimitrije — 8 oktobra (26 oktobra u đakovačkoj biskupiji).

Svi Slaveni uvelike štuju sv. braću Ćirila i Metoda. Oni su slavenskim narodima donijeli luč kršćanske prosvjete. — Oni su naši apostoli. Sveta su braća uvela u bogoslužje slavenski jezik koji su među svima katoličkim Slavenima Hrvati osobito zavoljeli i u nekim krajevima još do danas zadržali. Spomen im slavimo 5 jula.

§ 58 Godišnjica posvećenja crkve

Već su Židovi svetkovali godišnjicu posvećenja svog hrama u Jerusalimu. Crkva u Novom zavjetu nije mogla zaostati za starozavjetnom Crkvom, pa se zato svake godine sjeća sa zahvalnošću posvete kuće Božje u kojoj vjernici primaju toliko Božjih dobročinstava.

Posvetu stolne crkve svetkuje cijela biskupija, a posvetu župne crkve svaka crkva napose (ako je posvećena, a ne samo blagoslovena).

Posvetu stolne crkve zato slavi cijela biskupija, jer je stolna crkva kao majka svim crkvama u biskupiji. U njoj su zaređeni za svećenike službenici crkvi u biskupiji, u njoj je posvećeno ulje za cijelu biskupiju.

Osobitom se svečanošću slavi godišnjica posvete župne crkve (posvetilo, hram). Na tornju se izvjesi barjak, znak veselja i pobjede kršćanske vjere, iz susjednih župa dolazi narod u procesiji da se istakne jedinstvo koje treba da vlada među kršćanima. Evanđelje govori o Zakeju u čiju je kuću došao Spasitelj, a Zakej ga je s veseljem primio. Kuća Zakejeva slika je crkve, jer kako je u Zakejevoj kući bio Spasitelj, tako je i u svakoj katoličkoj crkvi nazočan Spasitelj u presvetom oltarskom sakramentu; zato treba da nam je svaka crkva mila, osobito naša župna, u kojoj smo primili sveti krst i prvu svetu pričest.

§ 59. Pregled crkvene godine

	Božićno vrijeme			Uskršnje vrijeme		Poduhovsko vrijeme	
Priprava	(Sv. Andrija 30 XI)	Decembar	dalja	Nedj. Sedamedesetnica	Februar	I nedj. po Duh.	Juni
				Nedj. Šezdesetnica		(Sv. Trojstvo)	
	I nedjelja adventa			Nedj. Pedesetnica		Tijelovo.	
			bliža priprava	Čista srijeda (Pepelnica)		II nedj. po Duh.	
	II „ „			I nedjelja u korizmi		osmina Tijelovska	
						Srce Isusovo	
	III „ „			II „ „ „	Mart	III nedjelja po Duhovima	
				III „ „ „			
	IV „ „			IV „ „ „		IV nedjelja po Duhovima	
				V „ „ (glušna)			
	Badnjak (24 XII)		najbliža	VI „ „ (cvjetna)		V nedjelja po Duhovima	Juli
				Velika sedmica			
	Božić			**Uskrs**			
Zahvala	Nova godina (1 I)	Januar		I nedjelja po Uskrsu	April		August
	Bogojavljenje (6 I)			II „ „ „			
	I nedj. po Bogojav.			III „ „ „			Sept.
	II „ „ „			IV „ „ „	Maj		
	III „ „ „			V „ „ „			Okt.
				Spasovo (u četvr.)			
	IV „ „ „	Februar		VI nedjelja po Uskrsu		Krist kralj	Novembar
	V „ „ „			Duhovska devetnica	Juni		
	VI „ „ „			Duhovi			
						XXIV nedjelja po Duhovima	

Od svih u crkvenoj godini spomenutih blagdana zapovijedani su ovi: **Božić, Obrezanje Gospodinovo ili Nova Godina, Bogojavljenje, Uskrs, Spasovo, Duhovi, Tijelovo, Hrist Kralj, Bezgrešno začeće bl. Dj. Marije, Velika Gospa, Sv. Petar i Pavao i Svi sveti.**

ČETVRTI DIO

LITURGIJSKI ČINI

U liturgijske čine ubrajamo: a) svetu misu; b) svete sakramente; c) blagoslovine; d) molitve i crkvene pobožnosti.

GLAVA PRVA

SV. MISA

Članak prvi

§ 60. Sveta misa uopće. Kako se dijeli sveta misa?

1. Sveta misa je neprestana žrtva Novoga zavjeta u kojoj se Isus Hrist Gospodin naš, prikazuje Ocu nebeskomu nekrvnim načinom kako se negda krvnim načinom prikazao na križu.

Sveta misa je ista žrtva kao i žrtva Isusova na križu, jer je u jednoj i drugoj isti dar i isti svećenik koji je prikazuje, naime Isus Hrist. Razlika je samo u tom, što je Isus prikazao sebe na križu krvnim načinom, a u svetoj se misi prikazuje nekrvnim načinom, jer u svetoj misi Hrist ne trpi niti umire.

Isus Hrist je naredio svetu misu zato da nam neprestano predočuje svoju krvnu žrtvu na križu i da nas učini dionicima njezinih plodova.

Sveta misa koristi uopće cijeloj Crkvi, živima i mrtvima, a napose koristi: 1. svećeniku koji je prikazuje, 2. onomu za koga se prikazuje, 3. svima koji su pobožni kod svete mise.

2. Svetu misu naredio je Spasitelj na posljednjoj večeri. Spasitelj je uzeo u ruke kruh, a po tom kalež s vinom i prikazao oboje Gospodinu Bogu (prikazanje); pretvorio je kruh u svoje tijelo, a vino u svoju krv (pretvorba); dao je apostolima svoje tijelo da ga jedu i krv da je piju (pričest). Konačno reče Spasitelj: »Ovo činite meni za spomen!« Ovim ih je riječima zaredio u svećenike.

Apostoli i njihovi nasljednici (biskupi i svećenici) činili su onako kako im je Spasitelj naložio tj. služili su svetu misu.

Prema tomu ima sveta misa tri dijela: prikazanje, pretvorbu i pričest.

Ta *tri dijela* nazivamo *glavnim ili bitnim dijelovima svete mise.*

3. Spasitelj nije odmah pristupio prikazanju, već je prije toga pripravljao apostole na taj uzvišeni čin poukom i prao im noge. Poslije kad je pričestio apostole, nije ih odmah ostavio, nego je izmolio lijepu molitvu i onda se s njima rastao; zato i ne počinje sveta misa s prikazivanjem, niti svršava s pričešćivanjem, već prema primjeru Spasiteljevu ima *pripravu i zahvalu.*

Pripravu zovemo *predmisom,* a *zahvalu svršetkom svete mise.*

4. Sveta se misa dijeli dakle u tri dijela:

1. *predmisa;*

2. *glavni dio svete mise: prikazivanje, pretvorba i pričest;*

3. *završetak svete mise.*

Riječ misa (missa) je kasniji latinski oblik za missio, a znači otpuštanje. Oni, koji su se pripravljali za sveti krst i javni pokornici, morali su se prije, nego li je započeo glavni dio svete mise, iz crkve udaljiti. Đakon ih je na to upozorio riječima: »*Ite missa est*«, tj. *idite, za vas je bogoslužje svršeno.* Po tom se onaj dio bogoslužja kojemu su smjeli pribivati katekumeni i pokornici nazvao misa, a kasnije se prozvala tako i cijela sveta žrtva Novoga zavjeta.

Sv. misu još zovemo: *svečanost Gospodnja* (Dominica solemnia), *žrtva* (sacrificium), *lomljenje hljeba* (fractio panis), *skupljanje* (synaxis); *liturgija* itd.

Prema tome, da li se sveta misa služi više ili manje svečano, razlikujemo:

1. *svečanu* misu, kad misnik pjeva svetu misu, a dvore ga đakon i podđakon;

2. *pjevanu misu* kad misnik pjeva, a ne dvore ga đakon i podđakon;

3. *tihu misu,* kad misnik čita svetu misu.

Članak drugi

§ 61. Predmisa (Missa Catechumenorum)

Prvi se dio svete mise zove predmisa ili katekumenska misa, jer su tom dijelu svete mise prisustvovali i katekumeni tj. oni koji su se pripravljali za sveti krst.

Predmisa sadržava ove dijelove:

1. *Pristupne molitve.* 2. *Ulaz.* 3. *Gospodine pomiluj* (*Kyrie*). 4. *Slavu* (*Gloria*). 5. *Skupne molitve.* 6. *Poslanicu.* 7. *Graduale.* 8. *Evanđelje.* 9. *Vjerovanje.*

Jezgru *katekumenske mise* čine *čitanja sv. Pisma, napose evanđelje.* Na taj poučni dio nadovezuju se čuvstva, koja su uzbudila dotična čitanja, a ta se čuvstva izriču poglavito pjevanjem iza čitanja (*graduale, traktus* itd.), ali se već ispoljuju i u ulazu (*introitus*). Katekumenska misa ima također zadaću da označi svetu misu kao *žrtvu pomirnu* (*pristupne molitve, konfiteor*), *molitvenu* (*Kyrie, skupne molitve*), *slavnu i zahvalnu* (*Gloria*); te da, probudivši čuvstva koja odgovaraju tomu značenju učini, kako bi sveta žrtva donijela što veći plod svećeniku i narodu.

1. Pristupne molitve

1. Misnik ide, obučen u *misno ruho,* iz sakristije ka žrtveniku. Došavši pred žrtvenik nakloni se Spasitelju. Na sredini oltara rasprostre tjelesnik i postavi na nj kalež. Onda pođe na lijevu stranu žrtvenika, otvori misnu knjigu i silazi pred podnožje oltara.

2. Prekrstivši se, počinje sa četvrtim stihom 42. psalma, govoreći: »*Pristupam k Božjemu žrtveniku*«. Podvornik odgovara: »*K Bogu koji razveseljuje moju mladost*«.

Potom moli misnik sa podvornikom naizmjence cijeli psalam.

To je psalam Davidov. U tom psalmu opisuje sveti kralj svoj jadni položaj u kojem se našao kad se na nj podigao neposlušni sin Apsalon i kad ga neprijatelji sa svih strana opkoliše. Najteže mu je bilo što se morao rastati sa svetim šatorom, ali se ipak živo nada da će se uz pomoć Božju vratiti u sveti šator.

I nas opkoljuju sa svih strana neprijatelji naše duše. Komu ćemo se uteći? Komu drugom nego Gospodinu koji nam jedini može pomoći?

3. Misnik iznova zaziva u pomoć Boga i moli »K o n f i t e o r« (Confiteor, ispovijedam se). Bogu valja čistim srcem služiti, a osobito valja svetu misu čistim srcem prikazivati zato misnik skrušeno ispovijeda svoje grijehe, a to isto čini i podvornik mjesto vjernika.

4. Pošto su misnik i vjernici ispovjedili svoje grijehe, mole jedan za drugoga da bi im se Gospodin smilovao i oprostio im grijehe. Misnik i vjernici živo se nadaju da će Gospodin njihovu molitvu uslišati, i tu nadu izrazuju kratkim pobožnim uzdasima.

5. Po tom uzlazi misnik k žrtveniku, poljubi ga na sredini gdje se nalaze svetačke moći.

Tim poljupcem hoće svećenik da pokaže ljubav i štovanje prema slavodobitnoj crkvi, prema Hristu i svima svetima.

P r i s t u p k s v. m i s i n e k a n a s p o t a k n e d a s e i m i k a j e m o z a g r i j e h e i m o l i m o d a n a m s e G o s p o d i n s m i l u j e i d a n a m o p r o s t i n a š e g r i j e h e.

2. Ulaz (Introitus)

Došavši misnik ka knjizi, prekrsti se i moli odlomak iz sv. Pisma, najobičnije iz psalama, a zove se »U l a z«. »Ulaz« se svršava sa »S l a v a O c u i S i n u i D u h u s v e t o m u«.

Odlomak koji čita misnik zovemo zato »Ulaz«, jer se negda pjevao kad je misnik ulazio u crkvu. Misnik se krsti, jer svako djelo, pogotovu ovako sveto djelo kao što je sveta misa, valja započeti svetim križem.

3. Gospodine pomiluj (Kyrie)

Kad svrši misnik »Ulaz«, ide na sredinu žrtvenika i moli naizmjence sa podvornikom:

M: Kyrie eleison = Gospodine pomiluj;
P: " " = " " ;
M: " " = " " ;
P: Christe eleison = Hriste pomiluj;
M: " " = " " ;
P: " " = " " ;
M: Kyrie eleison = Gospodine pomiluj;
P: " " = " " ;
M: " " = " " ;

Misnik se utječe sa vjernicima trima božanskim osobama. Svakoj se osobi utječe trostrukim vapajem.

Kratka je to molitva, ali puna sadržaja. Ako zadobije čovjek Božje milosrđe, što će mu više?

4. Slava (Gloria)

Iza toga misnik pjeva ili govori pjesmu »G l o r i a i n e x c e l s i s D e o« = »Slava Bogu u visini«.

Ta je veličajna pjesma sastavljena od riječi anđelâ kojima su slavili rođenje Spasiteljevo i od riječi koje je dodala sveta Crkva.

Riječima koje je dodala sveta Crkva slavi misnik presveto Trojstvo, duboko zahvaljuje Svevišnjemu i moli za pomilovanje.

Gloria je slavna pjesma, pa se zato ispušta u danima pokore i u misama za pokojne (zadušnicama).

5. Skupne molitve (Oratio)

1. Misnik raširi ruke i okrene se prema puku i pozdravi ga riječima: »G o s p o d i n s V a m a« (D o m i n u s v o b i s c u m).

Taj je pozdrav uzet iz sv. Pisma. Tako je u Starom zavjetu Bog pozdravio svoje žeteoce, a u Novom zavjetu arkanđeo Gabrijel bl. Dj. Mariju.

Misnik pozdravlja vjernike raširenih ruku, a onda ih opet sklopi pred prsima kao da ih hoće sve obuhvatiti svetom ljubavi.

2. Zatim moli misnik molitve koje se zovu s k u p n e m o l i t v e (Orationes collectae), a odnose se na svetkovinu dana.

Riječ »skupna molitva« dolazi odatle što se moli nad sakupljenim narodom.

Nekad se u svetoj misi molila samo jedna skupna molitva. Danas ih ima redovno više, jer gotovo svaki dan ima skupa po više svetkovina.

Skupne molitve svršava misnik obično riječima: »P o G o s p o d i n u n a š e m I s u s u H r i s t u, S i n u t v o j e m, k o j i s t o b o m ž i v i i k r a l j u j e u j e d i n s t v u D u h a S v e t o g a B o g p o s v e v i j e k e v j e k o v a«. Podvornik odgovori: »A m e n« tj. »T a k o n e k a b u d e.« Misnik zato tako svršava skupne molitve, jer se mi jedino uzdamo u pomoć Isusovu, a i on sam nam je zajamčio da ćemo dobiti štogod uzištemo od Njegova Oca u ime Njegovo.

Misnik moli skupne molitve raširenih ruku kao što je i Isus, raspet na križu, molio za sve ljude.

6. Poslanica (Epistola)

Poslije skupnih molitava misnik čita ili pjeva poslanicu. Poslanica je odlomak iz sv. Pisma Staroga ili Novoga zavjeta, ali nikad iz evanđelja.

U poslanici nam govore proroci ili apostoli te nas poučavaju. Sadržajem odgovara svetkovini dana.

Kad svrši misnik poslanicu, veli podvornik »Deo gratias« = »Bogu hvala«. Bogu treba vazda zahvaljivati, osobito za božanski nauk koji smo sada čuli u poslanici.

Evo odlomka iz poslanice koja se čita u petu nedjelju po Duhovima: »Ljubazni! Budite svi složni u molitvi, milostivi, bratoljubivi, milosrdni, smjerni, ponizni; ne vraćajte zlo za zlo, ni psovke za psovku, nego nasuprot blagosiljajte, jer ste na to pozvani da baštinite blagoslov« (1 Pet 3, 8—15).

7. Graduale

1. Graduale (pjesma na stepenicama od gradus = stepenice) sastavljen je iz nekoliko redaka kojega psalma.

Zove se »graduale«, jer se negda pjevao kad bi lektor (čitač) ili podđakon silazio stepenicama s povišenog mjesta (ambon) gdje je čitao poslanicu a đakon uzlazio na povišeno mjesto da čita sveto evanđelje.

2. Na graduale se redovno veže poklik »Alleluja« (židovska riječ, a znači: slavite Gospodina, no od Sedamdesetnice do Velike subote se izostavlja, a nadomješta ga tako zvani traktus (tractus = zavlačenje), jer se pjevao otegnutim glasom. I graduale i traktus se uzimaju većinom iz psalama, a izražavaju čuvstva koja je u nama proizvelo čitanje poslanice.

3. Na neke svetkovine (Uskrs, Duhovi, Tijelovo, Sedam žalosti bl. Dj. Marije i u mrtvačkim misama) dodaje se još pjesma koja ze zove sekvencija (Sequentia = Posljednica, od sequor = slijediti).

8. Evanđelje

1. Misnik ide na sredinu oltara i sklopivši ruke moli Gospodina za milost da bi mogao puku sveto evanđelje dostojno naviještati.

2. Kad svrši misnik tu molitvu, pođe na desnu stranu žrtvenika (kamo je već podvornik prenio knjigu) te pozdravi puk običajnim pozdravom (Dominus vobiscum).

3. Potom znamenuje knjigu i sebe znakom sv. križa i govori »Početak ili Slijedi (initium, sequentia) sveto evanđelje po Mateju, Marku, Luci ili Ivanu«.

Podvornik odgovara: »Slava Tebi, Gospodine!«

Sada čita odlomak iz evanđelja kojega od četvorice evanđelista.

Misnik znamenuje knjigu znakom sv. križa, jer je u evanđelju nauk Propetoga; znamenuje sebe na čelu, ustima i prsima da označi da će nauk Propetoga pamtiti, ispovijedati i po njemu živjeti.

Vjernici slušaju evanđelje stojeći, u znak počasti.

4. Kad dovrši misnik evanđelje, poljubi knjigu, a podvornik kaže »Slava Tebi Hriste«. Misnik nadodaje potiho: »Riječi sv. evanđelja neka izbrišu u nama naše pogreške!«

Misnik ljubi knjigu u znak zahvalnosti prema Spasitelju koji nam je svoju nauku objavio.

Vjernici slušajući sveto evanđelje neka obećaju Spasitelju da će njegov nauk uvijek rado slušati i u životu izvršivati.

U nedjelju i zapovijedane blagdane držala se već od davnine iza evanđelja propovijed, a onda bi đakon otpustio katekumene riječima: »Ite, missa est«.

Napomena. U staro se doba morala misna knjiga prenositi na desnu stranu, jer su na lijevu stranu stavljali vjernici žrtvene darove. Danas je to historijska uspomena.

9. Vjerujem (Credo)

Iza evanđelja slijedi na stanovite dane »Vjerujem«, a to je ispovijed ili simbol vjere nazvan prema saborima u Niceji (325 g.) i Carigradu (381 g.), gdje su se raspravljala najznatnija pitanja kršćanske vjere, simbol nicejsko-carigradski.

Na riječi »I utjelovi se po Duhu svetom od Marije Djevice i posta čovjekom« poklekne misnik da se pokloni otajstvu utjelovljenja Sina Božjega.

»Vjerujem« se moli u sve nedjelje, blagdane Gospodnje, Marijine, anđela, apostola i crkvenih učitelja.

Vjernici neka sada bude u sebi čin vjere i mole Gospodina da im umnoži vjeru.

Članak treći

§ 62. Misa vjernih (Missa fidelium)

Središte mise vjernih su zanosne molitve, koje prate ponavljanje nekrvne žrtve na križu (prefacija i kanon). Uvod je u te molitve Prikazanje a završetak Pričešćivanje. Obred Pričešćivanja počinje s Očenašom a svršava sa zahvalnim molitvama.

Misa vjernih sadržava:

I. Prikazanje.

II. Kanon s pretvorbom.

III. Svetu pričest.

I. PRIKAZANJE

1. Uvod

S prikazanjem počinje bitni dio svete mise; zato treba da vjernici pozorno prate ono što čini misnik kod žrtvenika.

Iza običajnog pozdrava, čita misnik kratku molitvu koja se zove ofertorij (od offerre = prinositi).

Ta se molitva negda pjevala dok je puk donosio žrtvene darove; otale joj ime.

Danas su dužni sami svećenici brinuti se za žrtvene darove, tj. za kruh i vino. Kruh treba da je pšenični, a vino od vinove loze.

2. Prikazanje i blagosiljanje žrtvenih darova

1. Misnik otkrije kalež, uzme na plitici hostiju, drži je podignutu prema propelu i prikazuje je Gospodinu Bogu.

Prikazujući hostiju moli neka bi Gospodin primio ovu žrtvu, pa da bude na spasenje njemu, svima nazočnima i svima živima i mrtvima kršćanima.

Zatim utoči u kalež vina i vode, podigne kalež kao prije hostiju i prikaže ga Gospodinu Bogu. Prikazujući vino i vodu moli da bi ta žrtva bila nama i cijelom svijetu na spasenje.

Misnik ulijeva u kalež i vodu: 1) jer miješanje vina s vodom lijepo označuje ujedinjenje božanske naravi Isusove s njegovom čovječanskom naravi; 2) jer je iz rebra Isusova na križu potekla krv i voda; 3) jer je to istočnjački običaj kojega se jamačno i naš Spasitelj držao na posljednjoj večeri.

2. Misnik sklopi ruke, položi ih na žrtvenik, sagne se duboko na sredini oltara i prikazuje Bogu svoje srce i srca sviju vjernika i moli Gospodina da Mu ova žrtva bude ugodna i da je blagoslovi. Izmolivši molitvu blagosilja žrtvene darove.

Vjernici neka za prikazanja prikazuju sebe Gospodinu darujući mu srce, život i sve svoje.

3. Pranje ruku

Podvornik polijeva misniku ruke vodom. Perući ruke moli misnik drugu polovinu 25 psalma (Lavabo).

Negda je misnik morao prati ruke, jer je rukama primao darove vjernika; danas je to historijska uspomena.

Pranje ruku lijepo označuje kako treba svetu žrtvu Bogu čistim srcem prikazati.

4. Molite braćo (Orate fratres)

Misnik moli na sredini žrtvenika molitvu da bi Gospodin primio ovu žrtvu koja se prikazuje na spomen muke, uskrsnuća i uzašašća Isusa Hrista i na čast bl. Djevice Marije i sviju svetih.

Sad se okrene misnik prema narodu te ga poziva da i on isto moli, s riječima:

»Molite, braćo, da bude moja i vaša žrtva ugodna Bogu Ocu Svemogućemu!«

Podvornik odgovara mjesto puka:

»Neka primi Gospodin žrtvu iz tvojih ruku, u hvalu i slavu imena svojega, na korist također našu i svekolike svete Crkve!«

Misnik kaže tiho: »Amen«, tj. »Tako neka bude«.

5. Tihe molitve (Secreta)

Iza toga moli misnik tiho jednu ili više molitava koje se zato i zovu tihe molitve.

Svršava ih kao i skupne, samo što posljednje riječi: »Po sve vijeke vjekova« moli glasnije da upozori vjernike na svečani uvod

(praefatio, predgovor, pretslovlje) koji sada slijedi. Podvornik kaže »A m e n«, tj. neka bi Gospodin uslišao sve molitve koje je misnik sada molio.

6. Pretslovlje (Praefatio)

Pretslovlje ima tri dijela:

1. u v o d, 2. z a h v a l u, 3. s l a v u.

1. Uvod su riječi kojima se misnik i vjernici potiču na pobožnost i zahvalnost prema Gospodinu Bogu.

Misnik govori: G o s p o d i n s V a m a !

P.: I s d u h o m t v o j i m !

M.: G o r e s r c a !

P.: I m a m o k o d G o s p o d i n a !

M.: H v a l u u z d a j m o G o s p o d i n u B o g u n a š e m u !

P.: D o s t o j n o j e i p r a v e d n o !

2. Z a h v a l a. Misnik hvali Gospodinu Bogu za sva dobročinstva koja nam Gospodin uvijek iskazuje.

Taj dio pretslovlja nije uvijek jednak. Glavne svetkovine imaju svoje posebno pretslovlje. U svemu ima 15 pretslovlja. U istočnoj crkvi ima samo jedno pretslovlje.

3. S l a v a. Pretslovlje svršava riječima koje je prorok Isaija čuo iz usta serafima kako pred prijestoljem Božjim pjevaju »S v e t, s v e t, s v e t G o s p o d i n B o g S a b a o t ! P u n a s u n e b e s a i z e m l j a s l a v e t v o j e«. Sveta Crkva dodaje još slavne riječi kojima je narod židovski pozdravljao Isusa kad je svečano ulazio u Jerusalim: »H o s a n a u v i s i n i ! B l a g o s l o v e n k o j i d o l a z i u i m e G o s p o d n j e ! H o s a n a u v i s i n i !

Podvornik pozvoni da upozori vjernike na s v e č a n i č a s — kad će, naime, Isus sići na žrtvenik.

II. KANON

Iza pretslovlja slijedi drugi bitni dio svete mise, a zove se kanon. Kanon je grčka riječ, a znači pravilo, propis.

U svetoj misi zovemo kanon bitni dio svete mise od »T e b e d a k l e« (»T e i g i t u r«) do »O č e n a š«. Zove se kanon, jer je u tom dijelu svete mise sve što se moli i čini, kod svake mise gotovo jedno isto — stalno kako je i pravilo stalno.

Sredina je kanona pretvorba, pa zato govorimo o kanonu — a) p r i j e p r e t v o r b e; b) z a p r e t v o r b e; c) p o s l i j e p r e t v o r b e.

Kanon se moli tiho da se označi 1. kako je uzvišena tajna koja se na žrtveniku vrši; 2. da se istakne posebno svećeništvo koje pripada samo onima koje je Crkva izabrala, a ne svima vjernicima.

1. Kanon prije pretvorbe

1. U kanonu prije pretvorbe moli misnik neka bi Gospodin milostivo primio svetu žrtvu i radi nje obilno blagoslovio cijelu k a t o l i č k u C r k v u, njezine poglavare i sve pravovjerne.

2. S p o m i n j e s e ž i v i h (Memento vivorum) za koje svetu misu prikazuje, a spominje se i svih nazočnih (S p o m e n i s e G o s p o d i n e, s l u g a i s l u ž b e n i c a s v o j i h N. N. i s v i h n a z o č n i h).

3. M o l i b l. D j. M a r i j u, sv. apostole i sv. mučenike da bi poduprli molitve koje vjernici po misniku upravljaju na Gospodina Boga.

4. P o l a ž e r u k e n a ž r t v e n e d a r o v e. Time označuje da na njih tako reći prenosi grijehe i molbe svoje i svega naroda.

5. K r i ž a ž r t v e n e d a r o v e pet puta na spomen pet rana Isusovih iz kojih je tekla krv kad se Spasitelj žrtvovao na križu.

Za čas će se i na žrtveniku žrtvovati; zato moli misnik da bi se Gospodin udostojao žrtvu kruha i vina pretvoriti u tijelo i krv Isusovu.

2. Kanon za pretvorbe

Za čas će sići Spasitelj na žrtvenik. Ponoviće se žrtva koju je Hrist prikazao na križu, i zato se misnik sada povlači i pušta da Isus sam govori i čini kako je govorio i činio na posljednjoj večeri. Na posljednjoj je večeri pretvorio kruh u tijelo, a vino u krv; tako će se i sada dogoditi na žrtveniku.

1. M i s n i k u z m e u r u k e h o s t i j u, b l a g o s l o v i j e, p o d i g n e o č i k n e b u i i z g o v a r a r i j e č i I s u s o v e :

»U z m i t e i b l a g u j t e o d o v o g a s v i :

Jer Ovo je tijelo moje«.

Sad se pokloni svetomu tijelu Isusovu i podigne ga da mu se i vjernici poklone.

2. Zatim uzme misnik u ruke kalež, blagoslovi ga i govori:

»Jer ovo je kalež krvi moje, Novoga i vječnoga zavjeta: tajna vjere koja će se za vas i za mnoge proliti za oproštenje grijeha.

Koliko god puta ovo budete činili, činićete meni na spomen.«

Kako se misnik prije poklonio svetomu tijelu Isusovu, tako se i sada pokloni svetoj krvi Isusovoj; zatim podigne kalež da se i vjernici poklone presvetoj krvi.

Kad misnik podiže tijelo i krv Isusovu, podvornik pozvoni da upozori vjernike neka se poklone Spasitelju.

Što se negda zbilo na drvu križa, zbilo se i sada na žrtveniku. Isti onaj Spasitelj koji je bio za nas raspet na križu nalazi se sada na oltaru. Razlika je samo u tom što se na križu žrtvovao krvnim načinom, a na žrtveniku nekrvnim.

Ako igda, a to za vrijeme pretvorbe, treba da budu vjernici pobožni i sabrani. Neka se klečeći u svoj poniznosti klanjaju Spasitelju i neka zahvaljuju za Njegovu veliku ljubav!

Prikladni su ovi pobožni uzdasi:

O Isuse, vjerujem!
O Isuse, ufam se!
O Isuse, ljubim Te!, ili

O Isuse, oprosti mi!
O Isuse, usliši me!
O Isuse, pomiluj me!, ili

Isuse, Tebi živim!
Isuse, Tebi neka i umrem!
Isuse, Tvoj sam živ i mrtav!

Jednako su prikladne riječi koje je sv. Toma rekao Spasitelju: »Gospodine moj i Bože moj«. Sv. otac papa Pio X podijelio je onima koji izgovore ove riječi i s pouzdanjem i pobožnošću za podizanja pogledaju sv. hostiju oprost od 7 godine i 7 četrdesetnica. Tko tako čini svaki dan, dobiva jedanput u sedmici, kad primi svetu pričest, potpuni oprost.

3. Kanon iza pretvorbe

Isus je na žrtveniku. Novozavjetna je žrtva Bogu prinesena. To je »žrtva čista, sveta, neokaljana, hljeb sveti života vječnoga i kalež vječnoga spasa«.

1. Misnik moli da bi Gospodin milostivo primio dragocjenu žrtvu svoga božanskoga Sina kako je primio žrtvu Abelovu, Abrahamovu i Melkisedekovu.

2. Zatim moli misnik da bi Gospodin udijelio plodove svete mise:

a) vjernim mrtvima (memento mortuorum), osobito onima, za koje je dužan prikazati sv. misu;

b) »također nama grešnicima« (»nobis quoque peccatoribus«) da bi po zaslugama svete mise došli u nebesko kraljevstvo.

Lijepe ove molitve završuje misnik govoreći: »Po njemu i s njime i u njemu jest Tebi Bogu Ocu svemogućemu u jedinstvu Duha svetoga sva čast i slava«. Hoće da kaže: za svetu žrtvu i za milosti, koje dobivamo u svetoj misi treba da častimo i slavimo presveto Trojstvo.

III. Sv. pričest

Kad je Spasitelj na posljednjoj večeri ugotovio žrtvu Novoga zavjeta, dao je apostolima svoje tijelo i svoju krv za hranu i pilo.

Crkva se spominje toga u dijelu svete mise koji slijedi iza kanona, a zove se **sveta pričest.**

Razlikujemo: 1. pripravu; 2. pričešćivanje; 3. zahvalu.

1. Priprava

1. Misnik moli »Očenaš«.

»Očenaš« je divna molitva koju nas je naučio sam Spasitelj. Sadržava sve naše duševne i tjelesne potrebe. U »Očenašu« molimo među ostalim i »za kruh naš svagdašnji«. Time ne molimo samo za običan kruh, već i za kruh nebeski, tj. za svetu pričest.

Posljednju molbu »Očenaša«: »Oslobodi nas od zla« dodaje narod, a misnik kaže tiho: »Amen«. Vjernike biju svakojake nevolje, pa zato i dolaze k svetoj misi da potraže pomoć. Misnik se poistovetuje s molitvom vjernika te veli »Amen« (»Tako neka bude!«)

2. Misnik nastavlja istu misao u narednoj molitvi u kojoj moli Gospodina da bi nas oslobodio od svih sadašnjih, prošlih i budućih zala i da bi nam udijelio mir.

3. Misnik uzima u ruke svetu hostiju i prepolovi je. Desnu polovinu stavi na patenu, a od lijeve otkine komadić i spusti u kalež; veći dio položi na patenu uz cijelu polovinu.

Negda su se vjernici pričešćivali samo s jednom hostijom koju je misnik razdijelio pričesnicima; zato i danas lomi misnik svetu hostiju. Lomljenje svete hostije također označuje smrt Isusovu — dijeljenje duše od tijela.

Spuštanje čestice svete hostije u kalež označuje kako se duša Isusova opet sjedinila s tijelom.

4. Misnik se udara u prsi i govori tri puta: »Jaganjče Božji, koji uzimaš grijehe svijeta«. Dva puta dodaje: »Pomiluj nas«, a treći put: »Daruj nam mir«.

Sada moli tri molitve: u prvoj moli Spasitelja da udijeli mir Crkvi i vjernicima; u drugoj moli da bi ga Spasitelj po svetoj pričesti oslobodio od svih bezakonja i svakoga zla i da bi mu udijelio milost kako bi uvijek vršio zakon Božji; u trećoj moli da bi mu sveta pričest bila na spasenje, da mu »brani i liječi dušu i tijelo«.

Nekoć su se kršćani poslije prve molitve cjelivali (osculum pacis = cjelov mira). Još danas daje u svečanoj misi misnik đakonu cjelov mira, đakon podđakonu, a podđakon ostalom svećenstvu. Time se hoće označiti da onaj koji pristupa svetoj pričesti ne smije podržavati nikakovog neprijateljstva naprama bližnjemu.

Kao što se misnik pripravlja svetim molitvama za svetu pričest, tako neka se i vjernici pobožno pripravljaju za svetu pričest, očistivši dušu od grijeha i ukrasivši je krepostima.

2. Pričešćivanje

1. Misnik se pokloni Spasitelju i govori: »Uzeću nebeski kruh i prizvaću ime Gospodnje«; zatim uzme u lijevu ruku svetu hostiju, a desnom se rukom tri puta udari u prsi i govori: »Gospodine, nijesam dostojan da uđeš pod krov moj, nego samo reci riječ i ozdraviće duša moja« (čin poniznosti).

Podvornik opominje zvoncem vjernike da uzbude u sebi želju za svetom pričešću (duhovna sveta pričest).

2. Misnik se pričešćuje svetim tijelom Isusovim govoreći: »Tijelo Gospodina našega Isusa Hrista neka čuva dušu moju za život vječni. Amen!«

3. Sad otkrije kalež, pokloni se Spasitelju i patenom sakupi mrvice svete hostije, ako je možda koja ostala na tjelesniku.

Mrvice strese u kalež i govori: »Što da uzvratim Gospodinu za sve što mi je učinio? Uzeću kalež spasenja i prizvaću ime Gospodnje« (Ps. 115, 3, 4); hoće da kaže: Ne mogu drugojačije zahvaliti Spasitelju za udijeljenu mi milost nego na taj način da se neprestano brinem za spas svoje duše.

4. Misnik uzme u ruke kalež i pričesti se svetom krvlju govoreći: »Krv Gospodina našega Isusa Hrista neka čuva dušu moju za život vječni. Amen!«

Ako ima u crkvi vjernika koji se žele pričestiti, to ih sada misnik pričesti. Vjernici, koji se neće pričestiti, neka barem bude u sebi želju za svetom pričešću.

3. Zahvala

1. Poslije svete pričesti sa svetom krvi ispire misnik kalež i prste vinom i vodom. Kalež otare čistilom i složi ga kako je bio na početku svete mise, dok podvornik u to vrijeme prenosi knjigu s desne na lijevu stranu.

2. Sada čita na strani poslanice kratku molitvu koja se zove pričest (communio). Negda se ta molitva pjevala kad su se vjernici pričešćivali; po tom joj i ime »pričest«.

3. Iza pričesti pozdravlja misnik narod s »Gospodin s Vama« i moli tako zvane popričesne molitve koje se brojem i sadržajem slažu sa skupnim i tihim molitvama, no zapravo nijesu drugo nego zahvala za svetu pričest.

Članak četvrti

§ 63. Svršetak svete mise

1. Kad svrši misnik popričesne molitve pozdravi puk s »Gospodin s vama«, a zatim veli: »Ite, missa est«. Podvornik odgovori: »Deo gratias« = »Hvala Bogu«.

Riječima »Ite, missa est« naviještao je negda đakon da je misa svršena.

U danima pokore veli misnik mjesto »Ite, missa est« »Benedicamus Domino« = »Slavimo Gospodina«. U misama za pokojne veli: »Requiescant in pace« = »Neka počivaju u miru!«

2. Na sredini žrtvenika moli misnik još jednu molitvu u kojoj moli presveto Trojstvo da prinesenu žrtvu milostivo primi i da bude svima na spasenje.

3. Zatim blagoslovi puk riječima: »Blagoslovio Vas svemogući Bog Otac, Sin i Duh Sveti!« Podvornik odgovori: »Amen«.

Sveta misa se svršava obično s početkom evanđelja sv. Ivana koje govori o utjelovljenju druge božanske osobe. Na riječi: »I riječ je tijelom postala i prebivala među nama« pokloni se misnik prignuvši desno koljeno otajstvu utjelovljenja.

Podvornik veli: »Deo gratias«.

* * *

Po naredbi sv. oca pape Lava XIII ima se na koncu tihe mise izmoliti 3 »Zdravo Marije« molitva »Zdravo kraljice, »Bože utočište« i »Sv. Mihaele arkanđele«.

Papa Pio X odredio je da se ovim molitvama doda tri puta: »Presveto Srce Isusovo! Pomiluj nas!«

Napomena. U misama za pokojne ispušta se sve ono što izriče veselje ili što se odnosi na žive. Tako na primjer: psalam »Judica«, »Gloria«, »Alleluja«, »Ite missa est«, blagoslov na koncu svete mise.

Pregled svete mise

Desna strana	Sredina	Lijeva strana
	Katekumenska misa. Pristupne molitve. (Psalam 42 Confiteor)	
		Introitus (Ulaz).
	Kyrie. Slava. Dominus vobiscum.	
		Skupne. Poslanica. Graduale; tractus Aleluja. Sekvencija (na neke blagdane i kod misa za pokojnike).
Evanđelje		
	Vjerujem (Credo).	

Lijeva strana	Sredina	Desna strana
	Misa vjernih **I. Prikazanje** 1. Uvod. 2. Prikazanje i blagoslivljanje žrtvenih darova	
		Pranje ruku.
	Molite braćo. Tihe molitve. Pretslovlje.	
	II. Kanon **1. Prije pretvorbe** Molitve Bogu Ocu: Za crkvu. Spomen živih. Za zagovor svetih. Za spas od grijeha i smrti. Za blagoslov kruha i vina. **2. Za pretvorbe** Pretvorba i podizanje sv. hostije i kaleža. **3. Iza pretvorbe** Molitve Bogu Ocu: Da primi svetu žrtvu. Spomen mrtvih. Za nas grešnike da bi došli u nebo.	
	III. Pričest 1. Priprava: Očenaš. Lamanje sv. hostije. »Jaganjče Božji«. Tri molitve prije sv. pričesti. 2. Sv. pričest 3. Zahvala	
		Pričesna molitva. — (Communio). Popričesne molitve.
	Svršetak sv. mise Ite missa est. (Benedicamus Domino). (Requiescant in pace). Blagoslov.	
Posljednje evanđelje.		

Sveta je dužnost vjernika da svake nedjelje i zapovijedane blagdane prisustvuju svetoj misi.

Sveta misa je od velike koristi. Ona je najuzvišeniji čin klanjanja, zahvale, molbe i pomirenja s Gospodinom Bogom. Sv. Terezija veli da Gospodin Bog neke milosti dijeli jedino po svetoj misi.

Svetoj misi valja pribivati pobožno i pozorno. Dobro je da se vjernici kod svete mise služe molitvenikom ili da mole sv. krunicu. Najbolje, ako s razumijevanjem prate obrede svete mise. »Molite misu« rekao je papa Pijo X. Vjernicima, osobito učenicima, poslužiće veoma priručnik »Sveta misa« pogotovu Rimski misal.

GLAVA DRUGA

§ 64. Obredi svetih sakramenata uopće

(Kat. sakramenti.)

Spasitelj je naredio sedam svetih sakramenata: 1. krst, 2. potvrdu, 3. presveti oltarski sakramenat, 4. pokoru, 5. posljednju pomast, 6. sveti red, 7. ženidbu.

Sakramenti se podjeljuju propisanim obredima.

1. da nam se zorno predoče milosti koje sakramenti dijele;

2. da se istakne važnost milosti koje sakramentima dobivamo i da ih pobožnije i dostojnije primamo, odnosno njima prisustvujemo.

Razlikujemo bitne i nebitne obrede. Bitni su oni koje je sam Isus naredio; bez njih nije sakramenat valjan. Nebitne je naredila Crkva; oni se mogu u krajnjoj nuždi izostaviti.

§ 65. Obredi svetoga krsta

A. Prije krštenja

1. Kumovi donesu dijete pred crkvu, jer dijete nije još član crkve. Svećenik, obučen u roketu i ljubičastu stolu, pita kumove kako će biti ime djetetu. Kumovi kažu ime onoga sveca kojim će se dijete zvati i koji će mu biti uzornik na zemlji, a zagovornik na nebu.

2. Kumovi mjesto djeteta izjavljuju da dijete želi od Crkve primiti svetu vjeru.

3. Svećenik dahne tri puta u lice djetetu; time označuje da presveto Trojstvo daje djetetu u krštenju vrhunaravni život.

4. Svećenik načini znak križa na čelu i prsima djeteta; time označuje da će krštenik uvijek držati vjeru u pameti i srcu.

5. Svećenik stavlja ruku na glavu djetetu, čime označuje da je dijete od sada pod Božjom zaštitom.

6. Svećenik meće u usta djetetu malo soli. So označuje nebesku mudrost, koju će dijete postići slušajući božanski nauk Crkve. Ta će ga nebeska mudrost čuvati od grijeha kao što i so čuva od kvarenja.

7. Zatim čini palcem djetetu na čelu znak križa i zapovijeda nečistom duhu da se nikad ne usudi povrijediti ovaj sveti znak.

8. Svećenik stavlja na dijete stolu da označi zaštitu koje će dijete uživati pod okriljem Crkve; uvodi ga u crkvu govoreći: »Uniđi u hram Božji da imaš dio s Hristom za život vječni. Amen«. Došavši do krstionice mole kumovi sa svećenikom »Vjerovanje« i »Očenaš«.

B. Kod krštenja

1. Svećenik zaklinje nečistoga duha da otstupi od djeteta i, oslinivši palac dotakne se djetinjih ušiju i nosnica govoreći: »Efeta, to jest »Otvori se« i »Na ugodni miris«. Time opominje svećenik krštenika da ima uvijek otvorene uši za nauk Božji i da slijedeći nauk Božji postane Bogu »ugodan miris«.

2. Zatim polažu kumovi za dijete krsni zavjet tj. dijete izjavljuje da se odriče sotone, njegovih djela i njegove oholosti. Svećenik pomaže sada dijete katekumenskim uljem na prsima i među plećima. To znači da krštenik prima jakost koja mu je potrebna u borbi sa sotonom. Tako su negda borci trli sebi tijelo uljem da budu u borbi otporniji.

3. Svećenik uzme sada bijelu stolu mjesto ljubičaste, što znači da se sveta Crkva veseli svomu novomu članu.

4. Iza toga polaže dijete (kumovi mjesto djeteta) ispovijest vjere i traži da se krsti, a svećenik polijeva vodom glavu djetetu tri puta u obliku svetoga križa izgovarajući po zapovijedi Hristovoj riječi: »N., Ja te krstim u ime Oca i Sina i Duha Svetoga«. Krsti se u obliku križa, jer nam je Isus na križu zaslužio sve milosti kojih postajemo dionici po svetima sakramentima.

C. Iza krštenja

1. Odmah iza krštenja svećenik pomaže tjeme krštenikovo svetom krizmom u obliku križa. To znači da krštenik postaje pomazanik Gospodnji, svećenik i kralj poput Hrista, te mu se zato valja žrtvovati diljem svega života odričući se naslada ovoga svijeta i vladati strastima.

2. Svećenik stavlja na krštenika bijeli rubac ili košuljicu, što znači neka krštenikova duša bude uvijek čista i da čista od svakog grijeha dođe u nebo.

U staro su kršćansko doba nosili novokrštenici bijelo ruho 8 dana, a onda bi ga svečano u crkvi odlagali.

3. Konačno pruži kršteniku zapaljenu svijeću koju prima kum mjesto njega. Zapaljena svijeća označuje besprijekoran život koji treba da provodi krštenik, tako da se i drugi u nj ugledaju.

S riječima: »Idi u miru i Gospodin bio s tobom« svršava obred svetoga krsta.

Krst se može primiti samo jedamput u životu, jer bilježi dušu neizbrišljivim biljegom, i zato teško griješi, koji se drugiput krsti (Adventisti).

Napomena 1. Lijep je običaj da vjernici na godišnjicu krštenja i na svetkovinu presvetoga Trojstva ponove obećanje (krsni zavjet) koje su Bogu na svetom krstu zadali.

Napomena 2. Crkva je u staro doba one, koji su htjeli primiti sv. krst neko vrijeme poučavala u kršćanskom zakonu. Zvali su se katekumeni (poučavani). Bilo je tri razreda katekumena: 1. Accedentes (koji su pristupili) koji su se prijavili za sv. krst. 2. Catechumeni (katekumeni) koji su bili poučavani. 3. Electi (izabrani), izabrani između onih koji su bili poučavani.

Napomena 3. Valjano se krsti polijevanjem, uronjivanjem i škropljenjem. No poglavito se upotrebljava prvi i drugi način ili obadva načina zajedno. U istočnoj se Crkvi podjeljuje krst uronjivanjem.

Napomena 4. Kumovi na krstu zastupaju dijete i preuzimaju dužnost da će se brinuti za kršćanski uzgoj djeteta, ako bi ga roditelji zanemarili. Kumovi treba da su dobri katolici.

§ 66. Obredi svete potvrde

Potvrđenici treba da se dostojno priprave za svetu potvrdu; zato treba da budu dobro poučeni u svetoj vjeri i da se prije svete potvrde ispovjede i pričeste.

Obredi su ovi:

1. Biskup okrenut prema potvrđenicima moli najprije: »Duh Sveti sašao na Vas i jakost Svevišnjega čuvala Vas od grijeha. Amen«.

2. Zatim ispruži prema njima ruke i moli Duha Svetoga da bi im udijelio svojih sedam darova: dar mudrosti, razuma, savjeta, jakosti, znanja, pobožnosti i straha Božjega.

3. Svršivši molitve polazi biskup do potvrđenika i svakomu stavlja ruku na glavu i maže ga na čelu svetom krizmom u obliku križa govoreći »N., znamenujem te znakom križa i potvrđujem te krizmom spasenja u ime Oca i Sina i Duha Svetoga Amen«.

4. Malo udari potvrđenika po licu i kaže: »Mir s tobom«. Time hoće potvrđenika opomenuti da bude spreman i trpjeti za svetu vjeru.

5. Na koncu biskup izmoli zaključnu molitvu i podijeli potvrđenicima blagoslov riječima: Blagoslovio Vas Gospodin sa Siona da u sve dane gledate sreću Jerusalima i postignete vječni život«.

Sveta potvrda ima se primiti što ranije, već oko sedme godine, a ako je moguće još i prije prve svete pričesti.

Kao što sveti krst, tako i sveta potvrda može se primiti samo jedamput u životu, jer bilježi dušu neizbrišljivim biljegom.

Napomena 1. Pomazanje krizmom (χρῖσμα = mast) označuje učinke sakramenta potvrde. Krizma je smjesa od ulja i balsama koje biskup posvećuje na Veliki četvrtak. Ulje označuje milost Duha Svetoga koja nas jača u borbi s neprijateljima duše. Ulem su mazali gladijatori svoje tijelo da im bude gipko. Balsam (židovska riječ »baal šemen« = glavno ulje), jer liječi rane, čuva od gnjiloće i miriše lijepo, označuje milost Duha Svetoga koja potvrđenika jača u borbi s grijehom i krijepi da uzmogne živjeti životom Bogu ugodnim.

Napomena 2. Kao što na krstu, tako i na potvrdi imaju potvrđenici kuma. Dok biskup potvrđuje, stavlja kum desnu ruku na desno rame potvrđenikovo, što označuje da će biti svome kumčetu na pomoć u borbi protiv zla savjetom i činom.

Napomena 3. Potvrđenik dobiva kao i na svetom krstu ime kojega sveca da mu bude uzornikom i zaštitnikom.

§ 67. Obredi svete pričesti

Božanski nam je Spasitelj zapovjedio da se pričešćujemo kad je kazao: »Ako ne jedete tijela Sina čovječjega i ne pijete krvi njegove nećete imati života u sebi« (Iv. 6, 54); zato

su se prvi Isusovi učenici uvijek rado pričešćivali tj. primali Njegovo Presveto tijelo i Njegovu presvetu krv.

Sv. se pričest podjeljuje ovako:

1. Svećenik dolazi k oltaru. Podvornik pozvoni da upozori vjernike na sv. pričest.

2. Podvornik moli »I s p o v i j e d a m s e« (Confiteor); time opominje pričesnike da se kaju za grijehe.

3. Svećenik otvori svetohranište izvadi čestičnjak i položi ga na oltar.

4. Okrene se prema pričesnicima i moli da bi im se Gospodin smilovao i oprostio im grijehe.

5. Iz čestičnjaka uzme jednu svetu hostiju i okrenuvši se prema pričesnicima govori: »E v o J a g a n j a c B o ž j i, e v o, k o j i u z i m a g r i j e h e s v i j e t a«; a po tom tri puta dodaje:

»G o s p o d i n e, n i j e s a m d o s t o j a n d a u đ e š p o d k r o v m o j, n e g o s a m o r e c i r i j e č, i o z d r a v i ć e d u š a m o j a«.

Podvornik svaki put pozvoni, a pričesnici se udaraju u prsi i ponizuju pred Gospodinom.

6. Svećenik pričešćuje vjernike govoreći »T i j e l o G o s p o d i n a n a š e g a I s u s a H r i s t a n e k a č u v a d u š u t v o j u z a ž i v o t v j e č n i A m e n«.

7. Kad je svećenik sve pričestio, metne čestičnjak u svetohranište i blagoslovi pričesnike.

Tako se dijeli sveta pričest izvan svete mise. Jednako se dijeli pod svetom misom iza pričesti misnikove, samo što onda svećenik ne blagosivlja pričesnike.

Napomena. Č u v a j s e n e d o s t o j n e s v e t e p r i č e s t i! P r i č e š ć u j s e š t o č e š ć e, j e r s v e t a p r i č e s t j e n a j j a č i š t i t p r o t i v n a p a s t i. P o s l i j e s v e t e p r i č e s t i z a h v a l j u j S p a s i t e l j u z a p r i m l j e n e m i l o s t i.

§ 68. Obredi svete pokore

Gospodin Isus dao je apostolima i njihovim nasljednicima vlast opraštati grijehe. Tu vlast vrše biskupi i svećenici u sakramentu pokore ili kako još velimo, u ispovijedi.

Grešnik mora prije ispovijedi ispitati svoju savjest, pokajati se i odlučiti da više neće griješiti. Kad je ovo troje obavio, pristupiće ispovijedi i iskreno se ispovjediti.

Obredi su ovi:

1. Pokornik poklekne pred ispovjednika, kaže »H v a l j e n I s u s i M a r i j a«, prekrsti se i moli za blagoslov da bi mogao pravo i potpuno očitovati svoje grijehe.

2. Dobivši blagoslov izmoli ispovjednu molitvu; i kazuje potiho grijehe iskreno, potpuno i razgovjetno.

3. Ispovjednik prosuđuje duševno stanje pokornikovo, daje mu upute i savjete i zadaje mu pokoru.

4. Pronađe li ga dostojnim, odrešuje ga od grijeha govoreći »J a t e o d r e š u j e m o d t v o j i h g r i j e h a u i m e O c a i S i n a i D u h a S v e t o g a. A m e n« (bitni obred).

5. Ispovjednik otpušta pokornika sa »H v a l j e n I s u s i M a r i j a«, a on odgovori »U v i j e k e! A m e n«, prekrsti se i odlazi da zahvali i izmoli naloženu pokoru.

U staro doba nalagala se pokornicima mnogo teža pokora nego danas. Za javne i teške grijehe vršila se duga pokora, kadikad do konca života. Bilo je četiri razreda pokornika:

1. P l a č u ć i (flentes). Ovi su u pokorničkom odijelu stajali u predvorju crkve i molili vjernike koji su ulazili u crkvu, da se za njih mole;

2. s l u š a j u ć i (audientes). Ovi su slobodno slušali čitanje sv. Pisma i egzortu, a onda bi se udaljili iz crkve;

3. k l e č e ć i (prostrati). Ovi su smjeli prisustvovati cijeloj liturgiji nu klečeći;

4. s t o j e ć i (consistentes). Ovi su smjeli pribivati cijeloj žrtvi stojeći te nisu kao ni klečeći mogli prinositi žrtvenih darova niti primati svetu pričest.

Javna pokora prestaje na istoku u 4, a na zapadu tek u 15 stoljeću.

Ako se koji pokornik pokazao osobito revan, oprostio bi mu biskup cijelu pokoru ili dio (oprost potpun ili nepotpun).

§ 69. Obredi posljednje pomasti

P o s l j e d n j a j e p o m a s t s a k r a m e n a t n a r e đ e n z a t e š k o b o l e s n e v j e r n i k e.

Sveta se crkva brine za svoju djecu i neće da njezina djeca ostave ovaj svijet bez vjerske utjehe.

Soba u kojoj se nalazi bolesnik neka bude čista i uredna. Sto valja pokriti bijelim stonjakom. Na sto se metne: a) propelo; b) dvije voštanice; c) 6 kuglica od pamuka; d) malo kruha ili soli; e) posuda sa svetom vodom; f) posuda s običnom vodom; g) ubrus.

Obredi su ovi:

1. Unišavši svećenik u kuću, blagoslovi bolesnika i ukućane svetom vodom. Bolesniku pruži propelo da ga poljubi.

2. Zatim svećenik ispovjedi i pričesti bolesnika. Pričešćujući govori: »Primi, brate (sestro), Popudbinu tijela Gospodina našega Isusa Hrista koji te čuvao od zlobnog neprijatelja i doveo u život vječni! Amen«.

3. Sad moli svećenik neke molitve, a onda križajući maže bolesniku svetim uljem oči, uši, nos, usta, ruke i noge. Mažući govori: »Ovim svetim pomazanjem i svojim preblaženim milosrđem oprostio ti Gospodin, štogod si sagriješio (gledanjem, slušanjem, mirisanjem, kušanjem i govorom, ticanjem i hodom). Amen«.

Mjesta koja je pomazao otare pamukom.

Ulje označuje učinke sakramenta posljednje pomasti.
Ulje blaži i jača, a što treba bolesniku više negoli utjehe i jakosti protiv nečistoga duha?

4. Svećenik moli da bi Gospodin olakšao bolesniku bolove, oprostio mu grijehe i povratio duševno i tjelesno zdravlje.

5. Svećenik pruži bolesniku propelo da ga poljubi.

6. Podjeljuje mu papinski blagoslov s kojim je spojen potpun oprost.

Pred svećenikom koji nosi bolesniku svetu pričest ide podvornik sa svjetlošću i zvoncem. Putem zvoni da upozori vjernike neka se poklone Spasitelju.

§ 70. Sveti red

Isus Krist je svoju Crkvu osnovao za sva vremena; zato je trebalo da vlast koju je primio od Oca nebeskoga ostane svagda u Crkvi. Tu je vlast predao Isus svojim apostolima, a oni opet svojim nasljednicima. Apostoli i njihovi nasljednici primili su tu vlast u sakramentu svetoga reda koji je Spasitelj u tu svrhu naredio.

Sakramenat svetoga reda ima više stepena.

Razlikujemo:

1. niže redove (ordines minores);
2. više redove (ordines maiores).

Niži su redovi:

a) vratar (ostiarius), b) čitač (lector), c) zaklinjač (exorcista) i d) podvornik (akolut).

Viši su redovi:

a) poddakonat, b) đakonat, c) prezbiterat, d) episkopat.

Dijelitelj sakramenta reda je biskup. Uvod ili priprava za redove zove se tonzura (striženje).

A. Obredi tonzure

1. Kandidatima (pripravnicima) odreže biskup čuperak kose na pet mjesta u obliku križa (tondere = strići) i govori riječi psalma: »Gospodin je dio baštine moje i kaleža moga; ti si koji ćeš mi vratiti moju baštinu (Ps. 15, 6).

2. Biskup im oblači bijelu košulju (superpelicej) i daje im zapaljenu svijeću.

Striženje kose označuje da se kandidat odriče svjetovne taštine; bijela košulja označuje čistoću srca, a zapaljena svijeća dobra djela.
Oni koji su primili tonzuru zovu se klerici (kleros = dio, baština) i postaju članovi duhovnoga staleža za razliku od svjetovnog ili laičkog staleža (laos = narod).
Kandidati duhovnoga staleža odgajaju se u posebnim zavodima koji se zovu sjemeništa (seminaria).

Duhovni je stalež uzvišen; svrha mu je slava Božja i vječno spasenje naroda. Blago onomu koji se svom dušom posvetio ovomu staležu!

B. Obredi nižih redova

Niže redove podjeljuje biskup predajući kandidatima znakove njihove službe:

a) vrataru predaje crkvene ključeve i zvonce; b) čitaču knjigu odlomaka sv. Pisma; c) zaklinjaču knjigu zaklinjanja; d) podvorniku svijećnjak sa svijećom i misne vrčiće.

C. Obredi viših redova

I. Obredi podđakonata

Služba je podđakona dvoriti kod svete mise i pjevati poslanicu. Podđakon se obvezuje da će: 1. moliti časoslov; 2. ostati neženja i 3. uvijek ostati u duhovnom staležu.

Podđakonat se podjeljuje ovako:

Biskup 1. Predaje ređeniku prazan kalež s patenom i vrčiće napunjene vinom i vodom; ređenik se dotakne ovih stvari.

2. Oblači ga u ruho podđakona (naručnik i tunicela).

3. Predaje mu knjigu poslanica (epistola).

II. Obredi đakonata

Služba je đakona: a) služiti misniku kod sv. mise, pjevati evanđelje i »Ite, missa est«, b) s dopuštenjem biskupovim propovijedati, svečano krstiti, pričešćavati, c) brinuti se za siromahe i bolesne.

Obredi su ovi:

Biskup 1. polaže ređeniku na glavu desnu ruku;

2. oblači ga u đakonsko ruho (stola, dalmatika);

3. predaje mu evanđelistar kojega se ređenik dotakne.

III. Obredi prezbiterata

Prezbiter (starješina, svećenik) ima sve dužnosti i prava podđakona i đakona. Osim toga prima još ove dužnosti i prava: a) služiti svetu misu; b) dijeliti svete sakramente (osim svete potvrde i svetoga reda); c) propovijedati; d) blagosiljati.

Obredi su ovi:

1. Biskup i nazočni svećenici polažu ruke na glavu svakoga ređenika; onda ispruže nad svima desnice, a biskup moli Boga da bi im udijelio potrebne milosti za izvršivanje svećeničkih dužnosti.

2. Biskup ih oblači u svećeničko ruho (stola i kazula). Maže im palac, kažiprst i dlan na objema rukama katekumenskim uljem.

3. Pruža im kalež s vinom i vodom i patenu s hostijom govoreći: »Primi vlast prikazivati Bogu žrtvu i čitati svetu misu za žive i mrtve u ime Gospodinovo. Amen«

4. Polaže na glavu ređenika ruke i govori: »Primi Duha svetoga! Kojima oprostiš, biće im oprošteno; kojima zadržiš, biće im zadržano«.

5. Svaki ređenik obećava svečano da će biti poslušan svome biskupu i njegovim nasljednicima.

Prva sveta misa koju služi ređenik zove se primicije (prvine). Sekundicije = pedesetgodišnjica ili zlatna misa.

IV. Obredi biskupskog reda (episkopata)

Biskupski je red kruna sakramenta svetoga reda. Biskup ima vlast koju je Spasitelj predao apostolima: svećeničku, učiteljsku i kraljevsku (vladalačku).

Biskup kao svećenik može sve sakramente dijeliti, kao učitelj odlučuje o pravoj vjeri, kao kralj upravlja dijelom Crkve, tj. svojom biskupijom.

Biskupski red podjeljuje biskup uz sudjelovanje dvojice biskupa.

Obredi su u glavnome ovi:

1. Najprije se čita papinsko pismo o imenovanju biskupa. Ređenik polaže sv. Ocu prisegu vjernosti i poslušnosti.

2. Biskup i ređenik čitaju svetu misu, svaki kod posebnog oltara.

3. Prije evanđelja stavlja biskup ređeniku na rame i leđa evanđelistar, što znači da mu se valja pokoravati evanđeoskom zakonu.

4. Sva tri biskupa polažu na glavu ređniku ruke govoreći: »Primi Duha Svetoga« (bitni obred).

5. Biskup maže ređeniku glavu na tjemenu i ruke svetom krizmom, što znači da prima cijelu svećeničku vlast.

6. Predaje mu znakove biskupske časti: prsten, štap i evanđelistar.

7. Biskup i ređenik nastavljaju svetu misu. Na prikazanje dariva ređenik biskupu dvije voštanice, dva hljeba i dva vrča vina.

Voštanice označuju kako biskupu valja prednjačiti vjernicima dobrim primjerom. Kruh i vino označuju kako je biskup prvi zvan da vrši tajne Božje.

8. Sada služe biskup i ređenik zajedno svetu misu kod istog oltara.

9. Na koncu svete mise stavlja biskup ređeniku na glavu mitru; natakne mu rukavice i vodi ga do biskupskog prijestolja.

10. Svećenstvo se novome biskupu pokloni (ljubeći prsten), a on zapjeva »Te Deum« i daje biskupski blagoslov.

Napomena: Više redova i biskupski red podjeljuje biskup pod svetom misom.

§ 71. Crkvene osobe

Isus Hrist, kao vrhovni svećenik, dok je bio na zemlji, vršio je sam službu svećeničku. On se za nas žrtvovao na križu, ustanovio je svetu misu, nekrvnu žrtvu na posljednjoj večeri, molio se za nas, naučio nas moliti i ustanovio je sakramente za naše posvećenje. Prije negoli je uzašao na nebo, predao je svećeničku vlast apostolima. Apostoli su primljenu vlast po volji Hristovoj izvršivali, prikazivali svetu misu, molili se i dijelili vjernicima svete sakramente.

Po volji Hristovoj imala je svećenička vlast prijeći i na njihove nasljednike. *Nasljednici su apostola sv. otac papa i s njim sjedinjeni biskupi.*

1. *Sv. otac* je vrhovni glavar crkve katoličke, namjesnik Gospodina Isusa Hrista i nasljednik sv. Petra. Sv. Petra postavio je Isus Hrist za vidljivog poglavara svojoj crkvi kad mu je rekao: »*Ti si Petar i na toj stijeni sazidaću Crkvu svoju i vrata paklena neće je nadvladati... Što god svežeš na zemlji, biće svezano i na nebesima*«. (Mat. 16, 18, 19). Zatim: »*Pasi jaganjce moje, pasi ovce moje!*« (Iv. 21, 15, 17).

Sv. Petra naslijedio je *biskup rimski*, jer je sv. Petar osnovao rimsku crkvu i njom upravljao do svoje smrti; zato je Crkva uvijek učila i priznavala da je rimski biskup pravi i zakoniti nasljednik sv. Petra.

Već u početku kršćanstva nazivahu rimskog biskupa *papa*, što znači otac. Papa je, naime, duhovni otac svima kršćanima na zemlji koji ispovijedaju rimokatoličku vjeru. On ima puninu svećeničke, učiteljske i pastirske vlasti (vladalačke vlasti) i zato nosi *tijaru* (trokrunu).

Savjetnici papini zovu se *kardinali* (cardo = stožer). Ima ih 70, ako je broj potpun. Dijele se u kardinale-biskupe (6), kardinale-svećenike (50) i kardinale-đakone. Kardinale imenuje sv. otac papa. Neki borave stalno u Rimu, a drugi su izvan Rima i upravljaju različitim biskupijama u katoličkoj Crkvi. Kardinali imaju jedini pravo birati papu.

2. *Trostruku službu Spasiteljevu vrše u katoličkoj Crkvi biskupi.* *Biskup* znači nadglednik, nadzornik. Dio Crkve, kojim biskup pod vrhovnim poglavarstvom pape upravlja zove se biskupija ili dijeceza.

Neke su se biskupije podigle do osobite časti, te su se smatrale odličnijima od drugih. To su one koje su sami apostoli osnovali. U prvom redu bijaše takva biskupija *Rim*, a onda *Antijohija* i *Aleksandrija*. Poslije se uspeše do osobite važnosti biskupije u *Jerusalimu* i *Carigradu*. Biskupi tih najodličnijih biskupija nazivahu se *patrijarsi*. Danas imaju i neki drugi biskupi naslov patrijarha; tako, na primjer nadbiskup u *Lisabonu* i *Veneciji*.

Prvi biskup kojega naroda zove se *primas*. Nadbiskup splitski bijaše primas hrvatski, ostrogonski primas ugarski itd.

Nadbiskupom zovemo biskupa kojemu je podvrgnuto više biskupija. Nadbiskup se zove i *metropolita* (μήτηρ i πόλις = majka grad, glavna crkva.)

Crkveni okrug kojim upravlja nadbiskup zove se *nadbiskupija*. Biskupije sa metropolitanskom crkvom čine zajedno *crkvenu provinciju*.

U većim biskupijama pomažu biskupe u službi tako zvani *posvećeni biskupi*. Ti posvećeni biskupi nose naslov koje bivše biskupije.

U *kraljevini Jugoslaviji imamo 4 nadbiskupije* (*Bar*, *Beograd*, *Sarajevo*, *Zagreb*), *14 biskupija* (*Banja Luka*, *Dubrovnik*, *Đakovo*, *Hvar*, *Kotor*, *Križevci*, *Krk*, *Ljubljana*, *Maribor*, *Mostar*, *Senj*, *Skoplje* (biskup stoluje u Prizrenu), *Split*, *Šibenik*, *4 apostolske administrature*: *u Subotici za Bačku*, *u Beogradu za Banat*, *u Đakovu za Baranju*, *u Šibeniku za jugoslavenski dio zadarske nadbiskupije*.

3. Biskupima pomažu u njihovoj službi svećenici. Neke svećenike odabira biskup da mu budu neposredni savjetnici i pomoćnici. Ti se zovu *kanonici*. Oni zajedno s biskupom čine duhovno vijeće (*konzistorij*). Kanonici imaju ime od kanon-pravilo, jer su negda živjeli zajedno po stalnim pravilima. Konzistoriju pretsjeda biskup ili njegov zamjenik, a zove se *generalni vikar*. Kanonici čine zajedno *kaptol* (od capitulum), jer su u svojim sastancima čitali po koje poglavlje pravila. Kad biskup umre, izaberu kanonici jednog između sebe koji će upravljati biskupijom dok ne bude imenovan novi biskup, a zove se *kapitularni vikar*.

Neki svećenici nose samo naslov kanonika, premda nijesu stalni savjetnici biskupa, a zovu se *počasni kanonici*. Biskup može i druge svećenike pozvati u vijeće. Ti se zovu *prisjednici duhovnog stola*, a ima i takovih koji ne dolaze u vijeće, već imaju samo naslov i zovu se *počasni prisjednici duhovnoga stola*

4. Biskupija je razdijeljena na dekanate. Dekanatima upravljaju dekani, tj. svećenici (župnici) od biskupa postavljeni da nadziru župe i župljane.

Dekanati se dijele u župe. Svećenik koji je stalno dodijeljen nekoj župi zove se župnik, a njegov pomoćnik — kapelan ili kooperator.

Svećenici koji žive među svojim vjernicima zovu se svjetovni svećenici za razliku od redovnog svećenstva, tj. onoga koje živi u samostanima po nekom stalnom redu ili pravilu što ga je Crkva potvrdila. Svećenici koji propovijedaju nauku Isusovu poganima zovu se misijonari.

Crkva nam preporučuje da se molimo Bogu da nam dade što više dobrih svećenika i redovnika. Zaslužno je djelo, ako potpomažemo katoličke misije molitvom i darovima (»Društvo sv. Petra Klavera«).

§ 72. Obredi sakramenata ženidbe

Crkva ispituje one koji žele primiti sakramenat ženidbe (zaručnike), da li su dovoljno poučeni u katoličkoj vjeri i ne smeta li im možda kakova zapreka da sklope brak.

Obredi su ovi:

1. Zaručnici dođu u crkvu u pratnji barem dvojice svjedoka.

2. Župnik ili njegov zamjenik pita zaručnike da li privoljuju na to da kao muž i žena provode zajednički život. Zaručnici odgovore: »Da«.

3. Tada im župnik kaže neka jedan drugom pruži desnicu, i kad to učine, obavije im ruke stolom govoreći: »Ego coniungo Vos in matrimonium. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen« (»Ja vas spajam u ženidbu. U ime Oca i Sina i Duha Svetoga Amen«).

4. Zaručnici stavljaju jedan drugome na ruku prstene koje je župnik prije blagoslovio.*)

5 Na koncu izmoli župnik još neke molitve i poškropi vjerenike svetom vodom.

*) Po rimskom obredniku ima samo jedan prsten koji stavlja zaručnik zaručnici na prstenjak lijeve ruke.

Napomena 1. Prsten je slika vjernosti i nerazrešivosti katoličke ženidbe. Crkva želi da se vjenčanje obavlja ujutru, da mogu vjernici prisustvovati tako zvanoj zaručničkoj misi. Poslije »Pater noster« primaju vjernici blagoslov.

Napomena 2. Katolička stranka koja je sklopila brak u nekatoličkoj crkvi, ne samo da je sagriješila i brak joj je nevaljan nego je i izopćena iz crkve.

GLAVA TREĆA

§ 73. Blagoslovine (sacramentalia)

Blagoslovine su crkveni čini, slični sakramentima kojima se daje milost i pomoć Božja.

Razlika je između sakramenata i blagoslovina ova:

1. Sakramente je naredio Isus Hrist, a blagoslovine Crkva.
2. Sakramenti daju milost sami po sebi, a blagoslovine po molitvi crkve i ako je primalac dostojan milosti.
3. Sakramenti su potrebni za spasenje, a blagoslovine korisne.

Obredi su blagoslovina redovno ovi:

a) križanje;
b) zazivanje pomoći Božje;
c) škropljenje svetom vodom;
d) kađenje tamjanom;
e) mazanje sv. uljem;
f) rukopolaganje.

U blagoslovine ubrajamo: a) zaklinjanja, b) blagoslove i c) posvete.

A. Zaklinjanja

Zaklinjanja su blagoslovine kojima se osobe ili stvari oslobađaju od utjecaja nečistoga duha.

Zaklinjanja se vrše sama za sebe ili u vezi sa sakramentima, blagoslovima i posvetama.

Kad Crkva zaklinje osobe ili stvari, ne misli time kao da je u njima nečisti duh. Crkva hoće zaklinjanjem otkloniti svaki štetni utjecaj đavola na osobe i stvari.

B. Blagoslovi

Blagoslovi su blagoslovine kojima Crkva saziva pomoć Božju na osobe, stvari ili mjesta.

U blagoslove osoba ubrajamo među ostalima: 1. blagoslov vjernika, 2. blagoslov mrtvaca, 3. krunjenje kralja, 4. blagoslov zaručnika.

I. Blagoslovi osoba

1. Blagoslovi vjernika

Katolička Crkva zaziva pomoć Božju na narod u različitim zgodama i na različit način.

Tako na primjer blagosilja Crkva narod na koncu svete mise, kod večernje sa presvetim oltarskim sakramentom, poslije svete pričesti, poslije propovijedi itd.

Posebni je blagoslov mladomisnički koji dijeli narodu svećenik kad služi prvu svetu misu.

Na dan sv. Blaža 3 veljače blagosilja svećenik narod dvjema unakrst složenim svijećama koje stavlja pod vrat onomu kojega blagosilja. Sv. Blaž je zagovornik protiv bolesti vrata i grla.

2. Blagoslov mrtvaca (sprovod)

Blagoslov Crkve prati čovjeka od kolijevke do groba; štoviše, Crkva ne zaboravlja svoje djece ni poslije njihove smrti, nego se živo brine za njih.

Blagoslov se mrtvaca vrši u glavnom ovako:

1. Svećenik obučen u roketu i crnu stolu blagoslovi svetom vodom mrtvo tijelo čim ga iznesu iz kuće.

2. Pjeva psalam 129 »De profundis« (»Iz dubine«) i izmoli molitvu za pokojnika.

3. Nosači dignu lijes i nose ga na groblje. Pred povorkom nosi se propelo, znak spasenja. Putem pjeva svećenik 50 psalam »Miserere« (»Pomiluj me«).

4. Povorka stane pred grobljem. Svećenik izmoli molitvu za pokojnika i blagoslovi ga svetom vodom.

5. Došavši do groba blagoslovi svećenik grob. Nosači spuste lijes u grob; svećenik blagoslovi pokojnika i izmoli određenu molitvu.

Na grob se redovno stavlja križ, što znači da se u grobu nalazi Hristov sljedbenik.

Kod sprovoda nedorasle djece ima svećenik bijelu stolu (znak radosti), pa i čitav obred odiše duhovnom radošću.

Za vrijeme sprovoda zvone zvona u crkvi da se vjernici potaknu na molitvu za pokojnika.

3. Krunjenje kralja

Po kršćanskoj nauci je svaka vlast od Boga, dakle i kraljevska; zato se i kraljevi nazivaju po »milosti Božjoj«.

Već su u Starom zavjetu mazali kraljeve uljem; ovaj je običaj zadržala i Crkva.

Obredi su krunjenja poglavito ovi:

1. Kralj polaže prisegu da će pravedno vladati.

2. Biskup maže kralja katekumenskim uljem u obliku križa na desnom ramenu i među plećima.

Ovaj obred označuje da kralj dobiva od Boga jakost kako bi mogao vladalačke dužnosti savjesno izvršivati.

3. Pod svetom misom, prije evanđelja, predaje biskup kralju znakove kraljevske časti: mač, krunu, žezlo, prsten i državnu jabuku. Kruna i jabuka imaju na vršku križ. Križ opominje kralja da je postao kraljem po milosti Božjoj i da mu je potrebna milost Propetoga.

4. Biskup odvede kralja do prijestolja i zapjeva »Te Deum«.

5. Pod svetom misom prima kralj svetu pričest.

II. Blagoslovi stvari i mjesta

Sve štogod služi čovjeku za upotrebljavanje može biti predmet blagoslivljanja.

Tako sveta Crkva blagosilja:

a) stvari: kruh, meso, jaja, vino, plodove zemaljske itd.

b) mjesta: kuće, polja, željeznice, brodove itd.

C. Posvete

Posvete su blagoslovine kojima Crkva neke osobe, stvari ili mjesta izlučuje iz običnog upotrebljavanja i određuje za službu Božju.

Razlikujemo dakle: 1. posvete osoba i 2. posvete stvari i mjesta.

I. Posveta osoba

U posvete osoba ubrajamo među ostalima: 1. četiri niža reda i poddakonat; 2. posvete redovničkih osoba; 3. krunjenje pape.

1. Četiri niža reda i poddakonat (vidi § 70)

2. Posveta redovnika

Redovnici su vjernici koji se trajno zavjetuju kršćanskom savršenstvu izvršujući evanđeoske savjete siromaštva, poslušnosti i čistoće u redu (samostanu) po pravilima od crkve odobrenima.

1. Prvu posvetu prima onaj koji stupa u red kad mu poglavar oblači redovničko odijelo. Tom prigodom promijeni mu ime i predaje zapaljenu svijeću, što znači da se odriče svijeta. Iza prve posvete slijedi novicijat koji traje jednu do dvije godine. To je vrijeme kušnje. Poglavar se za to vrijeme nastoji uvjeriti, da li novi redovnik ima volju služiti Bogu u redu, a i redovnik samoga sebe ispituje da li ga Bog zove u redovnički stalež. — Kad svrši novicijat, prima redovnik drugu posvetu i polaže tako zvane proste, a nakon određenog roka svečane zavjete. Redovnik koji je položio svečane zavjete obvezuje se da će do konca života ostati u redu i Bogu vjerno služiti.

Obredi koji se vrše kad se polažu zavjeti dozivlju u pamet redovniku veličinu žrtve koju prinosi žrtvujući sebe Bogu za sav svoj život. Opominju ga da je služba Bogu kraljevska služba (Servire Deo regnare est).

Redovi u kojima se ne polažu svečani zavjeti zovu se kongregacije.

2. Redovi su stari kako je i kršćanstvo staro. Ocima redovništva zovemo sv. Pavla i sv. Antuna pustinjaka.

Od redova koji su se osobito proslavili revnošću za Boga i Crkvu spominjemo:

1. red sv. Benedikta († 543 g.) koji je nazvan tako po svome osnivaču. Sv. Benedikt osnovao je glasoviti samostan Monte Kasino kraj Napulja.

2. red sv. Franje († 1226 g.) i red sv. Dominika († 1221 g.) nastadoše u 13 stoljeću. Ima ih i kod nas u našoj državi, osobito u Hrvatskoj, Bosni i Dalmaciji. Sv. Klara osnovala je ženski red sv. Franje. Ima i treći red. sv. Franje za svjetovnjake koji u svijetu žive po pravilima sv. evanđelja.

3. Isusovački red u 16 st. utemeljio je sveti Ignacije († 1556). Taj je red osobito zaslužan i za prosvjetu u našim krajevima.

4. Pavlini, nazvani po pustinjaku sv. Pavlu, ili kako ih je narod zvao — bijeli fratri, bavili su se kod nas osobito poučavanjem mladeži. Na glasu im bijahu samostani u Remetama i Lepoglavi.

5. Uršulinke (osnovala ih je sv. Angela Merići) prozvane su tako po svojoj zaštitnici s. Uršuli, a bave se uzgojem ženske mladeži (kod nas u Varaždinu, Mariboru i Zagrebu).

6. Red milosrdne braće osnovao sv. Ivan od Boga († 1550). Taj red bijaše donedavna i u Zagrebu.

7. Kongregacija misijonskih svećenika ili Lazarista (Celje) i milosrdnih sestara osnovao je sv. Vincencije Paulski († 1600).

Redovnici su uvelike zadužili čovječanstvo. Oni su ne samo radili za slavu Božju i spasenje ljudi, već su mnogo pridonijeli i vremenitom napretku čovječanstva. Oni su prepisivali stare rukopise, krčili šume, sušili močvare, podizali škole, bolnice i ubožnice. Oni su polazili kao vjerovjesnici u poganske krajeve, propovijedali nauku Hristovu i ljude privodili kršćanstvu. Redovnici čine to i danas, te im zato čovječanstvo mora biti zahvalno.

3. Izbor i krunjenje pape

Nekoliko dana iza smrti papine skupe se kardinali u jednoj palači ili prostoriji posve odijeljenoj od vanjskog svijeta (konklave). To biva zato da mogu posve slobodno bez ikakve smetnje birati papu.

Pravilo je da se novi papa bira u onom mjestu, gdje je prijašnji papa umro. Kako papa danas rijetko kada izlazi iz Rima, izbor se obavlja u Rimu, u papinskoj palači — Vatikanu, i to u Sikstinskoj kapeli. Kardinali dobivaju pozivnice od kardinala dekana da dođu na izbor.

Najprije pribivaju kardinali svetoj misi sa zazivom Duha Svetoga, a onda glasuju. Glasuje se ceduljama. Na cedulji napiše svaki: »Eligo in summum Pontificem D. Cardinalem N.« (»Biram za papu gospodina Kardinala N.«) Cedulju stavi u kalež na žrtveniku, no prije se mora zakleti, da je glasovao za onoga, koga smatra pred Bogom za najvrednijega papinske časti. Kad svi odglasuju, prebroje se cedulje, i ako je koji od kardinala dobio $^2/_3$ glasova, smatra se izabranim. Glasovne se cedulje spale. Ako izabrani primi izbor, kaže ime kojim će se kao papa nazivati. Tada ga obuku u papin ornat, a kardinali mu se prvi

poklone ljubeći mu ruku. Kardinal đakon objavi s balkona crkve sv. Petra izborni rezultat narodu riječima: »Annuntio vobis gaudium magnum. Papam habemus: Reverendissimus Dominus Cardinalis N. electus est in summum Pontificem et elegit sibi nomen N.« (Javljam Vam veliku radost, imamo papu, prečasni Gospodin kardinal N. izabran je papom, a izabrao je sebi ime N.). Ako izabrani nije još biskup, bude najprije posvećen za biskupa. Papa ne dobiva nikakve posebne posvete.

Naredne nedjelje ili blagdana iza izbora vrši se svečano krunjenje pape. Papu nose 12 dvorjanika u nosiljci u crkvu sv. Petra. Na glavnom ulazu uspne se na prijesto i prima poklonstvo svećenstva. Zatim polazi procesija do konfesije (groba) sv. Petra. Putem zapali obrednik tri puta pred papom snopić kudelje, govoreći: »Sancte Pater, sic transit gloria mundi« (Sveti oče, ovako prolazi slava svijeta).

Iza toga služi papa nad grobom sv. Petra svetu misu. Na početku mise tri najstarija kardinala biskupa blagoslivlju papu i mole nad njim da bi Duh Sveti nad njega sašao obiljem svojih milosti. Papa sjedne na prijesto, a kardinal đakon metne mu na glavu tijaru. Iza toga papa ustane i blagoslovi grad i svijet. (Urbi et Orbi).

II. Posveta stvari i mjesta

U posvete stvari i mjesta ubrajamo među ostalima posvete propela, crkvenoga ruha i posuđa, zvona, ulja, vode za škropljenje i za sveti krst, žrtvenika, crkvi, groblja itd.

Crkve se blagoslivlju ili posvećuju. Posvetu crkve vrši biskup, a blagoslov može izvršiti i svećenik uz privolu biskupa.

Crkva i groblja gube posvetu, ako se na njima dogodi kakav zločin (umorstvo, samoubistvo itd.), te se moraju nanovo posvetiti.

Osim navedenih stvari ubrajamo u posvete i različite pobožne predmete: krunice, križni put, skapular, medaljice itd.

GLAVA ČETVRTA

Molitve i crkvene pobožnosti

§ 74. Neke molitve

1. »Očenaš« ili »Molitva Gospodnja«. To je najljepša molitva, jer nas je ovu molitvu naučio sam Gospodin moliti.

2. »Pozdrav anđelov«. Ova lijepa molitva sastoji od riječi arkanđela Gabrijela kojima je pozdravio bl. Dj. Mariju, od riječi sv. Elizabete rođakinje bl. Dj. Marije i od riječi koje je dodala Crkva.

3. »Anđeo Gospodnji«. Tri puta na dan, rano u zoru, u podne i pred večer pozdravljamo bl. Dj. Mariju sa tri Zdravomarije. Prije prve Zdravomarije kažemo: Anđeo Gospodnji navijestio je Mariji, i ona začela po Duhu Svetom; prije druge: Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po riječi tvojoj; prije treće: I riječ tijelom postala i prebivala među nama! Poslije toga se moli: Moli za nas, sveta Bogorodice, da dostojni budemo obećanja Hristovih. Pomolimo se! Milost svoju molimo Te, Gospodine, ulij u duše naše da mi koji smo po anđelovu navještenju spoznali utjelovljenje Hrista, sina Tvoga, po muci njegovoj na križu, na slavu uskrsnuća privedeni budemo. Po Hristu, Gospodinu našem. Amen.

U uskrsno se vrijeme moli mjesto »Anđeo Gospodnji« »Kraljice neba, raduj se«.

4. Litanije (grčka riječ, znači: žarka molitva) su molitve koje moli svećenik naizmjence s vjernicima.

Najstarije su »Litanije svih svetih«. Osim njih imamo i Litanije lauretanske, presvetoga Srca Isusova, imena Isusova i sv. Josipa. Samo je tih pet odobreno za javnu službu Božju. Za privatnu pobožnost mogu se moliti i druge, samo ako su od biskupa odobrene, na primjer sv. Alojzija.

5. Krunica (čislo, brojanica) je lijepa molitva u čast Isusu i bl. Dj. Mariji. Moli se na nizu zrnaca, većih i manjih.

Sastavni su dijelovi krunice:

a) Apostolsko vjerovanje.

b) Očenaš.

c) Tri Zdravomarije.*) Iza riječi »Isus« dodajemo u prvoj: koji neka nam umnoži vjeru; u drugoj: koji neka nam ojača ufanje; u trećoj: koji neka nam usavrši ljubav.

d) 15 desetaka koje obično dijelimo u tri dijela. Svaki dio sastoji od 5 Očenaša i 50 Zdravomarija. Iza riječi »Isus« dodaje se u svakoj Zdravomariji koja tajna iz života Isusova ili Marijina.

*) Apostolska vjerovanje, Očenaš i tri Zdravomarije ne pripadaju k cjelovitosti krunice. To je samo običajni uvod, ali krunica i bez njega vrijedi.

Prema tome koje tajne umećemo, razlikujemo radosnu, žalosnu i slavnu krunicu.

U radosnoj krunici dodajemo:

1. Koga si, Djevice, po Duhu svetom začela.
2. Koga si, Djevice, idući u pohode Elizabeti, nosila.
3. Koga si, Djevice, rodila.
4. Koga si, Djevice, u hramu prikazala.
5. Koga si, Djevice, u hramu našla.

U žalosnoj krunici dodajemo:

1. Koji se za nas krvlju znojio.
2. Koji je za nas bičevan bio.
3. Koji je za nas trnjem okrunjen bio.
4. Koji je za nas križ nosio.
5. Koji je za nas raspet bio.

U slavnoj krunici dodajemo:

1. Koji je od mrtvih uskrsnuo.
2. Koji je na nebo uzašao.
3. Koji je Duha svetoga poslao.
4. Koji je tebe, Djevice, u nebo uzeo.
5. Koji je tebe, Djevice, u nebesima okrunio.

Svaka se desetka zaključuje sa »Slava Ocu«.

Pape su nadarili krunicu mnogim oprostima. Benedikt XIII podijelio je za svaki Očenaš i za svaku Zdravomariju 100 dana oprosta. Papa Leo XIII odredio je da se cijeli mjesec oktobar moli krunica.

6. Časoslov je molitvenik, iz kojeg imaju svaki dan moliti svećenici, redovnici i neke redovnice (na primjer Magdalenke).

7. Čin vjere, ufanja i ljubavi.

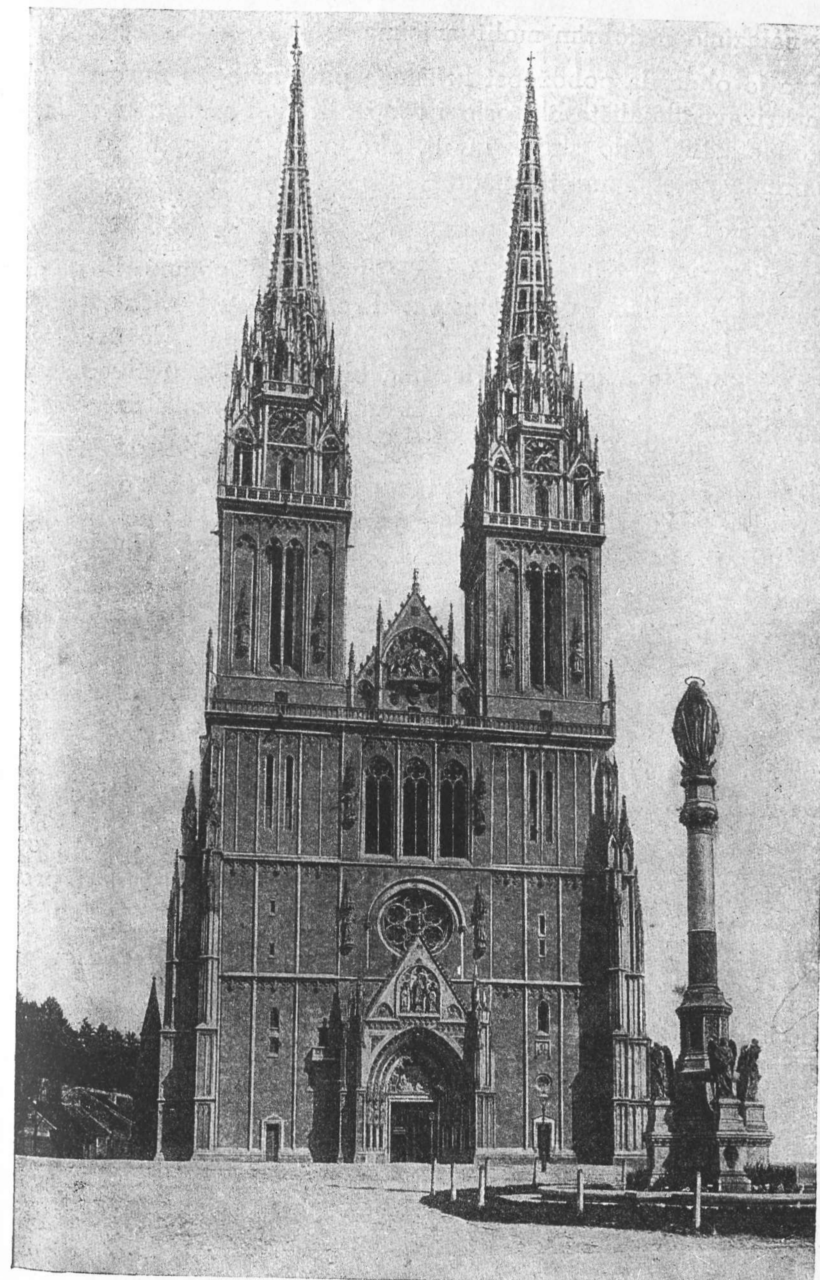
§ 75. Crkvene pobožnosti

1. Popodnevna pobožnost ili večernja.

Večernja se služi obično tako da se izloži presveti oltarski sakrament, pjevaju litanije lauretanske i daje blagoslov s Presvetim.

2. Križni put.

Križni put se obavlja u crkvi ili izvan crkve pred 14 stajališta koja nam prikazuju prizore iz muke Isusove.

Slika 18. **Metropolitanska crkva u Zagrebu. Gotski stil.**

Kod svakog se stajališta izmoli Očenaš i Zdravomarija i molitve kako to nalazimo u dobrim molitvenicima.

Crkva je obdarila pobožnost križnoga puta mnogim oprostima; samo treba da križeve stajališta blagoslovi redovnik sv. Franje, a vjernici treba da idu od stajališta do stajališta ili, ako mole u skupini, da se licem okreću prema pojedinom stajalištu.

3. Procesije.

Procesije su ophodi u kojima vjernici mole pomoć Božju ili mu zahvaljuju za primljena dobročinstva. Procesije su korisne, jer podižu duh vjernika i znak su žive vjere i pouzdanja u Boga. Na čelu povorke nosi se propelo, što znači da Hrist ima biti naš vođa u životu. Zastave što se nose u procesiji opominju nas da nam se valja na ovoj zemlji boriti za spasenje duše.

Najvažnije su procesije na ove dane: 1. Velika subota (proslave uskrsnuća). 2. Tijelovo. 3. Svijećnica. 4. Cvjetna nedjelja. 5. Markovo. 6. Molitveni dani. 7. Na Veliki petak u Dalmaciji.

4. Proštenja (hodočašća) su pohodi vjernika na sveta mjesta iz pobožne nakane. Crkva hoće da se proštenja drže sveto i pobožno, da se vjernici na putu i na samom svetom mjestu uzorno vladaju. Preporučuje se hodočasnicima da se ispovjede i pričeste i tako se duševno preporođeni vrate svojim domovima.

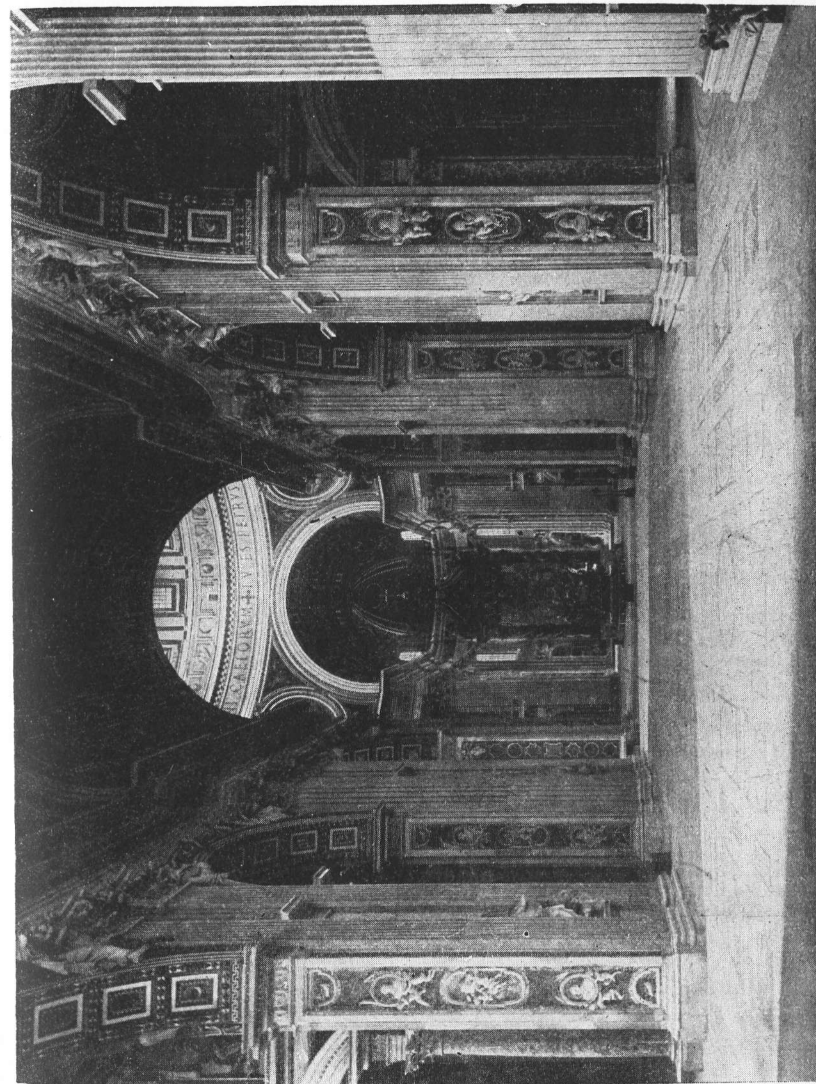
Kršćani su od davnine osobito častili: Grob Spasiteljev u Jerusalimu grobove sv. apostola Petra i Pavla u Rimu; sv. Jakova u S. Jago de Kompostela u Španiji. Glasovita su Marijina proštenja u Lurdu, Loretu; u Hrvatskoj: Marija Bistrica, Marija Jerusalimska na Trškom Vrhu kraj Krapine, na Trsatu, u Sinju, u Krasnom itd.

5. Majska se pobožnost drži na čast bl. Dj. Marije u mjesecu maju (propovijed, večernja).

6. Oktobarska pobožnost u mjesecu oktobru na čast bl. Dj. Marije, kraljice sv. krunice. Obavlja se tako da se moli krunica i Litanije lauretanske.

7. Pobožnost presvetoga Srca Isusova u mjesecu junu i svaki prvi petak u mjesecu.

8. Šestnedjeljna pobožnost u čast sv. Alojzija, zaštitnika mladeži.

Slika 19. Unutrašnjost crkve sv. Petra u Rimu. Stil renesanse.

9. Klečanje pred izloženim Presvetim (vječno klanjanje). Ujutro se izloži sveto otajstvo na klanjanje i ostaje izloženo do pred večer. Vjernici dolaze, te se klanjaju Spasitelju da tako zadovolje za uvrede koje Mu griješan svijet nanosi. U mnogim se biskupijama obavlja klanjanje svaki dan u drugoj župi, tako da se svake godine sve župe obrede. Posebno je tako zvano četrdesetosatno klanjanje na spomen četrdesetosatnog ležanja Isusova u grobu. Taj je običaj postojao već u 13 vijeku u Zadru (na Veliki četvrtak i petak), no otajstvo se još nije izlagalo. Taj običaj potječe iz 16 vijeka.

10. Misije ili sveta poslanja vrše od biskupa poslani svećenici, da se podigne vjerski duh u narodu. Traju po više dana. U misijama se propovijeda o glavnim istinama svete vjere, vrše se različite pobožnosti i primaju sveti sakramenti (misijonski križ, obnova misija).

Duh prave kršćanske pobožnosti šire različita crkvena društva, osobito zborovi ili kongregacije i bratovštine.

Od »zborova« valja osobito istaknuti Marijine zborove.

Članovi Marijinih zborova posvećuju se na poseban način bl. Djevici Mariji i nastoje u svom srcu gajiti vanrednu ljubav i štovanje prema presvetoj Bogorodici, i nasljedovati njezine kreposti.

Od bratovština su osobito raširene: bratovštine presvetoga Srca Isusova, Majke Božje od Karmela, sv. krunice, kršćanskog nauka, apostolstvo molitve itd.

Napomena. U Zagrebu je od 1625. god. opstojala kod kapele Svetoga Duha bratovština sv. Izidora. Sv. Izidor je zaštitnik seljaka, a bratovštini bijaše svrha, da se seljački svijet ugleda u ovoga sveca, nasljeđuje njegove kreposti i tako poradi oko spasenja svoje duše. Pravila su ove bratovštine štampana 1740. god. pod naslovom »Zakon bratinsztva szvetoga Izidora«.

Dobri će se katolici rado upisati u koje crkveno društvo. Time će pokazati da im je ozbiljno stalo do spasenja duše. Katolički će se mladići i djevojke u svetom društvu očuvati od mnogih napasti koje su već mnoge ubile duševno i tjelesno.

DODATAK.

§ 76. Građevna umjetnost u službi crkve

Kolijevka je kršćanske građevne umjetnosti na istoku, pradomovini kršćanstva. Dok u Italiji nije bilo kršćanstvo još posve rašireno. Mala je Azija bila, može se reći posve kršćanska, i zato su u Aziji nikle najstarije crkve.

U načinu građenja crkava razlikujemo 1. stil bazilike, 2. bizantski stil, 3. romanski stil, 4. gotski stil, 5. stil renesanse.

1. Prve su kršćanske crkve bile građene na način kako je to bio u 4. stoljeću po Hristu običajno u rimskom carstvu. Taj starokršćanski način građenja zove se stil bazilike. Bazilika ima oblik pačetvorine koja se svršava sa polukružnom apsidom. Apsida je mjesto za žrtvenik i svećenstvo (C). Prostor za vjernike se zove lađa (D). Veće bazilike imaju više lađa. Pred ulazom u lađu nalazi se prostor za pokornike (pronaos, nartex). Pred njim se nalazi četverouglasto dvorište nazvano predvorje (atrij, B), okruženo hodnicima. Usred predvorja nalazi se zdenac. Od žrtvenika prema ulazu nalazio se na početku sredinje lađe (kod većih crkava) kor, mjesto za pjevače, a s obje strane nalazili su se amboni, gdje su se čitale poslanice i evanđelja. Bazilike su bile prikladne za službu Božju jer je žrtvenik bio na povišenom mjestu, te se mogao sa svih strana lako vidjeti. Strop bazilika je ravan, bogat rezbarijama i pozlaćenim pločama u četverokutnim poljima. Najstarije bazilike nemaju tornja, novije imaju a višeput čine za sebe samostalnu građevinu.

Kada su kasnije postavili između apside i lađe poprečnu lađu, dobila je crkva oblik latinskog križa te je tako lijepo prikazivala mjesto gdje se prikazuje žrtva našeg spasenja. Klasičan je primjer bazilike crkva sv. Klementa u Rimu; još su znamenite bazilike S. Marija Mađore i Sv. Pavla izvan zidina u Rimu. Bazilika sv. Eufrozije u Poreču iz 6. stoljeća je jedna od najljepših spomenika bazilike.

2. Bizantski stil. Način građenja kojim su gradili crkve u Rimu prešao je i na istok gdje je doživio znatnih promjena. Glavna mu je oznaka grčki križ nad kojim se diže veličanstvena kupola, a oko nje se nižu druge manje kupole ili polukupole. Kako se ta vrsta građenja crkava razvila najviše u Bizantu, nazvao se taj stil bizantski. Iz Bizanta prešao je taj način građenja u Ravenu, a odatle u Ahen. Zidovi su crkava kao i u starokršćanskim bazilikama ukrašeni mozaikom, tako

da se crkva iznutra čini kao zlatna kuća. Krasan je primjer bizantskog stila crkva sv. Mudrosti u Carigradu koja je sagrađena za cara Justiniana 530—537 g.

3. Romanski stil (stil okruglih lukova). U srednjem vijeku razviše se na zapadu dva crkvena stila: romanski (od 10—13 st.) i gotski (12—16 st.). Romanski je stil dalnji razvitak stila bazilike, a upotrebljeni su i istočnjački oblici građenja. Temelj je bazlike ostao, samo je sve više ispunjeno. Osobito se jače ističe latinski križ koji čine glavna i poprečna lađa. Pokrajne su lađe uže i niže od glavne, a mjesto stropova dolaze katkad pilovi da nose veću masu na koju se prislanjaju polukružni stupovi sa urešenim glavicama. U cijelom se građenju ističu polukružni lukovi. Tornjevi su povezani s crkvom, sagrađeni su nad korom a katkad nad ulazom crkve. Crkveni su zidovi urešeni mozaikom ili islikani. Strop i stupovi su također bojadisani. Crkva je iznutra bogato ukrašena, a osobito žrtvenik i pripadni mu dijelovi (križ, svijećnjaci, moćnici). Posebna je karakteristika većih romanskih crkava kripta, većinom pod istočnim korom koji je toga radi redovno viši nego u starim bazilikama. Lijep je primjer toga stila stolna crkva u Vormsu, stolna crkva u Đakovu, franjevačka u Mariboru itd.

4. Gotski stil. I u gotskom je stilu temeljni oblik latinski križ. Značajke su gotskog stila šiljasti lukovi na svodovima, vratima i prozorima. Svodovi nijesu izvedeni u polukrugu nego u šiljastim vitkim lukovima te su u pojase spojeni. Cijela se građevina kao da hoće popeti u nebeske visine da se tako oslobodi svoga tereta. Gotski nam stil dovikuje: Sursum corda (Gore srca!). Osobito se ističu orijaški tornjevi i glavni portal koji je prava umjetnina. Nad portalom je okrugao prozor (rozeta) razdijeljen na više manjih. Prozori su visoki i dugoljasti, često urešeni slikarijama na staklu. Gotske su građevine izvana urešene stupovima koji svršavaju malim tornjićima, a naokolo su ukrašeni kipovima. Čini se kao da gotika hoće cijeli svemir upotrebiti na slavu Božju pa se zato služi likovima anđela, raznoličnim cvijećem a i životinjskim likovima. U jednu riječ: u gotskim je građevinama svaki dijelak umjetničko djelo, a sve zajedno savršena cjelina na proslavu Gospoda Boga. Spomenici su gotike stolna crkva u Kelnu, Sv. Stjepana u Beču, u Zagrebu itd.

5. Stil renesanse. Na svršetku 14. i na početku 15. stoljeća počele su se proučavati stare građevine i spomenici i to najprije u Italiji a onda i drugdje pa je zato taj stil nazvan renesansa (renascor — oživjeti). Temelj je renesansnom slogu pačetvorina i latinski križ. Mjesto vitkih pilova dolaze korintski, jonski i dorski stupovi. Veliki žrtvenik i propovijedaonica tako su namješteni da se sa svih strana lako vide. Pobočni su žrtvenici obično u polukapelama s jedne i druge strane. Cijela građevina zanosi čovjeka veličinom, sjajem i bogatstvom. Građevna umjetnost, slikarstvo i kiparstvo u velikoj mjeri su zaposleni u renesansi (crkva sv. Petra u Rimu).

Od 17.—19. stoljeća razviše se još i ovi stilovi:

a) Barokni stil ili isusovački (baroque = dugoljasto okrugao) zapravo je renesansa samo što su stari građevni likovi obogaćeni ornamentima. Osobito se ističu fasada i portal svojom ljepotom (crkva sv. Katarine u Zagrebu, s. Terezije u Požegi). Međutim se taj stil u Njemačkoj i drugim državama iskvario. Dok je prije ornamentika bila sporedna postala je sada glavnom stvari. Temeljni se likovi ne vide jer je cijela građevina obložena kojekakvim savijenim i iskrivljenim uresima. Sva su carstva prirode zastupana ali figure nisu od kamena već su većinom izrađene od sadre i na zid priljepljene. Ovaj pad renesanse nazvao se rokoko stil (rocaille = školjka) a vladao je osobito za Ljudevita XIV i XV (1700—1770 g.). Zove se i stil perike (vlasulje) jer se pojavio zajedno s tim načinom nošenja kose.

b) Anpir stil (empire: carstvo). Vladao je osobito za Napoleona I. Taj se stil povodi za starim načinom građenja rimskih i grčkih hramova. Pod konac se 18 stoljeća istakao u okruglim građevinama sagrađenima po uzoru rimskog panteona (crkva sv. Hedvige u Berlinu).

Posljednja je promjena renesanse:

c) Stil perčina (1700—1810) vlada osobito za Ljudevita XVI kad se nosio perčin. Taj hoće da svojom jednostavnošću i prirodnošću nadomjesti nedostatak baroka i rokoko stila (crkva sv. Stjepana u Vicburgu).

§ 77. Katakombe

1. Kako su nastale katakombe. Kršćani su pokopavali svoje pokojnike ili u vlastitim porodičnim grobnicama (area) ili na javnim grobištima. Kako je u vjernika bila velika međusobna ljubav to im je bilo teško snositi da tjelesa onih koji su u životu bili u vjeri jedno na različitim mjestima čekaju uskrsnuće. Zato su pojedini bogatiji članovi kršćanske općine sagradili za sebe i za druge vjernike posebna grobišta, ili bi vjerni-

cima stavili na raspolaganje svoje porodične grobnice. Takvih je grobišta bilo osobito uz ceste oko Rima (via Appia, via Nomentana, via Salaria itd., a zvala su se area, tj. točno određeni prostor za obiteljsku grobnicu. Ovdje bi ispod »cella memorialis« (monumentalna građevina), sazidali grobnicu (cubiculum), a u zidovima bi izdubli ili obične grobove (loculi) poput krušne peći i zatvorili ih s pločom od mramora ili opeke, ili bi ih gradili poput sarkofaga sa natsvođenim lukom (arcosolium).

Kako je kršćana bivalo svaki dan sve više nijesu dostajale porodične ili od privatnika podignute grobnice. Na površini se grobišta više nijesu mogla proširiti, jer nije bilo prostora, pa su zato stali kopati u dubinu i tako su s vremenom izdubili čitave hodnike u mekanu kamenu (tupina) kojega se osobito u okolici Rima dosta nalazi. Budući da je taj kamen mjestimice i tvrd to nije trebalo zidati potpornje ili stropove.

Te podzemne grobnice zovu se od 6 stoljeća katakombe. Tako se nazivalo najprije podzemno rimsko groblje sv. Sebastijana koje se nalazilo na mjestu gdje se spuštala Apijeva cesta (ad catacumbas, κατὰ κύμβας, na uvalama, na tlu koje se sleglo). S vremenom su se nazvala i druga podzemna groblje katakombe. Najveće su katakombe u Rimu u kojima je po mnijenju glasovitog istraživača katakombi Rosija bilo pokopano 3 milijuna kršćana a po T. Marohiju 6 milijuna. Da ih se prođe trebalo bi oko 360 sati, a pronađeno je dosada oko 12.000 grobova. I drugdje gdje je bilo podesno pravili bi podzemne grobnice na primjer u Siciliji, Malti, Napulju, Remsu itd.

2. Kako su uređene katakombe.

Unutrašnje uređenje katakombi je posvuda u glavnom jednako. To su duži i kraći hodnici visoki 2—3 metra a široki 80—150 cm. U zidovima hodnika su četverouglaste udubine nejednake veličine, već prema veličini tijela (loculi). Takvih udubina ima čitav niz jedan povrh drugoga. Kao u porodičnim grobnicama, tako bi i te grobove zatvorili mramornom pločom ili opekom, urezali ime pokojnika, dan pokopa i različne pobožne uzdahe. Većina tih kamena s napisima nalazi se danas u lateranskom muzeju u Rimu.

S jedne i druge strane nailazimo na klijeti (cubicula) u kojima bijahu pohranjeni najznatniji mučenici. Tu bi kršćani za velikih progona prikazivali svetu žrtvu.

Kadikad se više kubikula spojilo a rasvjetljivala ih ista svjetiljka (lumina). U klijetima nalazimo više lijepo izdjelanih grobova negoli na hodnicima. Takve grobove usjekli bi na dnu pećine u obliku sarkofaga

s natsvođenim lukom (arcosolia = arcus = luk, solium = lijes). Za uređenje katakomba brinuli su se kopači (fossores).

Poput pogana imali su i kršćani društva koja su se brinula za pogreb svojih članova. Zvala su se »cultores verbi = štovatelji riječi«. Ova su društva nastojala da kršćani dođu do vlastitih grobišta, i tako je, na primjer, rimska općina došla u posjed katakomba sv. Kalista.

Slika 20. Unutrašnjost crkve u Požegi. Barokni stil.

Rimski su zakoni zaštićivali pogrebna mjesta zato su se i kršćani mogli nesmetano sastajati u katakombama i svoje pokojnike sahranjivati. Doduše, bilo je slučajeva kad su pogani povrijedili svetost groblja vičući: »Areae eorum non sint«, no to su bili izuzeci.

Među rimskim katakombama najznamenitije su Kalistove na Apijevoj cesti. Osim toga spomena su vrijedne: Sebastijanove, Domitiline, Petrove i Marcelinove, Priściline, Agnežine itd. Katakombe se zovu ili po vlasniku ili po kojem poznatom mučeniku u katakombama sahranjenom ili po kakvom drugom obilježju, na primjer »ad duas lauros« = »kod dvije lovorike«.

Kad je Crkva dobila slobodu, stali su sahranjivati pokojnike na otvorenom prostoru, ali još i u katakombama. Papa Pavao I (757—767) dao je prenijeti tjelesa mučenika, da ih zaštiti od Langobarda, u gradske bazilike. S vremenom se katakombe posve zaboraviše dok ih nijesu u 16. stoljeću slučajno otkrili.

Bilo je to 31 maja 1578 kad su radnici kopali u nekom vinogradu kraj ceste »via Salaria«. Kopajući naiđoše na podzemni prostor kojega su zidovi bili ukrašeni mramornim pločama i kršćanskim napisima. Od toga doba stali su se kršćani učenjaci živo zanimati za katakombe.

Kao da je sama providnost htjela da se baš u ono vrijeme otkriju katakombe kad se stala u Europi napadati katolička vjera i njezine uredbe. Katakombe su dokazale da je vjera katolička u 16. vijeku bila ista kao ona apostola i mučenika.

3. Važnost katakomba. U katakombama nalazimo različitih slika i napisa koje nam otkrivaju vjeru, ufanje i ljubav prvih kršćana. Osobito su važni simboli, tj. slike koje nam prikazuju različite vjerske istine, na primjer sidro, znak ufanja, ili monogram Isusov sa utajenim križem. Često su upotrebljavali kao simbol Isusov ribu, jer je grčka riječ ihthis (ἰχθύς) što znači riba, akrostih za Jesus Hristos Theou Hios Soter (Isus Hrist Božji Sin Spasitelj).

Riba i hljebovi predočuju nam vjeru u presvetu euharistiju. U katakombama sv. Kalista, u grobnici sv. Lucine, nalazimo naslikane dvije ribe koje označuju presvetu euharistiju. Da bude simbol jasniji naslikana je pod ribama košarica s kruhom i sa staklenom posudom u kojoj je vino. Često nalazimo Spasitelja u prilici »dobrog pastira« ili kao Orfeja gdje sviranjem utišava divlju zvjerad kako i Spasitelj svojom naukom utišava podivljale ljudske strasti; ili s jagnjetom na ramenu, a za njim četa jaganjaca; lijepa pobuda gledaocu da slijedi Isusa u životu i smrti.

Bl. Djev. Mariju nalazimo u katakombama sv. Priscile naslikanu kao kraljicu na prijestolu s božanskim djetetom, a nalazimo često bl. Djevicu Mariju naslikanu s malim Isusom kako prima poklonstvo mudraca.

Kršćani su vjerovali da im je spas jedino u crkvi Hristovoj koju predstavlja lađa Nojeva; zato i nalazimo često lađu s Nojem; — lađa simbol našega spasenja.

Sv. Petra kao vrhovnog poglavicu crkve nalazimo naslikana s Mojsijem kao s vođom starozavjetne Crkve.

Sveti krst predočuje se slikom koja prikazuje Mojsija kako izbija vodu iz pećine ili prijelazom preko Crvenoga mora.

Mana i čudesno umnožavanje hljebova u pustinji pretstavlja presvetu euharistiju. Žrtva Izakova predočuje nam žrtvu Isusovu na križu.

Sakramenat pokore nam predočuje slika uzetoga kako nosi svoj krevet; njemu je rekao Spasitelj: »Budi utješen, opraštaju ti se grijesi tvoji«.

Utjehu vjernicima u progonstvu pružaju različni prizori iz sv. Pisma, na primjer tri mladića u zažarenoj peći, Danijel u jami lavskoj, nevina Suzana itd.

Vjeru u uskrsnuće iz groba pokazuju natpis: Pax tecum, In pace, In Deo, vivas in Deo.

Slike u katakombama su jednostavne, no zato ipak možemo reći da s njima počinje kršćanska umjetnost koja se kasnije do velikog stepena podigla.

Katakombe su svojom starinom, svojim uređajem, slikama i napisima velika utjeha za svako kršćansko srce. Katakombe nas prenose u herojsko doba Crkve Isusove kad su svi vjernici bili »jedno srce i jedna duša«, u ono doba kad je u vjernicima vladala živa vjera, čvrsto ufanje i žarka ljubav prema Bogu i bližnjemu. Katakombe su živi svjedoci istinitosti kršćanske vjere, pa zato podižu u nas kršćanski ponos. Milo nam je što smo kršćani katolici. Lijepo veli s. Augustin: »Christianus mihi nomen, Catholicus cognomen«, (»Kršćanin mi je ime a katolik prezime«).

Lijepo kaže Jemeršić u svojoj knjizi »Hrvati u Rimu«: »Neka u te svete katakombe dođu vjernici i mlaki kršćani, pa neka se tu nauče vjerovati... U katakombama kamenje govori, tamna noć izlijeva jasnu svjetlost. To je posvećeno, sveto tlo... Tu bliješti mučenička kruna, a okružuje ih sjaj nebeski. U katakombama se vidi što sve može dubokim vjerskim čuv-

stvom prožet duh čovječji: pričinjalo nam se kao da tu susrećemo, gledamo prve kršćane gdje slave Hrista Boga, a nas bodre da ustrajemo uz Hrista, jer s njime moramo pobijediti. O koliko su pretrpjeli prvi kršćani, a zašto? Za tu vjeru koju sada mnogi kršćani nogama gaze. — Sa strahom i strahopočitanjem skupljahu se na ta sveta mjesta da ovdje Bogu služe, da se ovdje mole za svetu crkvu, da se međusobno u kršćanskoj ljubavi, odvažnosti i ustrajnosti tješe i podupiru. Milijun i milijun uzdaha i pobožnih molitava dizalo se iz tih mračnih prostorija k nebu dok se je nad njima u Rimu poganski svijet zabavljao u kazalištima i okrutni suci potvrđivali smrtne osude kršćana...«

§ 78. Krštenje u prvo doba kršćanstva

Crkva nije nikad krstila one koji bi to zatražili naprečac, već se prije toga nastojala uvjeriti da li su dotični vrijedni svetoga krsta. Kako je poganstvo bilo još jako, to su se crkveni poglavari morali uvjeriti da li su oni koji su tražili sveti krst doista odlučili prekinuti svaku vezu s poganstvom. Crkva je morala biti na oprezu da se ne bi u njeno društvo ušuljali i nevrijednici koji bi samo po imenu bili kršćani, a u duši još ostali pogani. Vrijeme u koje je crkva ispitivala, poučavala i pripravljala kandidate svetoga krštenja, zvalo se katekumenat, a kandidati zvali su se katekumeni.

1. Kad bi se tko prijavio biskupu ili od njega određenom svećeniku (kateheti = onom koji poučava) da želi upoznati kršćansku nauku zahtijevalo se da koji već iskušani kršćanin za nj jamči (spondere, sponsor = jamac, danas kum).

Kad bi se taj uvjet ispunio, počelo bi se s poučavanjem. Govorilo im se o ništetnosti idola, o jedinstvu Božjem, o upravljanju svijeta, djelu spasenja, uskrsnuću mrtvih, o vječnoj plaći koja ih čeka za dobra djela. Na taj način saznali su kandidati u glavnom ono što od njih traži kršćanska vjera (catechisatio rudium — poučavanje neukih; accedentes — pristupajući).

2. One koji bi ustrajali u poučavanju, primio bi biskup znakom svetoga križa, polaganjem ruku i molitvom u katekumene. U nekim krajevima stavljala bi im se u usta tom zgodom blagoslovena so, kao simbol božanske mudrosti i vjere.

Katekumeni su se smjeli zadržavati za vrijeme predmise (katekumenske mise) u predvorju (pronaos) bazilike odakle su mogli slušati propovijed. Kad je bila propovijed svršena, blagoslovio bi ih biskup, a onda bi se povukli za vrijeme žrtvovanja u atrij bazilike. Tako su se polagano privodili slušajući zajedničku pouku kršćanskom životu. No velike tajne vjere još im se nisu otkrivale. Zato nalazimo u propovijedima crkvenih učitelja više puta o tajnama vjere samo nejasna nagovieštanja, često sa dodatkom: »Norunt initiati« (upućeni razumiju).

Ti strogi propisi o načinu govorenja vjerskih tajna zvali su se disciplina arcani (tajna čuvanja kršćanskih istina).

Kad su bili katekumeni tako dvije do tri godine poučavani, pripravljali bi se ponajvećma u početku korizme za sveti krst (fotizomenat). Zvali su se fotizomeni — prosvijetljeni ili electi — izabrani ili competentes — molitelji).

Ovo posljednje vrijeme priprave bijaše određeno zato da se katekumeni što više upute u nauku vjere na podlozi apostolskog vjerovanja, kao i zato da im se srce molitvom i pokorom pripravi za sveti krst. Osobito su se svečano obavljala tri tako zvana skrutinija u određene dane u korizmi.

Pri tom bi se na katekumene polagale ruke i molili egzorcizmi, a konačno predalo bi im se apostolsko vjerovanje i molila molitva Gospodnja (traditio symboli et orationis dominicae). Te su formule morali naučiti napamet do Velike subote.

3. Pošto su bili o tom na Veliku subotu kod posljednjeg skrutinija ispitani (Redditio symboli et orationis dominicae), skupili bi se navečer u predvorju bazilike. Za čitanja, koja se odnose na uskršnju Vigiliju označili bi ih svećenici još jednom znakom svetoga križa, zatim bi se nad njima molili egzorcizmi i, pošto bi se svečano odrekli zloga duha i njegove oholosti i njegovih djela, pomazali bi ih katekumenskim uljem, simbolom vrhunaravne moći u borbi protiv zla. Sada bi došao biskup sa klerom i odveo ih u krsnu kapelu. Pred njima nosila bi se uskrsna svijeća. Krsna kapela bijaše okrugla građevina, a u sredini bio je izvor iz kojeg je tekla voda u prostrani bazen. Pošto je bio posvećen krsni izvor, pristupili bi katekumeni jedan za drugim u bazen; tad bi pred biskupom položili još kratku ispovijest vjere, a onda bi im izlio na tjeme krsnu vodu sa poznatim riječima krštenja i pomazao tjeme krizmom.

Sponsor (patrinus — kum) pružio bi tada pokrštenom ruku »podigao bi ga iz krsta« i odveo u za to određeni prostor gdje je mokro odijelo promijenio sa suhim bijelim krsnim odijelom.

Poslije krsta primili su odmah svetu potvrdu i vratili se u procesiji sa zapaljenim svijećama u ruci u baziliku u kojoj su tada

kod prve uskršnje mise primili sv. pričest. Svečano odijelo nosili bi do naredne nedjelje (Dominica in albis, Bijela nedjelja).

Iako je prestao katekumenat, ipak su glavni dijelovi ostali i danas, pa zato možemo njihov uzvišeni smisao shvatiti tek onda, ako razumijemo katekumenat. Pa i liturgiju Velike subote i Duhovske vigilije poznajemo točno tek po starom običaju krštenja.

§ 79. Crkveno pjevanje

Pjevanje je u Crkvi staro kao i sama Crkva.

Sv. Pavao u poslanici Efežanima (5, 19) opominje kršćane neka govore među sobom u »psalmima, himnima i duhovnim pjesmama, pjevajući i pripijevajući u srcima svojim Gospodu«.

1. Najstarije pjesme koje su pjevali kršćani bile su psalmi. Psalmi su uzvišene duhovne pjesme Staroga zavjeta koje je većim dijelom spjevao kralj David. Kako god su u Starom zavjetu pjevali psalme, tako su i u Novom zavjetu zauzeli psalmi odlično mjesto, te već od početka kršćanstva uznose hvalu Gospodu Bogu. Dokle god bude svijeta, dotle će se i psalmi oriti u katoličkim crkvama.

2. Osim psalama pjevaju se u crkvenom bogoslužju kantika, himni i narodne crkvene pjesme.

Kantika, tj. hlavospjevi su duhovne pjesme sv. Pisma Staroga ili Novoga zavjeta, na primjer, u Starom zavjetu hvalospjev triju mladića (Dan, 3, 52—90), Tobije (Tob, 13, 1—10), iz Novog zavjeta »Magnificat«, »Benedictus«, »Nunc dimittis«. (Luk, 1, 46—55, 1, 68—79, 2, 29—32).

Himni su duhovne pjesme koje su spjevali kršćanski pjesnici, a Crkva ih je uzela u bogoslužje.

Otac crkvenih himana je sv. Ambrozije, biskup milanski († 397). Od njega imamo sačuvanih 14 himna (»Aeterne rerum conditor, Splendor paternae gloriae«). Himan »Vexilla regis prodeunt«, koji se čuje u Sedmici muke, spjevao je Venancije Fortunat, biskup poatijeski.

Raban Mauro, biskup u Majncu († 856), spjevao je poznati himan »Veni Creator Spiritus«.

Herman, s pridjevkom Contractus, redovnik u Rajhenau-u († 1054), spjevao je lijepe marijanske himne »Alma Redemptoris mater« i »Salve, regina«.

O drugim himnima govori se na različitim mjestima u knjizi kako se, naime, koji od njih upotrebljava u crkvenoj godini.

Narodne pjesme su one koje narod pjeva, a spjevali su ih različiti kršćanski pjesnici.

Za upoznavanje crkvene pjesme kod Hrvata važna je zbirka crkvenih napjeva: »Cithara octochorda seu Cantus Sacri latino-croatici« koja je izašla u Zagrebu 1757 g.

Melodije crkvenih pjesama su izvora židovsko-orientalnog, a prilagodile su se u prva tri stoljeća grčkim i rimskim melodijama.

3. Za Gregorija Vel. († 604) dobilo je crkveno pjevanje oblik koji se do danas sačuvao, a zove se gregorijansko ili koralno pjevanje.

Karakteristika je gregorijanskog pjevanja, što je sastavljeno od posve jednostavnih glavnih glasova, a teče bez određene vremenske mjere (takta) jednoglasno i svečano.

Uz gregorijansko pjevanje gaji Crkva i višeglasno (polifono) pjevanje. Na tom polju stvorili su kršćanski muzičari velika djela. Osobito se ističe u tom smjeru Pijerluiđi da Palestrina (1526—1617) sa svojom znamenitom skladbom »Missa papae Marcelli«, skladana za Uskrs Orlando Laso (1532—1594), Jakob Gallus (Petelin), Slovenac († 1591).

Orgulje koje su na zapadu poznate od 757 g. upotrebljavale su se najprije za davanje glasa, a od 17. stoljeća stali su uvoditi u crkvi i druge različite instrumente, te se tako stalo pomalo zanemarivati koralno pjevanje.

4. U drugoj polovini 19. stoljeća nastao je u crkvenoj muzici preokret. Počeo se opet gajiti koral i Palestrinina muzika. Za obnovu pjevanja u duhu Crkve osobito su zaslužna društva sv. Cecilije kojima je upravo zadaća da obnove staro crkveno pjevanje.

Od strogo crkvenih pjesama treba lučiti narodne pjesme koje se pjevaju na narodnom jeziku. Sveta Crkva zahtijeva da narodne pjesme i po obliku i po napjevu odgovaraju uzvišenoj misli kojoj služe.

Papa Pio X koji je sebi uzeo zadatak da »sve obnovi u Hristu«, izdao je »Naputak za crkvenu muziku«. Po tom naputku ima biti crkvena muzika Bogu na čast, a narodu na duhovnu korist, a to će biti, bude li sveta, bez svjetovne primjese, umjetna prema pravilima crkvene muzike i univerzalna, prilagođena svima prilikama i svakom kraju.

Sv. otac želi da vjernici gregorijansko pjevanje pjevaju u crkvi kako je to negda bilo. Nekada je sav narod u crkvi odgovarao sveće-

niku kod sv. mise Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Benedictus, Agnus, a kod večernje i jutrenje psalme i himne. To neka se opet uvede.

Crkveno pjevanje i muzika sastavni su dijelovi liturgije, pa zato uvelike pobuđuju vjernike na svete misli i pobožna čuvstva.

Za vremena sv. Ambrozija vjernici su tako oduševljeno pjevali svete pjesme, te su njegovi neprijatelji govorili da ih je začarao. Sv. Augustin koji je slušao crkveno pjevanje u crkvi u Milanu pripovijeda sam o sebi da je plakao slušajući slatke glasove svetih pjesama, a da mu je srce plamtjelo od pobožnih čuvstava.

SVETA MISA

(TIJELOVO)

PREDMISA

Pristupne molitve

Latinski:

M. In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen.

Introibo ad altare Dei.

P. Ad Deum qui laetificat iuventutem meam.

Hrvatski:

M. U ime Oca i Sina i Duha Svetoga. Amen.

Pristupam k Božjem žrtveniku.

P. K. Bogu koji razveseljuje moju mladost.

(Psalm 42)

Latinski:

M. Judica me Deus, et discerne causam meam de gente non sancta: ab homine iniquo et doloso erue me.

P. Quia tu es, Deus, fortitudo mea: quare me repulisti, et quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?

M. Emitte lucem tuam et veritatem Tuam: ipsa me doduxerunt et adduxerunt in montem sanctum tuum et in tabernacula tua.

P. Et introibo ad altare Dei: ad Deum qui laetificat iuventutem meam.

M. Confitebor tibi in cithara, Deus, Deus meus: quare tristis es, anima mea, et quare conturbus me?

P. Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei et Deus meus!

Hrvatski:

M. Sudi mi Bože i vodi moju parbu protiv bezbožnog naroda; izbavi me od nepravednih i lukavih ljudi.

P. Nijesi li ti, Bože, krepost moja? Zašto me dakle odbacuje i zašto idem sjetan dok me rastužuje neprijatelj?

M. Pošalji svoju svjetlost i svoju istinu. Neka me izvedu na Tvoju svetu goru i u Tvoje šatore.

P. I pristupiću k Božjem žrtveniku: k Bogu koji razveseljuje moju mladost.

M. I slaviću te uz kitaru, Bože, Bože moj, zašto si dakle žalosna, moja dušo, i zašto se uznemiruješ?

P. Uzdaj se u Boga, jer ću Ga još slaviti: On je moje spasenje i moj Bog;

Latinski:

M. Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto.

P. Sicut erat in principio et nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

M. Introibo ad altare Dei.

P. Ad Deum qui laetificat iuventutem meam.

M. Adiutorium nostrum in nomine Domini.

P. Qui fecit coelum et terram.

Hrvatski:

M. Slava Ocu i Sinu i Duhu svetome.

P. Kako bijaše u početku tako i sada i vazda i u vijeke vijekova, Amen.

M. Pristupam k Božjem žrtveniku.

P. K Bogu koji razveseljuje moju mladost.

M. Pomoć je naša u ime Gospoda.

P. Koji je stvorio nebo i zemlju.

Konfiteor

Latinski:

M. Confiteor Deo omnipotenti etc.

P. Misereatur tui omnipotens Deus et dimissis peccatis tuis, perducat te ad vitam aeternam.

M. Amen.

P. Confiteor Deo omnipotenti, beatae Mariae semper Virgini, beato Michaeli Archangelo, beato Joanni Batpistae, sanctis Apostolis Petro et Paulo, omnibus sanctis et tibi, Pater, quia peccavi nimis cogitatione, verbo, et opere: mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa. Ideo precor beatam Mariam semper Virginem, beatum Michaelem Archangelum, beatum Joannem Baptistam, sanctos Apostolos Petrum et Paulum, omnes sanctos, et te Pater, orare pro me ad Dominum Deum nostrum.

M. Misereatur vestri omnipotens Deus et dimissis peccatis vestris perducat vos ad vitam aeternam.

P. Amen.

M. Indulgentiam, absolutionem et remissionem peccatorum nostrorum tribuat nobis omnipotens et misericors Dominus.

P. Amen.

Hrvatski:

M. Ispovijedam se Bogu svemogućemu . . .

P. Smilovao ti se svemogući Bog, otpustio ti tvoje grijehe i doveo te u život vječni.

M. Amen.

P. Ispovijedam se Bogu svemogućemu, blaženoj Mariji, vazda Djevici, blaženom Mihovilu arhanđelu, blaženomu Ivanu Krstitelju, svetim apostolima Petru i Pavlu, svima svetima i tebi, oče, da sam sagriješio vrlo mnogo mišlju, riječju i djelom: moj grijeh, moj grijeh, moj preveliki grijeh! Zato molim blaženu Mariju, vazda Djevicu, blaženoga Mihovila arhanđela, blaženoga Ivana Krstitelja, svete apostole Petra i Pavla, sve svete i tebe, oče, da se moliš za me kod Gospoda Boga našega.

M. Smilovao vam se svemogući Bog, oprostio Vam vaše grijehe i doveo vas u život vječni.

P. Amen.

M. Oprostenje, odrešenje i otpuštenje naših grijeha podao nam svemogući i milosrdni Gospod!

P. Amen.

Molitva za oproštenje grijeha

Latinski:

M. Deus, tu conversus vivificabis nos.

P. Et plebs tua laebitur in te.

M. Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam.

P. Et salutare tuum da nobis!

M. Domine, exaudi orationem meam.

P. Et clamor meus ad te veniat.

M. Dominus vobiscum!

P. Et cum spiritu tuo!

Hrvatski:

M. Bože, obazri se na nas i oživi nas!

P. Da se Tvoj narod veseli u Tebi.

M. Pokaži nam, Gospode, svoje milosrđe!

P. I daj nam svoje spasenje!

M. Gospode, usliši molitvu moju!

P. I vapaj moj k Tebi da dođe!

M. Gospod s Vama!

P. I s duhom tvojim!

Ulazeći k žrtveniku moli misnik: Pomolimo se. Uzmi od nas, molimo Gospode, naša bezakonja da budemo dostojni čistih srdaca ući u svetinju nad svetinjama. Po Hristu Gospodu našem. Amen.

Cjelivajući žrtvenik misnik moli: Molimo te, Gospode, po zaslugama Tvojih svetih kojih se moći ovdje nalaze da se dostojiš otpustiti sve moje grijehe. Amen.

Kod svečane mise misnik blagoslivlja tamjan i kadi žrtvenik.

2. Introitus (ulaz)*

M. (Ps. 80, 17) Nahrani ih najboljom pšenicom, alleluja, i nasiti ih šumskim medom, alleluja, alleluja!

(Ps. 80, I) Kličite Gospodu, pomoćniku našem, radosno kličite Bogu Jakovljevu Slava ocu... Nahrani ih...

3. Kyrie (Gospodine pomiluj)

Misnik moli naizmence s podvornikom:

Kyrie eleison! (ter.)	Gospodine pomiluj (tri púta)
Christe eleison (ter.)	Kriste pomiluj! (tri puta)
Kyrie eleison! (ter.)	Gospodine pomiluj (tri puta)

4. Gloria (Slava)

Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis.

Slava Bogu na visini i na zemlji mir ljudima dobre volje!

* Dijelovi, koji se kod sv. mise mijenjaju označeni su zvijezdicom.

Laudamus te. Benedicimus te. Adoramus te. Glorificamus te. Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam. Domine Deus, Rex coelestis, Deus Pater omnipotens. Domine Fili unigenite, Jesu Christe, Domine Deus, Agnus Dei, Filius Patris. Qui tollis peccata mundi, miserere nobis! Qui tollis peccata mundi, suscipe deprecationem nostram. Qui sedes ad dexteram Patris miserere nobis! Quoniam tu solus Sanctus. Tu solus Dominus. Tu solus altissimus Jesu Christe, cum Sancto Spiritu in gloria Dei Patris. Amen.

Hvalimo Te. Blagosiljamo Te. Klanjamo Ti se. Slavimo Te. Zahvaljujemo ti radi velike slave Tvoje. Gospode Bože. Kralju nebeski. Bože Oče svemogući. Gospode Sine Jedinorođeni, Isuse Hriste. Gospode Bože, Jaganjče Božji, Sine Očev. Koji uzimaš grijehe svijeta, pomiluj nas. Koji uzimaš grijehe svijeta primi našu molitvu. Koji sjediš s desne strane Ocu. Jer si ti jedini svet. Jer si jedini Gospod. Ti jedini Višnji, Isuse Hriste. Sa Svetim Duhom u slavi Boga Oca. Amen.

5. Kolekta (skupna molitva)*

M. Dominus vobiscum.

P. Et cum spiritu tuo.

M. Gospod s vama!

P. I s duhom Tvojim!

M. Bože, koji si nam pod čudesnim Sakramentom uspomenu muke svoje ostavio: daj nam, molimo, tako štovati sveta otajstva Tijela i Krvi Tvoje da plod otkupljenja Tvojega vazda u sebi osjećamo. Koji živiš i kraljuješ...

6. Poslanica*

M. Čitanje poslanice bl. Pavla Apostola Korinćanima (I-11, 23-29). Braćo, ja primih od Gospoda, što i vama predadoh, da Gospod Isus onu noć u koju bijaše predan, uze kruh i zahvalivši prelomi i reče: Ovo je tijelo moje koje se za vas lomi. Ovo činite na moj spomen. Tako i kalež, pošto je večerao, govoreći: Ovaj je kalež Novi zavjet u mojoj krvi. To činite kad god budete pili meni na spomen. Jer kad god budete jeli kruh ovaj i pili kalež ovaj smrt Gospodnju navještajte, dok ne dođe. Dakle, koji god bude nedostojno jeo kruh ovaj ili pio kalež Gospodnji, biće kriv i tijelu i krvi Gospodnjoj. Zato neka čovjek ispituje sam sebi, pa tada od kruha onoga neka jede i od kaleža neka pije. Jer tko nedostojno jede i pije, sud sebi jede i pije ne razlikujući tijela Gospodnjega.

7. Graduale*

(Ps. 144, 15, 16) U Te su, Gospode, uprte oči sviju, i Ti im daješ hranu na vrijeme; otvaraš svoju ruku i napunjaš sve što živi blagoslovom, alleluja, alleluja. (Iv. 6, 56, 57) Tijelo je moje doista jelo i krv je moja doista piće; ko blaguje moje tijelo i pije moju krv, ostaje u meni i ja u njemu.

Sekvencija
Lauda Sion...

Posljednica
Sion goro...

(Vidi s. 140)

8. Evanđelje

(Pripravna molitva)

M. Očisti moje srce i moje usne, svemogući Bože, koji si usne Isaije proroka očistio ognjenim kamenom da očišćen Tvojom milosrdnom dobrotom dostojno navijestim Tvoje sveto evanđelje. Po Kristu Gospodu našem.

Dostoj me se, Gospode, blagosloviti! Gospod neka bude u mom srcu i na mojim usnama da dostojno i prikladno navijestim njegovo evanđelje. Amen.

Latinski:	Hrvatski:
M. Dominus vobiscum.	M. Gospod s vama!
P. Et cum spiritu tuo.	P. I s duhom Tvojim!
M. Sequentia sancti evangelii secundum Joannem.	M. Slijedi sveto evanđelje po Ivanu.
P. Gloria Tibi, Domine!	P. Slava Tebi Gospode!

Odlomak iz sv. evanđelja*

M. (6, 66—69) U ono vrijeme reče Isus Židovima: Tijelo je moje doista jelo i krv moja doista piće. Tko blaguje moje tijelo i pije moju krv, ostaje u meni i ja u njemu. Kao što je mene poslao živi Otac, i ja živim poradi Oca; tako će i onaj koji mene blaguje živjeti poradi mene. Ovo je kruh koji je s neba sišao, ne kao što su vaši oci jeli manu, i pomrli su. Tko jede ovaj kruh živjeće uvijeke.

P. Laus Tibi Christe! — Slava Tebi Hriste!

M. Riječi sv. Evanđelja neka izbrišu naše pogreške.

9. Kredo

(Symbolum Niceano — Constantinopolitanum)

Latinski:

Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem, factorem coeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium. Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum. Et ex Patre natum ante omnia saecula. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, Genitum, non factum, consubstantialen Patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de coelis. Ee incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine et homo factus est Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus et sepultus est. Et resurrexit tertia die secundum scripturas. Et ascendit in coelum; sedet ad dexteram Patris. Et iterum venturus est cum gloria judicare vivos et mortuos, cuius regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum. Dominum et vivificantem, qui et Patre Filioque procedit, qui cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur, qui locutus est per Prophetas. Et unam sanctam Catholicam et Apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum. Et exspecto resurrectionem mortuorum. Et vitam venturi saeculi. Amen.

Hrvatski:

Vjerujem u jednoga Boga, Oca svemogućega, stvoritelja neba i zemlje svih vidljivih i nevidljivih stvari. I u jednoga Gospoda, Isusa Hrista, jedinorođenoga Sina Božjega, rođenog od Oca prije svih vijekova.

Boga od Boga, svjetlost od svjetlosti, pravog Boga od pravog Boga.

Koji nije bio stvoren, nego rođen, jedne biti s Ocem po kojem je sve stvoreno. Koji je radi nas ljudi i radi našeg spasenja sišao s nebesa. I utjelovio se po Duhu Svetom u Mariji Djevici i postao čovjekom. Raspet također za nas, mučen pod Poncijem Pilatom, umro i pokopan. I uskrsnuo treći dan, kako kaže sv. Pismo. I uzašao na nebo; sjedi s desna Ocu. I opet će doći sa slavom da sudi žive i mrtve, i njegovu kraljevstvu neće biti kraja. I vjerujem u Duha Svetoga Gospoda i davaoca života koji izlazi iz Oca i Sina. Koji je s Ocem i Sinom skupa u časti i slavi, koji je govorio po prorocima. Vjerujem u jednu svetu katoličku i apostolsku Crkvu. Ispovijedam jedno krštenje za otpuštanje grijeha. I iščekujem uskrsnuće mrtvih i život budućega vijeka. Amen.

Prikazanje

1. Uvod u prikazanje*

M. Dominus vobiscum.	M. Gospodin s vama!
P. Et cum spiritu tuo.	P. I s duhom Tvojim!

(Lev. 21, 6) Svećenici će Gospodnji prikazivati Bogu kâd i hljebove; i zato će biti sveti Bogu svojemu i ne će oskvrnuti imena njegova. Alleluja.

2. Prikazivanje žrtvenih darova

(kruha)

Primi, sveti Oče, svemogući vječni Bože, ovu neoskvrnjenu žrtvu koju ja nedostojni Tvoj sluga prinosim Tebi svomu živomu i pravomu Bogu za bezbrojne grijehe, uvrede i nemarnosti svoje i za sve nazočne, kao i za sve vjerne kršćane žive i mrtve da meni i njima bude na spasenje u život vječni. Amen.

(Miješanje vode i vina). Bože, koji si divno sazdao dostojanstvo čovječjega bića i još ga divnije obnovio, daj da se mi otajstvom ove vode i vina združimo s Božanstvom Onoga koji se udostojao biti dionikom našeg čovječanstva. Isus Hrist, Sin Tvoj, Gospodin naš, koji s Tobom živi i kraljuje u jedinstvu Duha Svetoga, Bog, u sve vijeke vijekova. Amen.

(vina)

Prinosimo Ti, Gospode, čašu spasenja, moleći Tvoju blagodat da uziđe s ugodnim mirisom pred lice Tvoga božanskoga veličanstva za spasenje naše i svega svijeta. Amen.

(nas samih)

U duhu poniznosti i u srcu skrušenom primi nas, Gospode, i tako neka bude danas naša žrtva pred Tobom, da ugodi Tebi Gospode Bože.

Dođi, Prosvjetitelju, svemogući vječni Bože, i blagoslovi ovu žrtvu pripravljenu svetom imenu Tvojemu!

(Kod svečane mise okadi misnik sada žrtvenik i žrtvene darove).

Pranje ruku

(Ps. 25, 6—12) Umivam svoje ruke u nevinosti i pristupam k Tvomu žrtveniku, Gospode, da glasno Tebe hvalim i kazujem sva divna djela Tvoja! — Gospode, volim Tvoj lijepi dom i mjesto gdje boravi Tvoja slava. — Ne pogubi dakle, Bože, moje duše sa bezbožnicima, ni moga života s krvopijama! — U njihovim rukama su bezakonja i njihova je desnica puna mita, a ja idem svojim putem nevin, i zato me izbavi u svojoj milosti! — Moji su koraci upravljeni putem pravde, usliši me, i ja ću te blagosiljati, Gospode, u Tvojoj crkvi. Slava Ocu...

(Misnik moli) Primi, Sveta Trojice, ovaj prinos koji Ti prikazujemo za spomen muke, uskrsnuća i uzašašća Isusa Hrista Gospoda našega i na čast blažene Marije vazda Djevice i blaženog Ivana Krstitelja i svetih apostola Petra i Pavla, i ovih i svih ostalih da njima bude na čast, a nama na spasenje; da se oni dostoje posredovati za nas na nebesima, kojih spomen činimo na zemlji. Po istom Hristu, Gospodu našem Amen.

Molite braćo

M.: Molite, braćo, da bude moja i vaša žrtva ugodna Bogu, Ocu svemogućemu.

P.: Neka primi Gospod žrtvu iz tvojih ruku u hvalu i slavu svojeg imena na korist također našu i svekolike svoje svete Crkve.

M.: Amen.

Sekreta*

M.: Molimo, Gospode, milostivo dopusti svojoj Crkvi darove jedinstva i mira koji su mistično označeni kruhom i vinom u ovoj žrtvi. P. G. n. I. H.

4. Prefacije

Uvod

Latinski:	Hrvatski:
M. Dominus vobiscum!	M. Gospod s vama!
P. Et cum spiritu tuo!	P. I s duhom Tvojim!
M. Sursum corda!	M. Gore srca!
P. Habemus ad Dominum.	P. Imamo kod Gospoda.
M. Gratias agamus Domino Deo nostro!	M. Hvalu uzdajmo Gospodu Bogu našemu!
P. Dignum et justum est.	P. Dostojno je i pravedno.

Zahvala*

Uistinu je dostojno i pravedno, pravo i spasonosno, da vazda i svagdje hvalimo i zahvaljujemo Tebi, Gospode, sveti Oče svemogući, vječni Bože, jer je otajstvom utjelovljene Riječi očima našima zasjala nova svjetlost Tvoje sjajnosti, te nas Bog dok ga spoznajemo u vidljivom obličju, privlači da ljubimo i nevidljive stvari. I zato pjevamo pjesmu slave Tvoje s anđelima i s arkanđelima, s prijestolima i gospotstvima, sa svom silom nebeske vojske govoreći bez prestanka:

Slava

Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth. Pleni sunt coeli et terra gloria tua.	Svet, svet, svet, Gospod Bog nad vojskama. Puna su nebesa i zemlja Tvoje slave.
Hosanna in excelsis. Benedictus qui venit in nomine Domini. Hosanna in excelsis.	Hosana na visini! Blagosloven koji dolazi u ime Gospodnje. Hosana na visini.

KANON

1. Kanon prije pretvorbe

I (molitva) Tebe dakle, preblagi Oče, smjerno molimo i ištemo po Isusu Hristu, Sinu Tvojemu, Gospodu našemu, da milostivo primiš i blagosloviš ove † darove, ove † poklone, ove † svete, neoskvrnjene žrtve koje Ti prinosimo prije svega za Tvoju svetu katoličku Crkvu da je dostojiš po svem svijetu umiriti, zakriliti i upravljati zajedno sa slugom Tvojim Papom našim... i s biskupom našim... i sa svim pravovjernim priznavaocima katoličke i apostolske vjere.

2 (molitva) Spomeni se, Gospode, svojih sluga i službenica... i sviju nazočnih kojih Ti poznaješ vjeru i bogoljubnost, za koje Ti prinosimo ili koji Ti prinose ovu žrtvu hvale za sebe i za sve svoje, za otkup svojih duša, za nadu svojeg spasenja i zdravlja i Tebi prikazuju svoje želje Bogu vječnome, živome i pravome.

3 (molitva) U istoj zajednici i poštujući spomen najprije slavne Djevice vazda Marije koja je rodila Boga i Gospoda našega Isusa Hrista, pa i blaženih apostola i Tvojih mučenika: Petra i Pavla, Andrije, Jakova, Tome, Jakova, Filipa, Bartolomeja, Mateja, Šimuna, Tadeja, Lina, Kleta, Klementa, Ksista, Kornelija, Ciprijana, Lovra, Hrisogona, Ivana i Pavla, Kuzme i Damjana; i sviju Tvojih svetih molimo: da nam po njihovim zaslugama dopustiš da se u svemu utvrđujemo, pomoću Tvoje zaštite. Po istom Hristu, Gospodu našemu. Amen.

(Misnik drži ruke nad kaležem i hostijom.)

4 (molitva) Molim Te dakle, Gospode, da umilostivljen primiš ovaj prinos naše službe i sve svoje obitelji i da naše dane razrediš u svome miru i izbaviš nas od vječnog osuđenja i pribrojiš stadu Tvojih izabranih. Po Hristu Gospodu našemu. Amen.

5 (molitva) Molimo Te, Bože, udostoj se učiniti ovu žrtvu u svemu blago†slovenu, namije†njenu, odo†brenu, razložnu i prijatnu da nam postane †Tijelo i †Krv preljubaznoga Tvojega Sina Gospoda našega Isusa Hrista.

2. Kanon kod pretvorbe

koji je u predvečerje svoje muke uzeo hljeb u svete i časne svoje ruke i podigavši oči na nebo k Tebi Bogu svome, Ocu svemogućemu, Tebi zahvali, blagoslovi prelomi i dade svojim učenicima govoreći: Uzmite i blagujte od ovoga svi:

Jer ovo je tijelo moje.

Tako isto po večeri uzevši i ovu preslavnu čašu u svete i časne svoje ruke opet Tebi zahvali, blagoslovi i dade svojim učenicima govoreći: Uzmite i pijte iz nje svi:

Jer ovo je čaša krvi moje Novoga i vječnoga zavjeta, tajna vjere, koja će se proliti za vas i za mnoge za otpuštenje grijeha. Koliko god puta budete to činili, činićete meni na spomen.

3. Kanon poslije pretvorbe

1 Zato sjećajući se, Gospode, mi sluge Tvoje, ali i Tvoj sveti narod blažene muke istoga Hrista, Tvojega Sina, našega Gospoda, kao što i njegova uskrsnuća od mrtvih i slavnoga uzašašća njegova, prinosimo preslavnom Tvojem veličanstvu od Tvojih darova i poklona žrtvu † čistu, žrtvu † svetu, žrtvu † neoskvrnjenu, sveti † hljeb vječnoga života i čašu † vječnoga spasa.

2 (molitva) Dostoj se milostivim i vedrim licem pogledati ove žrtvene darove i primiti ih, kao što si se dostojao milostivo primiti poklone pravednog svojega sluge Abela i žrtvu patrijarha našega Abrahama i žrtvu koju Ti prinese veliki Tvoj svećenik Melhisedek, svetu žrtvu, neoskvrnjeni prinos.

Smjerno Te molimo, svemogući Bože, zapovjedi da ovu žrtvu donesu ruke Tvoga svetoga anđela na Tvoj uzvišeni žrtvenik pred Tvoje božansko veličanstvo da se svi koji uzblagujemo od pričešća ovoga žrtvenika, presveto tijelo i krv Tvojega Sina, napunimo svakoga blagoslova nebeskoga i milosti. Po istom Hristu, Gospodu našemu. Amen.

3 (molitva) Spomeni se, Gospode, i s l u g a i s l u ž b e n i c a Tvojih... k o j i o t i đ o š e p r e d n a m a sa znamenjem vjere i spavaju u snu mira. Njima, Gospode, i svima koji u Hristu počivaju molimo da podaš mjesto rashlade, svjetlosti i mira. Po istom Hristu, Gospodu našem. Amen.

4 (molitva) Dostoj se podati i n a m a g r e š n i c i m a, Tvojim slugama, koji se uzdaju u mnoštvo Tvojih pomilovanja neki dio i zajednicu s Tvojim svetim apostolima i mučenicima: s Ivanom, Stjepanom, Matijom, Barnabom, Ignacijem, Marcelinom, Petrom, Felicitom, Perpetuom, Agatom, Lucijom, Agnetom, Cecilijom, Anastazijom i svima Tvojima svetima. Molimo Te, dovedi nas u njihovu družbu ne procjenjujući naših zasluga, nego darivajući nam oproštenje po Hristu, Gospodu našem, po kojemu sva, Gospode, vazda dobra † stvaraš, posve†ćuješ, oživlja†vaš, blago†siljaš i podaješ nama: po njemu † i s † njime † i u † njemu jest Tebi, Bogu Ocu svemogućemu u jedinstvu Duha Svetoga † svaka čast i slava po sve vijeke vijekova. P.: Amen.

Sv. Pričest

1. P r i p r a v a

M. Pomolimo se! Spasonosnim zapovijedima potaknuti i božanskom naukom poučeni usuđujemo se govoriti: Pater noster, qui es in coelis: sanctificetur nomen tuum; adveniat regnum tuum; fiat voluntas tua, sicut in coelo et in terra! Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, et dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. — Et ne nos inducas in tentationem. P. Sed libera nos a malo. Amen.

M. Izbavi nas molimo, Gospode, svih prošlih, sadašnjih i budućih zala i podaj milostivo mir u naše dane po zagovoru blažene i slavne vazda Djevice Bogorodice Marije i blaženih Tvojih apostola Petra i Pavla i Andrije i sviju svetih da budemo pomoću Tvojega milosrđa od grijeha vazda slobodni i riješeni svake smetnje.

(L o m l j e n j e h l j e b a) Po istom Gospodu našem Isusu Hristu, Sinu Tvojemu koji s Tobom živi i kraljuje u jedinstvu Duha Svetoga, Bog po sve vijeke vijekova. P.: Amen.

L a t i n s k i :	H r v a t s k i :
M. Pax † Domini sit † semper vobis † cum.	M. Mir † Gospodnji † bio vazda † s vama.
P. Et cum spiritu tuo.	P. † I s duhom Tvojim.

(S p u š t a j u ć i č e s t i c u u k a l e ž) Ovo sjedinjenje i posvećenje Tijela i Krvi Gospoda našega Isusa Hrista neka bude nama koji ga primamo u vječni život. P.: Amen.

L a t i n s k i :	H r v a t s k i :
Agnus Dei, qui tollis peccata mundi miserere nobis.	Jaganjče Božji koji uzimaš grijehe svijeta, pomiluj nas!
Agnus Dei etc.	Jaganjče Božji itd.
Agnus Dei etc. dona nobis pacem.	Jaganjče Božji itd., daruj nam mir!

M. Gospode Isuse Hriste koji si rekao svojim apostolima: Ostavljam vam svoj mir, dajem vam svoj mir, ne gledaj na moje grijehe, nego na vjeru Crkve svoje i dostoj se njoj po volji svojoj darovati mir i jedinstvo: koji živiš i kraljuješ, Bog, na sve vijeke vijekova. Amen.

Gospode Isuse Hriste, Sine Boga živoga, koji si svojom smrću oživio cijeli svijet po volji Oca i sudjelovanjem Duha Svetoga; izbavi me ovim presvetim tijelom i krvlju svojom od svih mojih bezakonja i od svakoga zla i daj mi da uvijek pristajem uz Tvoje zapovijedi i ne dopusti da se ikad od Tebe rastavim koji s istim Bogom Ocem i Duhom Svetim živiš i kraljuješ Bog po sve vijeke vijekova. P.: Amen.

Gospode Isuse Hriste, neka mi blagovanje Tvoga tijela koje se ja nedostojan usuđujem primati, ne bude na sud i propast, nego neka mi po Tvojoj milosti brani i liječi dušu i tijelo; koji živiš i kraljuješ s Bogom Ocem u jedinstvu Duha Svetoga Bog po sve vijeke vijekova. Amen.

2. Pričešćivanje

Misnik drži u lijevoj ruci patenu sa svetom hostijom udara se u prsi i govori:

Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbum et sanabitur anima mea. (triput)	Gospode, nisam dostojan da uđeš pod krov moj, nego reci riječ i ozdraviće duša moja. (triput).

Misnik se pričesti svetom hostijom:

Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam meam ad vitam aeternam. Amen.	Tijelo Gospoda našega Isusa Hrista neka čuva dušu moju za vječni život. Amen.

Misnik se pričesti svetom krvi:

Sanguis Domini nostri Jesu Christi custodiat animam meam in vitam aeternam. Amen.	Krv Gospoda našega Isusa Hrista neka čuva dušu moju u život vječni. Amen.

(Misnik čisti kalež) Gospode, daj da ono što smo primili ustima, čistim srcem čuvamo, i ovaj vremeniti dar neka nam bude na vječni spas!

Gospode, neka Tvoje tijelo koje sam primio i krv koju sam pio prionu uz moje srce! Ne daj da u meni koji sam okrijepljen čistim i svetim tajnama ostane grešna ljaga. Koji živiš i kraljuješ u vijeke vijekova. Amen.

3. Zahvala

(Pričesna molitva*) Kadgod budete jeli kruh ovaj ili pili kalež ovaj, smrt Gospodnju naviještajte dok ne dođe. Dakle, koji god bude jeo kruh ovaj ili pio kalež Gospodnji nedostojno, biće kriv tijelu i krvi Gospodnjoj. Alleluja.

(Popričesna molitva)*

Latinski:	Hrvatski:
M. Dominus vobiscum.	M. Gospodin s vama!
P. Et cum spiritu tuo.	P. I s Duhom tvojim!

Učini, molimo, Gospode, da se napunimo vječnim uživanjem Tvojega Božanstva što ga predoznačuje vremenito primanje dragocjenog tijela i krvi Tvoje. Po Hristu, Gospodinu našem. P.: Amen.

(Otpuštanje)

M. Dominus vobiscum.	M. Gospodin s vama!
P. Et cum spiritu tuo.	P. I s Duhom tvojim!
M. Ite missa est.	M. Idite, misa je;
P. Deo gratias.	P. Bogu hvala!

Konac

(Misnik moli na sredini žrtvenika) Neka Ti bude milo, sveta Trojice, djelo moje službe i podaj da žrtva što je, premda nedostojan, prinesoh očima Tvojega veličanstva bude Tebi prijatna, a na mene i na sve za koje sam je prinesao neka izlije Tvoj blagoslov. Po Hristu Gospodu našem. Amen.

(Blagoslov) Blagoslovio vas svemogući Bog, Otac i Sin i Duh Sveti! P.: Amen!

(Posljednje evanđelje)

M. Dominus vobiscum.	M. Gospodin s vama!
P. Et cum spiritu tuo.	P. I s Duhom tvojim!
M. Initium s. evangelii secundum Joannem.	M. Početak svetog evanđelja po Ivanu.
P. Gloria tibi, Domine.	P. Slava Tebi, Gospodine!

U početku bijaše Riječ, i Riječ bijaše kod Boga, i Bog bijaše Riječ. Ova bijaše u početku kod Boga. Sve je po njoj postalo što je postalo. U njoj bijaše život i život bijaše svjetlost ljudima. I svijetlost svijetli u tami i tama je ne obuze. Poslan bi čovjek od Boga komu bijaše Ivan ime. Ovaj dođe za svjedočanstvo da svjedoči za svjetlost da svi vjeruju po njemu. On ne bijaše svjetlost, nego da svjedoči za svjetlost. Svjetlost istinita koja obasjava svakog čovjeka koji dolazi na ovaj svijet. Na svijetu bijaše i svijet je po njemu postao i svjet ga ne upozna. K svojima dođe i svoji ga ne primiše. A koji ga primiše, dade im vlast da budu djeca Božja njima koji vjeruju u ime njegovo, koji nisu rođeni ni od krvi ni od volje muževlje, nego od Boga. I Riječ je tjelom postala i prebivala među nama, i viđesmo slavu njegovu kao jedinorođenoga od Oca, puna milosti i istine.

P. Deo Gratias!	P. Bogu hvala!

§ 81. PRIMJERI CRKVENIH PJESAMA

I. Psalmi

Psalam 50.

Latinski:	Hrvatski (čakavština):
Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam.	Smiluj se na me, Bože, po velikome milosrđu Tvome.
Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.	I po mnoštvu smilovanja Tvojih pomrsi nepravednost moju.
Amplius lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me!	I jošće operi mene od nepravednosti moje, i od griha moga očisti mene!
Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper.	Zač nepravednost moju ja popoznaju i grih moj suprotiva meni jest vazda.

Tibi soli peccavi, et malum coram te feci: ut iustificeris in sermonibus tuis et vincas cum iudicaris.

Ecce enim, in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea.

Ecce enim veritatem dilexisti: incerta et occulta sapientiae tuae manifestasti mihi.

Asperges me hyssopo, et mundabor: lavabis me, et super nivem dealbabor.

Auditui meo dabis gaudium et laetitiam:: et exsultabunt ossa humiliata.

Averte faciem tuam a peccatis meis: et omnes iniquitates meas dele.

Cor mundum crea in me, Deus: et spiritum rectum innova in visceribus meis.

Ne proicias me a facie tua: et spiritum rectum innova in visceribus meis.

Redde mihi laetitiam salutaris tui: et spiritu principali confirma me!

Docebo iniquos vias tuas: et impii ad te conventuntur.

Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meae: et exsultabit lingua mea justitiam tuam.

Domine, labia mea aperies: et os meum annuntiabit laudem tuam.

Quoniam, si voluisses sacrificium, dedissem utique: holocaustis non delectaberis.

Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum, et humiliatum, Deus, non despicies.

Benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sion: ut aedificentur muri Jerusalem.

Tunc acceptabis sacrificium iustitiae, oblationes, et holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos.

Tebi samomu sagrišil sam, i zlo prid tobom učinil sam, da se pravedan učiniš u besidah tvojih i primožeš kada se sudiš.

Zač evo u nepravednostih začat jesam i u grisih zače mene mati moja.

A evo uistinu ljubil si, neznana i skrovita mudrosti tvoje očitoval si meni.

Proškopiš mene, Gospodine, hizopom, i biti ću očišćen; oprati ćeš mene i svrhu sniga biti ću obiljen.

Slišanju mojemu dati ćeš veselje i radost, uzradovati će se kosti humiljene.

Odvrati obraz tvoj od grihov mojih i sve nepravednosti moje pomrsi.

Srce čisto stvori u meni, Bože, i duh moj upravni ponovi u utrobah mojih.

Ne odvrzi mene od obraza tvoga, i Duh Sveti ne vazmi od mene.

Povrati meni radost spasenja tvoga; i duhom izvrstitim ukripi mene.

Naučiti ću nepravednih puti tvoji, i nemilostivi k tebi će se obratiti.

Oslobodi mene od krvi, Bože, Bože spasenja moga; i uzvišiti će jazik moj pravdu Tvoju.

Gospodine, ustne moje otvori, i usta moja navistiti će pohvalu Tvoju.

Zač ako bi hotil posvetilišće, dal bih da jistino; prikazališći ne ćeš se nasladiti.

Posvetilišće Bogu duh uhiljeni; srce skrušeno i poniženo, Bože nepomrzi.

Dobrostiva učini u dobroj volji Tvojoj Sionu, da se saziju zidi Hijerosolima.

Tada ćeš prijati posvetilišće pravde, prikazanja i sažganja; tada će klasti svrhu oltara teliće.

Psalam 129

De profundis clamavi ad te, Domine. Domine: exaudi vocem meam.

Fiant aures tuae intendentes, in vocem deprecationis meae.

Si iniquitates observaveris, Domine; Domine, quis sustinebit?

Quia apud te propitiatio est: et propter legem tuam sustinui te, Domine.

Sustinuit anima mea in verbo eius: speravit anima mea in Domino.

A custodia matutina usque ad noctem: speret Israel in Domino.

Quia apud Dominum misericordia: et copiosa apud eum redemptio.

Et ipse redimet Israel, ex omnibus iniquitatibus eius.

Iz dubin zavapih k Tebi, Gospodine! Gospodine, usliši glas moj.

Budite uši tvoje pomnjive na glas moljenja moga.

Ako na nepravednosti staviš pomnju, Gospodine; Gospodine, gdo će moći podniti?

Da pri tebi otpušćenje jest: i ciča zakona tvoga podnil sam tebe, Gospodine.

Podnila jest duša moja u riči njegovi. Ufala je moja duša u Gospodina.

Od straže jutarnje deri do noći, da ufa Izrael u Gospodina.

Zač pri Gospodinu jest milosrđe, i obilno pri njemu otkupljenje.

I on otkupiti će Izraela od svih nepravednosti njegovih.

Prijevod ovih obaju psalama (50 i 129) potječe iz konca 16 vijeka (1598). To je najstariji hrvatski prijevod svih psalama prozom, lijepom čakavštinom od f r a. L u k e B r a č a n i n a. Originalni je rukopis našao i štampao ga u Akademiji sveučilišni docent profesor dr. Petar Karlić.

II. Kantici

1. Magnificat

(Prijevod Franje Cirakoga iz Liturgike dra. Barca.)

Magnificat anima mea Dominum:
Et exsultavit spiritus meus in Deo, salutari meo.
Quia respexit humiliatem ancillae suae: ecce enim, ex hoc beatam mee dicent omnes generationes.
Quia fecit mihi magna qui potens est: et sanctum nomen eius.
Et misericordia eius a progenie in progenies timentibus um.
Fecit potentiam in brachio suo: dispersit superbos, mente cordis sui.
Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles.
Esurientes implevit bonis: et divites dimisit inanes.

Veliča duša moja Gospoda:
I pokliče duh moj Bogu, Spasu mojemu.
Jer je pogledao na poniznost službenice svoje: jer gle, otsada će me zvati blaženom svi naraštaji.
Jer veliko meni učini onaj koji je silan: i sveto je ime njegovo.
I milosrđe njegovo od koljena do koljena s onima koji ga se boje.
Učini sile mišicom svojom: i rasu ohole mišlju srca njihova.
Moćnike svrže sa prijestolja i podiže poniženе.
Gladne napuni dobrim, a bogate ostavi prazne.

Suscepit Israel, puerum suum, recordatus misericordiae suae.

Primio je Israela, slugu svoga, spomenuvši se milosrđa svoga.

Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham, et semini eius in saecula.

Kako reče ocima našim, Abrahamu i koljenu njegovu, dovijeka.

2. Benedictus

(Luc. 1, 68—80)
(Prijevod Franje Cirakoga iz Liturgike dra. Barca.)

Benedictus Dominus, Deus Israel, quia visitavit, et fecit redemptionem plebis suae:

Blagoslovljen Gospod Bog Israelov, jer je pohodio i otkupio narod svoj:

Et erexit cornu salutis nobis: in domo David, pueri sui.

I podigao rog spasenja, u domu Davida, sluge svoga.

Sicut locutus est per os sanctorum, qui a saeculo sunt, prophetarum eius.

Kako je govorio na usta svetih proroka svojih koji su od vijeka:

Salutem ex inimicis nostris, et de manu omnium, qui oderunt nos:

Spasenje od neprijatelja naših, iz ruke sviju što mrze za nas:

Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris: et memorari testamenti sui sancti.

Da učini milosrđe ocima našim, i da se spomene zavjet svetoga svoga.

Jusiurandum, quod iuravit ad Abraham, patrem nostrum, daturum se nobis:

Zakletve, kojom se zakle Abrahamu ocu našemu, da će nam dati:

Ut sine timore, de manu inimicorum nostorum liberati, serviamus illi.

Da bez straha izbavljeni iz ruku neprijatelja naših, služimo njemu.

In sanctitate, et iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris.

U svetosti i pravdi pred njim, u sve dane svoje.

Et tu puer, Propheta Altissimi vocaberis: praeibis enim ante faciem Domini parare vias eius:

A ti, dijete, zvaćeš se Prorokom Najvišega: jer ćeš ići pred licem njegovim da pripraviš putove njegove:

Ad dandam scientiam salutis plebi eius: in remissionem peccatorum eorum.

Da dadeš narodu njegovu spoznanje spasenja, za oproštenje grijehova njegovih.

Per viscera misericordiae Dei nostri: in quibus visitavit nos, oriens ex alto:

Po dubljini milosrđa Boga našega po kom nas je pohodio dižući se sa visine:

Illuminare his, qui in tenebris, et in umbra mortis sedent: ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

Da obasja one što sjede u tami i u sjeni smrtnoj, i da uputi noge naše na put mira.

III. Himni

1. Stabat mater

Sekvencija na »Sedam žalosti bl. Dj. Marije«. Spjevao Jacopone da Todi († 1306).
(Prijevod iz rimskoga misala dra. Kniewalda.)

Stabat mater dolorosa
Iuxta crucem lacrimosa,
Dum pendebat Filius.

Stala Mati bola svetog
Pokraj Sina razapetog,
Mutile joj suze vid.

Cuius animam gementem,
Contristatam et dolentem,
Pertransivit gladius.

Dušom njenom rastuženom,
Razboljenom, skamenjenom,
Prolazio mača brid.

O quam tristis et afflicta
Fuit illa benedicta
Mater Unigeniti!

O koliko ucviljena
Bješe ona uzvišena
Mati Sina jedinog!

Quae moerebat et dolebat
Pia mater dum videbat
Nati poenas inclyti.

Bol bolova sve to ljući
Blaga majka gledajući
Muke slavnog Čeda svog.

Quis est homo, qui non fleret,
Matrem Christi si videret
In tanto supplicio.

Koji čovjek ne bi plako
Majku Božju videć tako
U tjeskobi beskrajnjoj?

Quis non posset contristari,
Christi matrem contemplari,
Dolentem cum Filio?

Tko produžit neće s Čistom,
Kad je vidi takvu s Hristom,
Gdje sa smrću bije boj?

Pro peccatis suae gentis
Vidit Jesum in tormentis,
Et flagellis subditum.

Zarad grijeha svoga puka
Gleda njega usred muka,
Bičevi joj biju sluh.

Vidit suum dulcem Natum
Moriendo desolatum,
Dum emisit spiritum.

Gleda svoje milo zlato
Ni od Oca nè gledato,
Gdje božanski pusti duh.

Eia Mater, fons amoris,
Me sentire vim doloris
Fac, ut tecum lugeam.

Daj, o Majko sve miline,
Osjetit mi brid gorčine,
Eda s tobom procvilim.

Fac, ut ardeat cor meum,
In amando Christum Deum,
Ut sibi complaceam.

Nek mi ljubav srce mori,
Nek za Hrista ono gori,
Eda njemu omilim.

Sancta Mater, istud agas,
Crucifixi fige plagas
Cordi meo valide.

Tui nati vulnerati,
Tam dignati pro me pati,
Poenas mecum divide.

Fac me tecum pie flere,
Crucifixo condolere,
Donec ego vixero.

Iuxta crucem tecum stare
Et me tibi sociare
In planctu desidero.

Virgo virginum praeclara,
Mihi iam non sis amara,
Fac me tecum plangere.

Fac, ut portem Christi mortem
Passionis fac consortem,
Et plagas recolere.

Fac me plagis vulnerari,
Fac me cruce inebriari
Et cruore Filii.

Flammis ne urar succensus,
Per te, Virgo, sim defensus,
In die iudicii.

Christe, cum sit hinc exire,
Da per Matrem me venire
Ad palmam victoriae.

Quando corpus morietur,
Fac, ut animae donetur
Paradisi gloria. Amen.

Rane drage, Majko sveta,
Spasa za me razapeta
Tisni posred srca mog.

Neka dođu i na mene
Patnje za me podnesène
Sinka tvoga ranjenog.

Daj mi s tobom suze livat,
Raspetoga sažaljivat,
Dok mi teče žića čas.

U tvom društvu uz križ stati,
S tobom jâde jădovati,
Od te želje gorim vas.

Djevičanska kruno živa,
Pogledaj me milostivâ,
Daj mi s tobom dijelit plač.

Daj mi nosit po sve dane
Isusovu smrt i rane,
Osjećati mukâ mač.

Neka rane izrane me,
Neka svega opije me
Sina tvoga križ i krv!

U dan suda za me zbori
Ti, o Djevo, da ne mori
Vječnoga me ognja crv.

Pri života, Hriste, mijeni,
Neka slavni vijenac meni
Spremi Majčin zagovor.

Kad mi zemlja tijelo primi,
Dušu onda uzmi ti mi
U nebeski blažen dvor. Amen.

2. Victimae paschali laudes

Sekvencija na Uskrs
Spjevao Vipo, dvorski kapelan
Konrada II i Henrik III († 1050)
(Prijevod iz rimskoga misala
dra. Kniewalda.)

Starohrvatski:

Žrtve pashovnej hvali žrete hrstijane.

Agnac iskupi ovce: Hrst nepovinni s Otcem pomori grešniki.

Smrt i život braniju brasta se čudnoju: vožd života umr, cesarstvujet živ.

Reci nam, Marije, čto vide na puti?

Videh grob Hrsta živušta: i slavu vskrsša.

Angelskije svedetelje, ubrus, i rizi.

Vskrese Hrst upvanije moje: varit vi va Galileji.

Vem Hrsta v istinu vskrsša od mrtvih; ti, Cesaru pobeditelju, pomiluj nas. Amen. Alleluja.

Hrvatski:

Svetoj žrtvi uskrsnici,
Dajte slavu, krštenici!
Janje ovce oslobodi,
Hrist nas grješne preporodi.
Sa životom smrt se sasta,
I čudesna borba nasta;
Vođa živih pade tada,
I živ evo opet vlada.

Marija, o kazuj, glasi,
Što na putu vidjela si?
Grob ja vidjeh Hrista Boga,
Svijetlu slavu uskrsloga,
Anđele i platno bijelo,
U kom bješe drago tijelo.
Ufanje mi uskrslo je,
Hrist moj Gospod i sve moje.
Ići za njim vi ćete i
Vidjet ga u Galileji.

Znamo, da si doistine,
Uskrsnuo, Božji Sine;
Pobjedniču, Kralju divan,
Budi nama milostivan. Amen.
Alleluja.

3. Veni Sancte Spiritus

Sekvencija na Duhove
Spjevao Stjepan Langton, nadbiskup
Kenterbrijski († 1228)
(Prijevod iz rimskoga misala
dra. Kniewalda.)

Latinski:

Veni, Sancte Spiritus,
Et emitte coelitus
Lucis tuae radium.

Dođi, Duše presveti,
Takni naše pameti
Zrakom svoje milosti!

Veni, pater pauperum,
Veni, dator munerum,
Veni, lumen cordium.

Consolator optime,
Dulcis hospes animae,
Dulce refrigerium.

In labore requies,
In aestu temperies,
In fletu solatium.

O Lux beatissima,
Reple cordis intima
Tuorum fidelium.

Sine tuo numine
Nihil est in homine,
Nihil est innoxium.

Lava, quod est sordidum,
Riga, quod est aridum,
Sana, quod est saucium.

Flecte, quod est rigidum,
Fove, quod est frigidum,
Rege, quod est devium.

Da tuis fidelibus,
In te confidentibus,
Sacrum septenarium.

Da virtutis meritum,
Da salutis exitum,
Da perenne gaudium. Amen.

Dođi, oče ubogih,
Davaoče dara svih,
Dođi, srca svjetlosti!

Utjeho za svaki bol,
Goste duši sladak tol',
Okrepe nam viru tih!

Umornima odmore,
U vrućini lahore,
Razgovore žalosnih!

O ti, svjetlost iz raja,
Prožimlji nas dò kraja,
Napuni nam dušu svu!

Bez Božanstva tvojega
Čovjek je bez ičega,
Utapa se sav u zlu.

Nečiste nas umivaj,
Suha srca zalivaj,
Vidaj rane ranjenim!

Mekšaj ćudi kamene ,
Ogrij grudi ledene,
Ne daj nama putem zlim!

Svim što vjeru imaju
Što se u te ufaju,
Sedam svojih dara daj!

Daj poštèno življenje
Daj duševno spasenje
Daj vjekòvit svima raj! Amen.

4. Lauda Sion

Sekvencija na Tijelovo
Spjevao sv. Toma Akvinski († 1274).
(Prijevod iz Rimskog misala
dra. Kniewalda.)

Latinski:

Lauda, Sion Salvatorem,
Lauda ducem et pastorem,
In hymnis et canticis.

Hrvatski:

Sion-goro pjevaj, kliči,
Spasitelja svoga diči,
Svog pastira, vođu svog!

Latinski:

Quantum potes, tantum aude,
Quia maior omni laude
Nec laudare sufficis.

Laudis thema specialis,
Panis vivus et vitalis
Hodie proponitur.

Quem in sacrae mensa coenae
Turbae fratrum duodenae
Datum non ambigitur.

Sit laus plena, sit sonora,
Sit iucunda, sit decora
Mentis iubilatio!

Dies enim solemnis agitur,
In qua mensae prima recolitur
Huius institutio.

In hac mensa novi Regis,
Novum Pascha novae legis,
Phase vetus terminat.

Vetustatem novitas,
Umbram fugat veritas,
Noctem lux eliminat.

Quod in coena Christus gessit,
Faciendum hoc expressit
In sui memoriam.

Docti sacris institutis,
Panem, vinum in salutis
Consecramus hostiam.

Dogma datur christianis,
Quod in carnem transit panis,
Et vinum in sanguinem.

Quod non capis, quod non vides,
Animosa firmat fides,
Proeter rerum ordinem.

Sub diversis speciebus,
Signis tamen et non rebus,
Latent res eximae.

Hrvatski:

Reci štogod možeš reći,
Ne ćeš hvalom svom doseći
Predmeta previsokog.

Slava evo velika je:
Živi kruh što život daje
Častit nam je ovaj dan;

Kruh što bi kod svetog stola
Među dvanaest apostola
Podijeljen i blagovan.

Pojmo punom, zvonkom riječi,
Neka milo klikče, ječi
Srdaca nam skladan glas.

Jerbo danas veličajna
Naređenja ovih tajna
Spominjemo svečan čas.

Novog Kralja što je ovo,
Na njem evo Janje novo,
Starom Vazmu dođe kraj.

Nesta slika toga trena,
Ispred zbilje minu sjena
Tminu progna sunčev sjaj.

Što sam stvori oto veče,
Hrist to isto tvorit reče,
Dovijeka na spomen svoj .

Poučeni kako treba
Prinosimo dare neba
U žrtvi spasonosnoj.

Nauke nam svete glase
Kruh u tijelo pretvara se
Vino u krv Gospodnju.

Nè shvaćamo, nè gledamo,
Al po jakoj vjeri znamo
Što van reda biva tu.

U dva lika tu se taje
Silne stvari, kojima je
Tek vanjština razlikom.

Latinski:

Caro cibus, sanguis potus:
Manet tamen Christus totus
Sub utraque specie.

A sumente non concisus,
Non confractus, non divisus
Integer accipitur.

Sumit unus, sumunt mille,
Quantum isti, tantum ille;
Nec sumptus consumitur.

Sumunt boni, sumunt mali:
Sorte tamen inaequali,
Vitae vel interitus.

Mors est malis, vita bonis:
Vide, paris sumptionis
Quam sit dispar exitus!

Fracto demum sacramento
Ne vacilles, sed memento
Tandum esse sub fragmento.
Quantum toto tegitur.

Nulla rei fit scissura;
Signi tantum fit fractura:
Qua nec status, nec statura
Signati minuitur.

Ecce panis Angelorum,
Factus cibus viatorum;
Vere panis filiorum,
Non mittendus canibus.

In figuris praesignatur,
Cum Isaac immolatur,
Agnus Paschae deputatur;
Datur manna patribus.

Bone pastor, panis vere,
Jesu nostri miserere,
Tu nos pasce, nos tuere,

Hrvatski:

Tijelo hrana, krv je piće,
Hristovo je ipak biće
Sve pod svakom prilikom.

Kad ga primaš, nije dio
Nije kriška, nego cio
Ljudima se predaje.

Io jedan, jelo trista,
Svaki prima svega Hrista,
Nit ga jelom nestaje.

Dobar, opak blaguju ga
Kob je ipak svakom druga,
Život ili smrtni mrak.

Smrt je zlima, dobrim žiće,
Gledaj: isti kruh i piće,
A plod tako nejednak.

Kad se lomi kruh taj mio,
Kakogod je sav ti krio,
Tako mu i svaki dio
Krije cio višnji dar.

Nit se mijenja šta pri tome
Stas ili stanje sakritome:
Prilike se samo lome
Ne trga se sama stvar.

Kruh, što slast je anđelima,
Sad je hrana putnicima;
Ne smije se dati zlima:
On je djeci jestvinom.

Davno mu je spominjanje
Izakovo žrtvovanje
Izraelskog Vazma janje,
Mana, hrana pustinjom.

Dobar pastir, kruše pravi,
Ne daj vuku da nas davi,
Ti nas pasi, Ti nam spravi

Tu nos bona fac videre
In terra viventium.

Tu, qui cuncta scis et vales,
Qui nos pascis hic mortales,
Tuos ibi commensales,
Cohaeredes et sodales
Fac Sanctorum civium
Amen. Alleluja.

Žića stan u vječnoj slavi,
Budi nama Isus spas.

Može, što nam daješ jesti,
Na zemaljskoj dok smo cesti
Daj nam ondje s Tobom sjesti
Za svoj stol ko brani smjesti
Među svoje svece nas.
Amen. Alleluja.

5. Dies irae

Sekvencija na misu za pokojne
Spjevao Toma Celano, franjevac
(† oko 1255)
(Prijevod iz rimskoga misala
dra. Kniewalda.)

Starohrvatski:

Dan gnjeva, da on, iskroju
Razorit vek ognjenoju:
Svede David s Sibiloju.

Kolik trepet hoćet biti,
Jegda sudij imat priti,
Vsa žestoko rasuditi!

Truba divni zvuk ispustit,
Iz grob mrtvi vse razbudit
I pred prestol je prinudit.

S jestestvom se smrt užasnet.
Jegda tvar iz groba vstanet,
Da sudeću otvešćajet.

Napisana izjavit se
Knjiga, v nejže vse sadržit se,
Ot kudu mir rasudit se.

Sudij ubo jegda sedet,
Čto tajit se, javno budet:
Neotnišćeno ni čto ostanet.

Mnoju bednim čto rečet se?
Kdo zastupnik prizovet se?
Kogda jegda prav spaset se?

Caru strašni veličnosti,
Spasej tune prostiv zlosti,
Spasi mene, tok milosti.

Hrvatski:

Strašni sud će u dan cvila
Spasit cio svijet bez mila,
Kažu David i Sibila.

Kolik trepet biće tude,
Kada sudac stigo bude,
Da po pravdi sudi ljude!

Gromki glas će truba zvati,
Iznad svih će raka zvati,
Sve pred prijesto prinukati.

Smrt i narav u čudu će
Gledat mrtvih uskrsnuće
I sud, koji biti tu će.

Knjiga će se izvaditi,
Svaki čin će tu se štiti,
S kojeg svijet će suđen biti.

I kad Sudac sudit sjedne,
Otkrit on će sve što htjedne,
Platit zloće sve do jedne.

Što ću jadan tada moći?
Komu ću se molit poći?
Gdje će jedva dobri proći?

Divan Kralju strašne slave,
Koji daješ spas badave,
Spasi mene u dan strave!

Starohrvatski:

Blag' Isuse, ti pomniši,
Jako za me plt nosiši:
Da me v dan on ne'zgubiši.

Išće mjene, sel si v trude,
Križ postradav spasej ljudi:
Vsuje tolik trud ne budi.

Pravi sudce otmšćenija,
Stvori dar otpušćenija,
Prežde dne rasuždenija.

Vsdišu, jako ispoln zlosti,
Lice stidno od pakosti:
Molećumu, Bože prosti.

Dav Mariji otdanije,
Razbojniku prošćenije,
Mne že pod upvanije.

Nesm dostojan az moliti:
No ne dažd mi, blagosloviti,
Večnim ognjem izgoreti.

S ovcami mi mesto spravi
I ot kozlić me ostavi,
O desnuju sebe stavi.

Prekletim že oličenim,
V plamen žestok osuždenim
Zovi me k blagoslovljenim.

Molju ti se priklonjeno,
Srdce leki prah skrušeno:
Shrani konac moj blaženo

Da se sluzi oni stanet,
Iz pepela jegda vstanet
Rasudimi človek krivi,
Sem prosti, Bože živi!

Blag' Isuse, Gospodi,
Dažd im pokoj svobodi. Amen.

Hrvatski:

Blagi Hriste, osjeti se,
Da rad mene uputi se,
Milosrdni, smiluj mi se!

Ja sam uzrok Tvome trudu,
Za me pođe u smrt hudu,
Nek ne bude to zaludu.

Ti što kazniš ljudske zlosti,
Višnji Suče, po milosti
Prije suda meni prosti!

Uzdišući gledam nice,
Grijeh mi stidom žari lice.
Očisti me od krivice!

S Magdalene breme skinu,
Razbojnik se u raj vinu,
Pa i meni nada sinu.

Molbe su mi jadne toli,
Al ti dobar ne dozvoli,
Da me more vječne boli.

Daj mi mjesto s ovcam svojim,
S vjernim Tvojim da se brojim,
S desne strane da ti stojim.

Kad u oganj prokletnike
Survaš među paklenike,
Zovni me uz blaženike!

Klečeć smjerno dižem glase,
Molim srca skrušena se:
U skrajne me čuvaj čase!

U dan onaj teška cvila,
Budit svijet će Božja sila,
Sudit će se čovjek krivi,
Ti mu praštaj, Bože živi!

Isukrste blagi čuj,
Vjerne mrtve pomiluj! Amen.

6. Pange lingua

Spjevao sv. Toma Akvinski.
(Prijevod iz rimskoga misala dra. Kniewalda.)

Latinski:

Pange, lingua, gloriosi
Corporis mysterium,
Sanguinisque pretiosi,
Quem in mundi pretium
Fructus ventris generosi
Rex effudit gentium.

Nobis datus, nobis natus
Ex intacta Virgine,
Et in mundo conversatus,
Sparso verbi semine,
Sui moras incolatus
Miro clausit ordine.

In supremae nocte cena
Recumbens cum fratribus,
Observata lege plene
Cibis in legalibus,
Cibum turbae duodenae
Se dat suis manibus.

Verbum caro, panem verum
Verbo carnem efficit
Fitque sanguis Christi merum;
Et si sensus deficit,
Ad firmandum cor sincerum
Sola fides sufficit.

Tantum ergo Sacramentum
Veneremur cernui;
Et antiquum documentum
Novo cedat ritui;
Praestet fides supplementum
Sensum defectui.

Genitori Genitoque
Laus et iubilatio,
Salus, honor, virtus quoque
Sit et benedictio:
Procedenti ob utroque
Compar sit laudatio. Amen.

Hrvatski:

Usta moja, uzdižite
K preslavnom Tijelu glas,
I krv dragu proslavite,
Što je proli za sve nas.
Čedo Majke plemenite,
Ljudskog roda Kralj i Spas.

Dan je svima smrtnicima,
Djeva nam ga porodi,
I on prođe, sijuć tlima
Zrnje riječi Božijih,
A na kraju vjernicima
Divan spomen ostavi.

Kad je s braćom večerao
Spas na gozbi posljednjoj
Sav je zakon obdržao
On u hrani vazmenoj
I ko hranu tad je dao
Sama sebe družbi svoj.

Gospod zbori, i kruh biva
Svetim tijelom njegovim,
Likom vina krv se skriva,
Okom toga ne vidim,
Ali sama vjera živa
Kazuje bezazlenim.

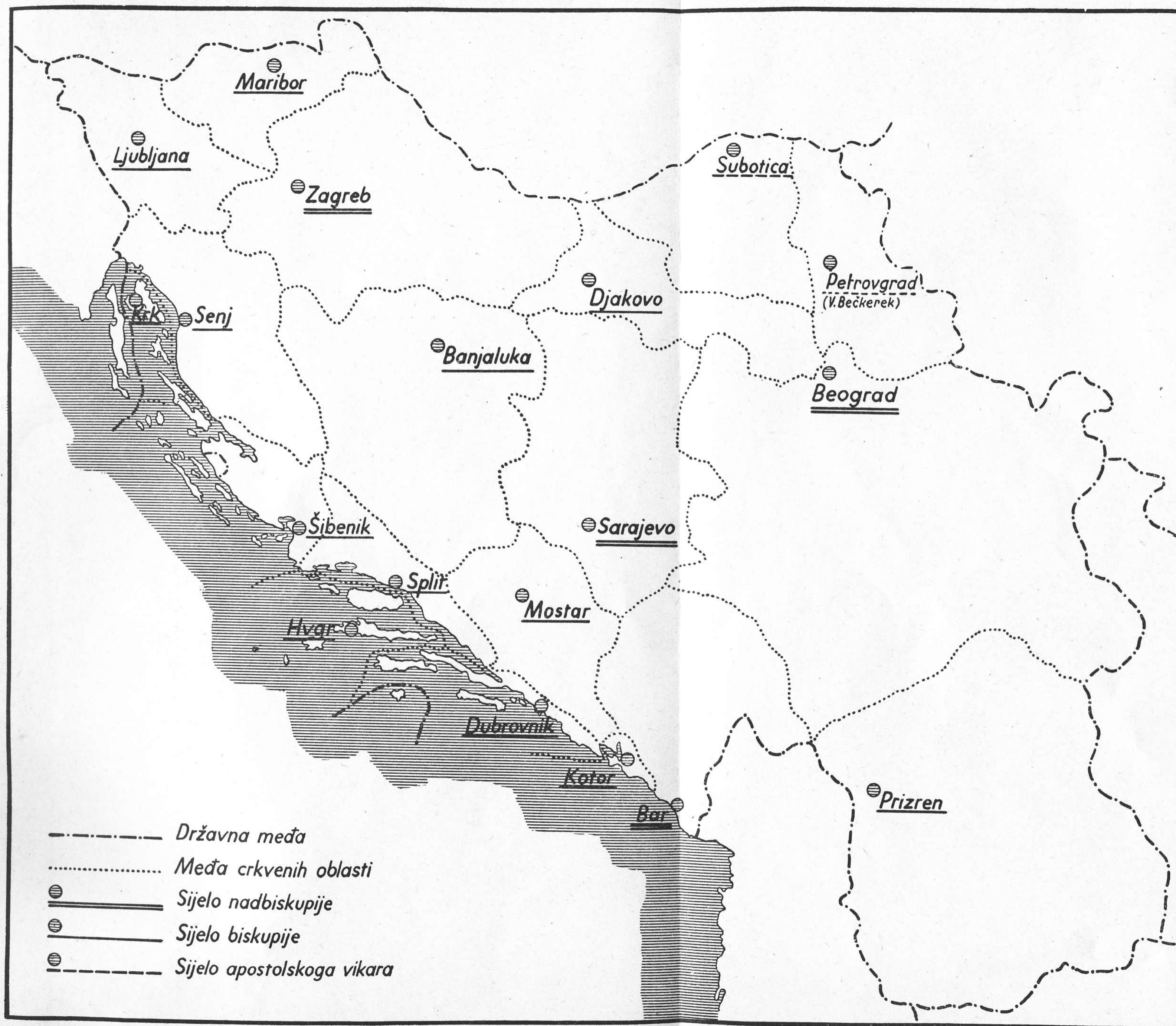
Divnoj dakle Tajni ovoj,
Klanjamo se smjerno mi,
Stari zakon žrtvi novoj
Nek se sada ukloni.
Vjera duši čovjekovoj
Nek spoznanje dopuni.

Bogu Ocu, Bogu Sinu
Hvala s pjesmom radosnom,
Slavimo im veličinu,
Častimo ih dušom svom,
K Duhu Svetom nek se vinu
Glasi s dikom jednakom. Amen.

7. Te Deum

Prijevod iz Rimskog misala dra. Kniwealda.

Te Deum laudamus: te Dominum confitemur.	Tebe Boga hvalimo, Tebe Gospodinom priznajemo.
Te aeternum Patrem omnis terra veneratur.	Tebe, vječnog Oca, sva zemlja poštuje.
Tibi omnes Angeli, tibi Caeli, et universae Potestates:	Tebi svi anđeli, Tebi nebesa i sve vlasti,
Tibi Cherubim et Seraphim incessabili voce proclamant:	Tebi kerubi i serafi kliču bez prestanka:
Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus, Deus Sabaoth.	Svet, svet, svet, Gospodin Bog Sabaot.
Pleni sunt coeli et terra maiestatis gloriae tuae.	Puna su nebesa i zemlja veličanstva slave Tvoje.
Te gloriosus Apostolorum chorus,	Tebe hvali slavni apostola zbor,
Te Prophetarum laudabilis numerus,	Tebe proroka dična četa,
Te Martyrum candidatus laudat exercitus,	Tebe mučenika svijetla vojska,
Te per orbem terrarum sancta confitetur Ecclesia.	Tebe po svem svijetu sveta uzvisuje Crkva.
Patrem immensae maiestatis;	Oca neizmjernog veličanstva.
Venerandum tuum verum et unicum Filium;	
Sanctum quoque Paraclitum Spiritum.	I svetoga Tješitelja Duha.
Tu Rex gloriae, Christe.	Ti Kralju Slave, Hriste.
Tu patris sempiternus es Filius.	
Tu ad liberandum suscepturus hominem horruisti Virginis uterum.	Ti, da za naše spasenje postaneš čovjekom, nisi se strašio krila Djevice.
	Ti si Očev vjekovječni Sin.
Tu, devicto mortis aculeo, aperuisti credentibus regna caelorum.	Ti, svladavši oštrinu smrti, otvorio si vjernima kraljevstvo nebesko.
Tu ad dexteram Dei sedes, in gloria Patris.	Ti sjediš s desna Bogu u slavi Očevoj.
Iudex crederis esse venturus.	Vjerujemo, da ćeš doći kao Sudac.
Te ergo quaesumus, tuis famulis subveni, quos pretioso sanguine redemisti.	Tebe dakle molimo, pomozi svojim slugama, Koje si otkupio dragocjenom krvlju.
Aeterna fac cum Sanctis tuis in gloria numerari.	U vječnoj slavi daj, da se ubrojimo među svete Tvoje.
Salvum fac populum tuum, Domine, et benedic hereditati tuae.	Spasi puk svoj, Gospodine, i blagoslovi baštinu svoju.
	I vladaj njima i uzdiži ih u sve vijeke.

Maribor
Ljubljana
Zagreb
Subotica
Petrovgrad
(V. Bečkerek)
Djakovo
Krk
Senj
Banjaluka
Beograd
Šibenik
Sarajevo
Split
Mostar
Hvar
Dubrovnik
Kotor
Bar
Prizren
Državna međa
Međa crkvenih oblasti
Sijelo nadbiskupije
Sijelo biskupije
Sijelo apostolskoga vikara

Et rege eos, et extolle illos usque in aeternum.

Per singulos dies benedicimus te;

Et laudamus nomen tuum in saeculum, et in saeculum saeculi.

Dignare, Domine, die isto sine peccato nos custodire.

Miserere nostri, Domine, miserere nostri.

Fiat misericordia tua, Domine, super nos, quemadmodum speravimus in te.

In te, Domine, speravi: non confundar in aeternum.

Iz dana u dan blagoslivamo Tebe.

I hvalimo ime Tvoje u vijeke i u vijeke vijekova.

Dostoj se, Gospodine, u dan ovaj sačuvat nas od grijeha.

Smiluj se nama, Gospodine, smiluj se nama.

Nek bude milosrđe Tvoje, Gospodine, nad nama, kako se ufamo u Tebe.

U Tebe se, Gospodine, ufam: da ne budem postiđen dovijeka!

IV. Primjer tužaljke proroka Jeremije

Prva tužaljka (Jer; 1, 1—5).

Aleph. Kako sjedi sam grad koji bješe pun naroda! Posta kao udovica gospodarica naroda, glava među zemljama potpade pod danak.

Beth. Jednako plače noću i suze mu na obrazima, nema nikoga od svih koji ga ljubljahu da ga potješi; svi ga prijatelji njegovi prezreše, postaše mu neprijatelji.

Ghimel. Iseli se Juda od muke i ljutoga ropstva; stanuje među narodima, ne nalazi mira; svi, koji ga progoniše, uhvatiše ga u tjeskobi.

Daleth. Putovi Sionski tuže, jer nema tko bi došao na praznik; sva su vrata razrušena, svećenici njegovi uzdišu, djevojke su njihove žalosne i sam je jadan.

He. Neprijatelji njegovi postaše glava, neprijatelji se njegovi obogatiše; jer je Gospodin govorio protiv njega radi mnoštva bezakonja njegova; djecu njegovu odvedoše u ropstvo pred licem neprijatelja.

Jerusalime, Jerusalime, obrati se Gospodinu Bogu svojemu!